

st, fără a mă atinge de ceea ce e de condamnat în cărțile sale și care nu s-
r putea combate fără întocmirea unei scrieri speciale.

APITOLUL XXIV.

Episcopii se silesc, fiecare, să atragă pe Iovian la vederile lor.

Când se reîntoarse Iovian din Persia, neînțelegerile în biserici începură
i se reînnoiască. Episcopii se grăbiră să-l prevină, în speranța pe care o
/ea fiecare că îl va atrage la părerile sale. El se declarase de la început
ntru doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu și îndată ce a fost
oclamat Împărat, scrise lui Atanasie, care se așezase iarăși în scaunul
u, îndată după moartea lui Iulian, pentru a-l asigura că nu va mai fi tul-
rat. El rechemă pe Episcopii ce fuseseră exilați de Constanțiu și care nu
seseră restabiliți de Iulian. Templele păgânilor fură închise în același
np și preoții lor constrânși să se ascundă. Filozofii părăsiră mantia pentru
relua haina comună. În sfârșit, se văzu încetând acea grozavă vărsare de
nge a jertfelor, de care păgânii se mânjiseră prea mult sub domnia pre-
dentă.

APITOLUL XXV.

*Aderenții lui Acachie îmbrățișează doctrina consubstanțialității Cuvân-
lui.*

Cu toate acestea, Biserica nu era cu totul liniștită. Conducătorii fiecărei
te se grăbeau să se pună bine pe lângă Împărat pentru a obține protecția
contra inamicilor. Macedonienii îi prezentară o adresă, prin care îl ru-
ă să alunge din biserici pe cei ce susțineau că Fiul e neasemănatibil
rintelui Său și să-i pună pe ei în locul lor. Această adresă a fost pre-
tată de Vasile, Episcopul de Ancyra, de Silvan, Episcopul de Thars, de
fronie, Episcopul de Pompeiopole, de Pasinic, Episcopul de Zela, de
ontie, Episcopul de Comana, de Calistrat, Episcopul de Claudiopol, de
oșil, Episcopul Costabalienilor. Împăratul, citind adresa lor, nu le
punse nimic altceva decât: *urăsc gâlcevele, iubesc și cinstesc pe cei ce
eștin pacea.* Acest răspuns avu efectul pe care îl dorea Împăratul și re-
nă pe cei ce aveau cea mai mare poftă de gâlceavă. Se recunoscu atunci
i lămurit ca niciodată, care era spiritul aderenților lui Acachie și cu ce
idiere se acomodau ei cu părerea și cu simțămintele celor care aveau

autoritatea absolută. Ei se adunară în Antiohia, discutară cu Meletie, care îmbrățișase cu puțin mai înainte doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu; și, pentru că știau că el e foarte stimat de Împăratul care locuia atunci în această cetate, ei adoptară vederile sale, confirmară Sinodul din Niceea și prezentară lui Iovian o adresă concepută în acești termeni :

Sinodul Episcopilor din diferite Provinci, adunat în Antiohia, cetate din Siria, Împăratului Iovian, al nostru Domn prea pios și prea iubit de Dumnezeu:

Noi știm, prea piosule Împărat, grija ce aveți pentru stabilirea păcii și unirea Bisericii. Cunoaștem de asemenea, că ați judecat foarte bine, că această pace nu poate fi stabilită decât pe temelia adevăratei credințe. Pentru aceasta, ca nu cumva să se creadă că suntem din numărul celor ce corup adevărul doctrinei, noi vă declarăm că îmbrățișăm și ținem credința sfântului Sinod, ce a fost odinioară adunat în Niceea. Cuvântul de Consubstanțial, care părea nou și extraordinar unora, a fost bine explicat de către părinții acestui Sinod, astfel că el înseamnă că Fiul a fost născut din substanța Părintelui și că El e asemănat Părintelui, după substanță, fără să se înțeleagă nicio patimă în această naștere nespusă. Acest cuvânt de substanță nu e luat în înțelesul în care se ia de obicei în limba greacă, ci el e întrebuițat pentru a distruge ceea ce Arie a îndrăznit să zică de Iisus Hristos, că El e născut din ce nu era mai înainte, și ceea ce amonienii, care s-au ridicat de puțin timp, zic cu o mai mare nerușinare spre a tulbura pacea Bisericii. Noi am adăugat la adresa noastră, o copie după formularul de credință, care a fost explicat de Episcopii adunați la Niceea și pe care o primim și noi.

Iată termenii formularului: «Credem întru Unul Dumnezeu Tatăl Atotțiitorul și celelalte. Eu, Meletie Episcopul de Antiohia, am prezentat această adresă. Eusebiu, Episcopul de Samosata, Evagne, Episcopul de Sicela, Uranius, Episcopul de Apamia, Zoil, Episcopul de Larisa, Acachie, Episcopul de Cesarea, Antipator, Episcopul de Rosa, Abram, Episcopul Uriniienilor, Abram, Episcopul de Seleucia, Barlam, Episcopul de Pergam, Uranus, Episcopul de Melitin, Magnus, Episcopul de Calcedo, Eutyhie, Episcopul de Eleuteropole, Isacoce, Episcopul Armeniei cei mari, Tit, Episcopul de Bostra, Petru, Episcopul de Hipos, Pelagiu, Episcopul de Laodicea, Arabian, Episcopul de Adra, Pison, Episcopul de Adan prin Lamydrion preotul, Sabinian, Episcopul de Zeugma, Atanasie, Episcopul de Ancira prin Orsit și Aetius preoți, Irinion, Episcopul de Gaza, Pison, Episcopul de August, Patriciu, Episcopul de Berea, Teotim, Episcopul Arabilor, Lucian, Episcopul de Arca».

Am găsit această adresă în culegerea sinoadelor făcută de Sabin. Împăratul dorea să potolească toate gâlcelele prin blândeța sa, zicând că nu va face supărare nimănui orice credință va avea, dar că va favoriza pe cei ce vor lucra la restabilirea păcii. Filozoful Temistius face această mărturisire favorabilă Împăratului, în cuvântarea ce a compus asupra Consulatului său și-l laudă că a zădărnicit meșteșugirile lingușitorilor, lăsând fiecăruia libertatea de a servi pe Dumnezeu, în modul în care îi va plăcea. Acest filozof, bătându-și joc de acești lingușitori, zice că experiența a arătat că ei serveau mai mult purpura decât pe Dumnezeu și că se schimbau ca Euripa care curge când într-o parte, când într-alta.

CAPITOLUL XXVI.

Moartea Împăratului Iovian.

Împăratul reprimă, astfel, pe cei ce provocau certuri. Plecând din Antiohia, el se duse la Tars, cetate din Cilicia, unde, făcând onorurile funebre lui Iulian, predecesorul său, a fost declarat Consul. Plecând apoi spre Constantinopol, se duse la Dadastana, un loc pe hotarele Galatiei și ale Bitiniei, unde filozoful Temistius, mergând întru întâmpinarea lui cu frunțașii senatului, pronunță o cuvântare ce o făcuse asupra Consulatului său și pe care o pronunță mai pe urmă și în Constantinopol. Afacerile Imperiului și ale Bisericii ar fi fost, fără îndoială, într-o stare foarte fericită sub domnia unui Principe atât de bun, dacă el n-ar fi fost răpit de o moarte neașteptată. O boală de intestine, declanșată în acel loc, pe timp de iarnă, i-a cauzat moartea în a șaptesprezecea zi a lunii februarie, în vârstă de treizeci și trei de ani, fiind Consul cu Varronian, fiul său, după ce n-a domnit decât șapte luni. Această carte conține istoria celor ce s-au petrecut în doi ani și cinci luni.

Cartea a patra

CAPITOLUL I

Valentinian e proclamat Împărat. El și l-a asociat pe Valens, fratele său, la conducerea Imperiului. (364 d. Hr.)

După ce Împăratul Iovian a murit în Dadastan, în timpul și în modul în care am arătat, soldații se duseră în șapte zile din Galatia la Niceea, cetate din Bithynia, și acolo proclamară într-un glas pe Valentinian ca Împărat.

De îndată ce avu trupe de comandat, se recunoscă că el avea un curaj și o știință care erau mai presus de funcțiile sale și că el merită dregătorii și demnități mai înalte decât acelea pe care le avea. Îndată ce a fost proclamat, el se duse la Constantinopol și, o lună după ce a luat în stăpânire autoritatea suverană, el o comunică și lui Valens, fratele său, asociindu-l la conducerea Imperiului. Amândoi mărturiseau Religia Creștină, deși, nu erau de aceleași păreri. Valentinian ținea credința Sinodului din Niceea, iar Valens era adept al rătăcirilor lui Arie, pentru că el fusese botezat de Eudoxiu, Episcopul arienilor din Constantinopol. Ei erau amândoi foarte zeloși pentru vederile lor. Când luară în stăpânire Imperiul, ei arătară înclinări și moravuri foarte deosebite. Valentinian, fiind tribun, și Valens, ofițer de gardieni sub domnia lui Iulian, mărturisiseră că sunt gata să-și piardă dregătoriile, decât să se lepede de religia lor. Însă, acest Împărat, care cunoștea meritul lor și care știa cât erau de capabili în a servi Imperiul, le păstră dregătoriile, ca și lui Iovian. Ei aveau o îngrijire egală pentru afacerile publice și le conduseră cu o deosebită inteligență dar aveau perspective cu totul deosebite în privința religiei. Valentinian favoriza pe cei ce îi împărtășeau părerile, fără să facă ceva arienilor, în timp ce Valens, nemulțumit să-i înalțe pe arieni, făcu tot ce putu spre a-i înjosi pe ceilalți și a-i persecuta, după cum vom vedea în cursul Istoriei. Liberii conduceau atunci Biserica din Roma. Atanasie conducea în Alexandria pe cei ce țineau consubstanțialitatea Fiului lui Dumnezeu și Lucius pe arieni, care-l aleseră ca păstor al lor după moartea lui Georgie. Arieni din Antiohia

erau conduși de către Euzoius, iar apărătorii consubstanțialității erau debinați în două partide, dintre care, unul avea de conducător pe Paulin, iar celălalt pe Meletie. Chiril era restabilit pe scaunul Bisericii din Ierusalim. Eudoxiu învăța în public la Constantinopol doctrina lui Arie. Apărătorii credinței consubstanțialității n-aveau decât o mică biserică în cetate pentru a se aduna. Cei din secta macedonienilor, care se despărțiseră de Acachie în Seleucia, posedau biserici în fiecare cetate.

CAPITOLUL II.

Valens permite macedonienilor să țină un Sinod și persecută pe cei ce țineau doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu.

Valentinian a mers în Occident pentru a lua măsurile necesare, însă Valens rămase în Constantinopol, unde Episcopii sectei lui Macedonius i-au cerut permisiunea să țină un Sinod pentru reformarea credinței și a doctrinei, în speranța că ei sunt uniți în vederi cu Acachie și Eudoxiu. Pe când se adunau la Lampsac, Valens se duse în grabă la Antiohia, de teamă ca nu cumva perșii să rupă armistițiul de treizeci de ani ce făcuseră cu Împăratul Iovian. Însă, deoarece aceste popoare stăteau în liniște, el întrebuiță foarte rău pacea și declară un război nenorocit celor ce țineau doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu. El nu făcu niciun rău lui Paulin, din respect pentru cuvioșia sa. Însă, îl exilă pe Meletie, alungă din bisericile din Antiohia pe cei ce refuzară să-l primească pe Euzoius în împărțășirea lor și-i persecută în felurite moduri. Se zice chiar, că el a poruncit ca mai mulți să fie înecați în fluviul Oront, care curge de-a lungul acestei cetăți.

CAPITOLUL III.

Revolta lui Procopiu. Cutremur de pământ. Inundație.

Pe când aceste lucruri se petreceau în Siria, Procopiu se revoltă la Constantinopol și, adunând trupe în foarte scurt timp, se pregăti de război împotriva Împăratului. Noutatea acestei înarmări opri puțin cursul persecuției împotriva celor ce nu erau de părerea sa. Mai multe cetăți fură zguduite în acea vreme de un cutremur de pământ și marea, ieșind din albia sa, inundă foarte multe țări vecine. Aceste schimbări extraordinare se întâmplară sub întâiul consulat al ambilor împărați.

CAPITOLUL IV.

Macedonienii confirmă la Lampsac doctrina Sinodului din Antiohia, condamnă doctrina Sinodului din Rimini și aprobă depunerea lui Acachie și a lui Eudoxiu.

Nu era liniște nici în Imperiu, nici în Biserică. Episcopii, care primiseră de la Împărat permisiune să țină un Sinod, se adunară la Lampsac șapte ani după Sinodul din Seleucia și confirmând doctrina ce fusese aprobată în Antiohia și semnată în Seleucia, ei rostiră anatema contra doctrinei ce fusese stabilită la Rimini, deși ei o primiseră mai înainte. Pe lângă aceasta, declarară că Acachie și Eudoxiu fuseseră numiți pe nedrept. Eudoxiu nu putu să răzbune această sentință, din cauza războiului civil. Eleusiu, Episcopul de Cizic, și cei din partidul său, care susțineau părerea lui Macedoniu, ce începuse să devină foarte cunoscută și foarte publică de la Sinodul din Lampsac, din necunoscută și obscură cum era mai înainte, părăură atunci cei mai autorizați și cei mai puternici. Eu cred că ținerea Sinodului la Lampsac e cauza marelui număr de macedonieni ce se găsesc în Hellespont.

CAPITOLUL V.

Valens prinde pe Procopiu și-l omoară împreună cu căpeteniile trupelor sale.

Războiul începu în anul următor sub Consulatul lui Grațian și al lui Dagalaise. Tiranul Procopiu a plecat din Constantinopol în fruntea trupelor sale, cu scopul de a se război cu Valens. Acest Principe părăsi Antiohia pentru a merge întru întâmpinarea lui și, întâlnindu-l aproape de Nacolia, cetate în Frigia, îl respinse. Însă, mai pe urmă, găsind mijlocul de a-l prinde viu pe Procopiu, prin trădarea a doi șefi din armata sa, dintre care unul se numea Agilon și celălalt Gomar, îl omorî cu cele mai crude și extraordinare munci. Căci, călcându-și jurămintele făcute trădătorilor că nu le face niciun rău, el puse să fie tăiat cu fierestrăul prin mijlocul corpului. Apoi, aplecând doi arbori, legă de fiecare câte una din coastele tiranului și, la urmă, porunci să sloboadă arborii, pentru ca să fie mișelește sfâșiat.

CAPITOLUL VI.

Valens întrebuițează violența asupra mai multora pentru a-i face să îmbrățișeze doctrina lui Arie.

Împăratul Valens, scăpând cu atâta noroc de inamicul său, începu să-i neliniștească din nou pe creștini cu scopul de a supune toate doctrinele doctrinei lui Arie. Nimic nu-l supăra atât de tare ca Sinodul ținut în Lamp-sac, nu numai pentru că depusese pe episcopii arieni, ci și pentru că condamnase expunerea de credință făcută la Sinodul din Rimini. Aflându-se, deci, la Nicomidia, în Bithynia, el trimise să cheme pe Eleusiu, Episcopul de Cizic, care, după cum am spus, era foarte alipit la doctrina lui Macedoniu, și-i porunci, în mijlocul unei adunări de episcopi arieni, să accepte credința lor. Eleusiu refuză pe moment. Însă, pe urmă, amenințat cu exilul și cu confiscarea bunurilor sale, consimți. De abia consimți și se și căi amarnic. Căci, reîntorcându-se îndată după aceea la Cizic, el deplânse înaintea întregului popor violența ce suferise și protestă că el nu consimțise de bunăvoie, ci de silă doctrina arienilor și le spuse să-și caute un alt Episcop, fiindcă el se lepădase, deși de silă, de propria sa credință. Locuitorii din Cizic, care îl iubeau prea mult și nu voiau să aibă un alt Episcop, rămaseră sub conducerea sa și în convingerile lor.

CAPITOLUL VII.

Eunomiu e instalat pe scaunul Bisericii de Cizic în locul lui Eleusiu.

Episcopul de Constantinopol, fiind informat de această problemă, puse pe Eunomiu pe scaunul Bisericii de Cizic, ca pe un bărbat foarte capabil, prin elocința sa, să atragă poporul la vederile sale. Acest Eunomiu sosi în cetate cu scrisori de la Împărat, în care se porunceau să fie pus în posesia Bisericii de Cizic, iar Eleusiu să fie alungat. Când a fost executată această poruncă, cei ce erau sub conducerea sa se adunară cu el într-o biserică, în afara cetății. Am vorbit destul despre Eleusiu. Să vorbim acum despre Eunomiu. El fusese secretar al lui Aetțiu, supranumit Ateul, despre care am spus mai înainte multe lucruri, și învățase în convorbirea sa, să imite metoda de a vorbi și de a se înșela pe sine însuși prin false raționamente. Vanitatea ce avea el însuși despre știința sa, îl făcu să urmeze vederile lui Arie și să combată adevărul. El nu câștigase decât o cunoștință foarte ușoară și foarte imperfectă despre litera Scripturii, fără să-i fi pătruns

vreodată înțelesul. El avea o mare bogăție de vorbe și repeta același lucru în diferiți termeni, fără a explica niciodată lămurit ceea ce-și propunea, după cum se vede din cele șapte cărți ale sale pe care le-a întocmit în zadar, asupra Epistolei Sfântului Pavel către Romani. Căci, deși a întrebuițat multe vorbe pentru a explica vederile acestui Apostol, el n-a putut niciodată să-și atingă scopul. Celelalte cărți ale sale sunt întocmite tot așa; și cine-și va da osteneala să le citească va găsi în ele multe cuvinte și foarte puține idei. Când a fost instalat pe scaunul bisericii de Cizic, el întrebuiță, prin argumentele sale, spiritul auditorilor și provocă atât de mari tulburări, încât locuitorii nemaiputând să-l sufere, îl alungară din cetate. El se retrase la Constantinopol, pe lângă Eudoxiu, unde rămase fără popor și fără cler. Însă, de teamă să nu se creadă o calomnie, ceea ce spunem despre dânsul, să vedem ce a îndrăznit el să scrie despre Dumnezeu Însuși. Iată propriile sale cuvinte: « *Dumnezeu nu face nimic din propria Sa substanță mai mult decât noi și nu trebuie să-și închipuie că ea ne e ascunsă și că-i e cunoscută. El face din ea ceea ce noi știm și noi știm ceea ce face din ea.* » Iată zadarnicile argumente în care se încurca printr-o orbire deplorabilă. Voi spune la locul său cum se despărți el de arieni.

CAPITOLUL VIII.

Oracol aflat în ruinele zidurilor din Calcedon.

Împăratul Valens porunci să se dărâme zidurile cetății Calcedon, așezată în partea opusă a Constantinopolului, după cum se jurase să o facă, din ură față locuitorii ei, pentru că urmaseră partidul lui Procopiu, închizându-i porțile lor și adresându-i înjurii. Pietrele le duse la Constantinopol pentru a servi la băile lui Constantin și pe una din acele pietre se găsi un oracol care fusese mult timp ascuns sub temelii și prin care era prezis că, atunci când va fi abundență de apă în cetate, zidul va servi la baie, străinii vor face mari stricăciuni pe pământurile romanilor și apoi vor pieri. Voi reproduce aici Oracolul, pentru a satisface curiozitatea cititorilor.

*Când june frumusețe cu mii de podoabe gătite,
De sute de rivali nobili umilit adorate,
Vor face a răsuna aerul de fermecătoarele lor accente,
Și vor da simțurilor plăceri inocente;
Când din al anticului zid pietrele dezlipite,*

*Pentru a face o baie publică se vor vedea apropiate.
Popoare necunoscute ce nu vor avea nimic dulce,
Vor fi trimiși ai cereștii mâinii.
Peste Dunăre, el își vor face trecerea
Și asupra Scythului rătăcitor vor exercita turbarea lor,
Însă când vor ajunge la hotarul asprei Thracii,
Și ducând pretutindenea fierul, focul, moartea
Vor pune pe fricosul locuitor în fugă:
Popoare, liniștiți-vă nu vă temeți de nimic.
Moartea îi va opri în repedele lor mers
Și Cloto va tăia firul zilelor lor.*

Valens puse să se zidească, mai pe urmă, un apeduct și când s-a terminat, străinii năvăliră de mai multe ori, după cum vom vedea la locul său. Unii, explică acest Oracol într-alt chip. Când apeductul a fost terminat, Clearc, guvernatorul de Constantinopol, făcu în piața lui Teodosie o baie ce se cheamă apa abundentă și publicul făcu acolo petreceri publice, ceea ce se considera ca îndeplinire a acestor cuvinte ale Oracolului:

*Vor face a răsuna aerul de fermecătorele lor accent
Și vor procura simțurilor plăceri inocente.*

În timpul în care se dărâmau zidurile Calcedonului, locuitorii din Constantinopol, din Nicomidia și din Niceea, rugară pe Împărat să le păstreze, însă, pentru a-și îndeplini jurământul, el porunci să se continue dărâmarea și să se pună pietre mici în locul celor mari care se luaseră. Și astăzi se văd două feluri de structuri foarte diferite în zidurile acestei cetăți.

CAPITOLUL IX.

Valens persecută pe novațieni.

Valens continuă persecuția începută împotriva celor ce considerau pe Fiul lui Dumnezeu consubstanțial cu Părintele Său și-i alungă din Constantinopol. Fiindcă novațienii erau de aceleași concepții, el îi trată la fel și porunci să li se închidă biserica. El exilă pe Agelius care, din timpul lui Constantin, îi conducea în calitate de Episcop și care dusese întotdeauna o viață apostolică. El umbla cu picioarele goale și nu avea decât o tunică după preceptul Evangheliei. Marcian, bărbat pios și elocvent, care avusese odinioară dregătorie în casa Împăratului și care, mai pe urmă, fiind înălțat

la onoarea Sacerdoțiului le învătă gramatica pe Anastasia și pe Carosa, ficele lui Valens, în numele cărora a fost zidită baia publică, pe care o vedem și astăzi în Constantinopol, potoli mânia lui Valens contra novațiilor și obținu, prin prestigiul său, acordul ca bisericile lor să fie deschise. Arieni, care îi urau din cauză că îl considerau pe Fiul lui Dumnezeu con-substanțial cu Părintele Său și pentru că aveau dragoste pentru toți cei care erau de aceeași vederi, nu încetară să-i persecute. Cred că e locul potrivit de a aminti că războiul civil contra lui Procopiu s-a terminat în luna mai, sub consulatul lui Grațian și al lui Dagalaiife.

CAPITOLUL X.

Lui Valentinian i se naște un fiu.

Puțin timp după acest război și sub același consulat, Împăratului Valentinian i se născu un fiu căruia i-a dat numele său. Celălalt, numit Grațian, se născuse mai înainte de a ajunge Împărat.

CAPITOLUL XI.

O grindină de o mărime extraordinară. Cutremur de pământ.

În ziua a doua a lunii iulie a anului următor și sub consulatul lui Lupicin și al lui Jovian, căzu în Constantinopol o grindină mare ca pietrele. Unii ziceau că acesta e efectul mâniei Cerului, care voia să pedepsească nelegiuirea cu care Valens exilase pe Episcopii care refuzau să admită pe Eudoxiu la împărtășirea lor. În ziua a treisprezecea a lunii august, sub același Consulat, Valentinian proclamă pe Grațian fiul său ca Împărat. În unsprezece zile ale lui octombrie a anului viitor, sub al doilea Consulat al lui Valentinian și al lui Valens și doisprezece ani de la ruina cetății Nicomidia, și Niceea din Bitynia a fost ruinată de un cutremur de pământ. O mare parte a cetății Germa în Hellespont a fost răsturnată de un alt cutremur de pământ. Aceste întâmplări extraordinare nu mirară nicidecum pe Eudoxiu, Episcopul arienilor, nici pe Împăratul Valens, și nu opriră mersul persecuției contra celor care nu erau de credința lor. Cu toate acestea, mai mulți le priveau ca pe o imagine a tulburărilor de care era agitată Biserica. Cea mai mare parte dintre ceilalți Episcopi erau trimiși în exil. Vasile, Episcopul de Cesarea Capadociei, și Grigore de Nazianz, o mică cetate

vecină cu Cesarea, nu au fost trimiși în exil, din respect pentru virtutea lor. Vom vorbi despre dâșșii mai pe larg în cursul acestei Istorii.

CAPITOLUL XII.

Macedonienii scriu lui Liberiu, Episcopul de Roma, și semnează con-substanțialitatea Cuvântului.

Cei ce persecutaseră cu atâta violență pe ortodocșii care credeau că Fiul lui Dumnezeu e consubstanțial cu Părintele Său, își întoarseră mânia contra macedonienilor. Aceștia, deși au avut mai multă frică decât rău, trimiseră deputați unii altora și hotărâră să recurgă la Împăratul Valentinian și la Liberiu, Episcopul de Roma, și să îmbrățișeze credința lor, decât să intre în împărtășire cu Eudoxiu. Ei aleseră în acest scop pe Eustațiu, Episcopul de Sebastia, care fusese de mai multe ori depus, pe Silvan, Episcopul de Tars în Cilicia, pe Teofil, Episcopul costabalienilor, care sunt popoare din aceeași provincie, și le dădură însărcinare să intre în împărtășirea Bisericii Romane și să aprobe doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu. Acești deputați se duseră la Roma cu scrisorile celor ce se despărțiseră de Acachie în Seleucia. Ei n-au putut vorbi Împăratului Valentinian, pentru că era ocupat în Galia cu războiul contra Sarmaților, însă, prezentară scrisorile lor lui Liberiu, care refuză, deocamdată, să îi admită la împărtășirea sa, zicând că ei respinseseră credința Sinodului din Niceea. Ei, însă, răspunseră că e mult timp de când recunoscuseră adevărul, se lepădaseră de doctrina anomeenilor și mărturisiseră că Fiul e asemănaabil cu Părintele; asemănaabil și consubstanțial nefiind decât unul și același lucru. Liberiu, cerându-le mărturisirea lor de credință, ei îi dădură scrisorile ce conțineau doctrina Sinodului din Niceea. N-am reprodus aici scrisorile ce fură trimise din Smyrna, din Pamfilia, din Isauria și din Lidia, de teamă să nu fiu prea lung; mă voi mulțumi să transcriu adresa pe care Eustațiu și ceilalți Episcopi o prezentară lui Liberiu:

Domnului Liberiu, fratele nostru și colegul nostru. Eustațiu, Teofil și Silvan : Salutare în Domnul nostru.

Voiind să se evite orice ocazie cu care ereticii să mai provoace, prin furia lor, scandaluri în Biserica Sobornicească, noi mărturisim credința Episcopilor ortodocși, care s-au adunat la Lampsac, la Smirna și în alte cetăți; și vă aducem scrisorile pe care acești Episcopi le-au scris atât vouă, cât și celorlalți Episcopi din Italia și din Occident, prin

care scrisori declarăm că ținem credința ce a fost confirmată de cei trei sute optsprezece Episcopi, care au format sfântul Sinod din Niceea, sub domnia lui Constantin, de fericită memorie, și care, de atunci, a rămas totdeauna întreață și nestrămutată. Termenul de consubstanțial a fost acolo cu sfințenie și cu evlavie autorizat contra periculoasei doctrine a lui Arie. Noi asigurăm aici în scris cu toți Episcopii care ne-au trimis, că noi totdeauna am ținut, ținem și vom ține până în ultimul moment al vieții noastre această credință. Noi condamnăm pe Arie și pe cei care urmează doctrina sa. Condamnăm pe Sabeliu, pe patropasieni, pe marcioniți, pe fotinieni, pe marcelieni, pe Pavel de Samosata, pe cei care urmează vederile lor și pe cei ce țin ceva contrar credinței ortodoxe, care a fost propusă de către sfinții Episcopi ai Sinodului din Niceea. Condamnăm îndeosebi doctrina propusă în Sinodul din Rimini, ca fiind contrară credinței sfântului Sinod din Niceea. Această doctrină fiind adusă de la Niceea, cetate în Tracia, a fost semnată la Constantinopol de către Episcopii care fuseseră înșelați prin meșteșugire și prin vicleșug. Deci credința noastră și credința Episcopilor din partea cărora noi am venit aici, este aceasta: Credem într-Un Dumnezeu Tatăl Atotțîitor, Carele a făcut toate lucrurile văzute și nevăzute și în Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Său Unul născut, născut din Părintele, adică din substanța Părintelui, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, deoființă cu Părintele Său, prin Carele toate lucrurile ce sunt în cer și pe pământ au fost făcute. Carele S-a pogorât din cer pentru noi omenii și pentru a noastră mântuire, S-a întrupat și S-a făcut om, a pățimit, a înviat a treia zi, S-a suit la cer și va veni să judece viii și morții. Credem și întru Sfântul Duh. Biserica Sobornicească și Apostolească a lui Dumnezeu, rostește anatema contra celor ce zic, că a fost un timp în care El nu era, și că nu a fost mai înainte de a fi fost născut și că a fost făcut din ceea ce nu era mai înainte și contra celor ce zic că Fiul lui Dumnezeu e de o altă substanță și de un alt ipostas ca Părintele, sau că El e supus schimbării. Eu, Eustațiu, Episcop de Sevastia, Teofil și Silvan, trimiși de Episcopii adunați la Lamp-sac, la Smyrna și în alte cetăți, am semnat de bunăvoie această mărturisire de credință. Iar dacă după aceasta va pofți cineva să ne calomnieze sau să calomnieze pe cei ce ne-au trimis, să vină cu scrisorile voastre înaintea Episcopilor ce veți alege, și să ne acuze și cei ce vor fi dovediți, să fie pedepsiți.

Liberiu, fiind asigurat, prin această adresă, de credința acestor Episcopi, le trimise înapoi cu scrisoarea următoare:

Liberiu, Episcop de Italia și toți Episcopii din Occident, prea iubiților noștri frați și colegi E vitius, Chiril, Hiperechius, Uranius, Eron, Elpidie, Maxim, Eusebiu, Eucarp, Eortarse, Neon, Eumathie, Faustin, Proclîn, Pasinic, Arseniu, Sever, Didymion, Bretamius, Callistrat, Dalmatius, Edesiu, Eustochiu, Ambrozie, Geloniu, Pardoliu,

Macedoniu, Pavel, Marcel, Heraclie, Alexandru, Adolui, Marcian, Steneliu, Ioan, Macrus, Charisiu, Silvan, Fotin, Antoniu, Aythus, Celsiu, Eufranor, Melesius, Patriciu, Severian, Eusebiu, Eumolpiu, Atanasie, Diosfantiu, Menador, Diocliu, Chrisampeliu, Neon, Eugeniu, Eustațiu, Callistrat, Arseniu, Eugeniu, Martiriu, Hierachie, Leontie, Filagrie, Lucius și tuturor Episcopilor ortodocși din Orient: Salutare.

Scrisorile voastre prea iubiții noștri frați, care străluciți prin lumina credinței voastre, pe care ni le-au prezentat prea cinstitii Episcopi Eustațiu, Silvan și Teofil, ne-au adus bucuria atât de dorită a păcii și a unirii, asigurându-ne că sunteți în perfect acord de vederi cu smerenia noastră și cu toți Episcopii din Occident. Noi recunoaștem, că aceasta e credința sobornicească și apostolească care a rămas întregă și nestrămutată, până la Sinodul din Niceea. Deputații voștri au mărturisit-o și expunând-o cu bucurie nu numai prin viu grai, ci și prin scris, au risipit până la cea mai mică umbră relele presupuneri ce s-ar fi putut avea. Noi am crezut de datorie să vă trimitem și o copie în josul scrisorii noastre, spre a nu lăsa niciun prilej ereticilor să-și deștepte propria răutate și să aprindă din nou, după obicei, focul gâlcevilor și al certurilor. Prea iubiții noștri frați Eustațiu, Silvan și Teofil, ne-au jurat deasemenea că vor ține și că și voi veți ține până la ultima suflare credința ce a fost aprobată în Niceea de trei sute optsprezece Episcopi, care e cu desăvârșire conformă cu adevărul și care nimicește toate trupele ereticilor. Nu din înțimplare, ci printr-o orânduială a Proniei dumnezeiești, s-au adunat acești Episcopi în Niceea contra nebuniei lui Arie în același număr în care soldații lui Avraam au biruit prin credință un număr așa de mare de inamici. Această credință fiind cuprinsă în termenul de ipostas și în acela de consubstanțial, e ca un fort neînvins care ruinează și zădărnicește toate eforturile vicleșugului arian. Pentru aceasta Episcopii din Occident adunându-se în Rimini, unde arienii avuseseră dibăcia să-i atragă, cu scopul de a-i ademeni prin discursuri înșelătoare sau de a-i forța prin autoritatea puterilor seculare sau să se scoată un termen ce fusese pus cu multă prudență în mărturisirea de credință sau să se lepăda de el în mod indirect, această meșteșugire n-a servit la nimic. Căci cea mai mare parte din cei ce se adunaseră în Rimini și care fuseseră înșelați, fie prin vicleșuguri, fie prin lingușiri, au recunoscut doctrină bună și au condamnat formula de credință compusă în Sinodul din Rimini și au semnat pe aceea a Sinodului din Niceea. Intrând în împărțirea noastră, ei disprețuiesc doctrina lui Arie și a discipolilor săi. Cei pe care ni i-ați trimis văzând probe despre ceea ce spunem, v-au pus în semnătura prin care au rostit anathema contra lui Arie și au condamnat ce s-a făcut la Rimini contrar credinței Sinodului din Niceea, la care voi ați fost induși să subscrieți de niște sperjuri. Pentru aceasta noi am găsit de cuviință a scrie dragostei voastre și a vă îndeplini dreptele voastre cereri, fiindcă am recunoscut prin profesiunea de credință a celor ce ne-ați trimis, că Episcopii

din Orient au revenit la buna doctrină și sunt de acord cu Episcopii ortodocși din Occident. Noi vă facem cunoscut, că toate hulele Sinodului din Rimini au fost condamnate de către cei ce le aprobaseră, când fuseseră surprinși și că toți au îmbrățișat credința Sinodului din Niceea. Vă facem cunoscut despre aceasta, zic, atât de teamă ca să nu vă fie necunoscută aceasta, cât și pentru ca să informați despre aceasta pe toți ceilalți și pentru că cei care, fie prin silă sau prin vicleșug au suferit oarecare micșorare din credința lor, să poată trece din întunerecul ereziei la lumina adevărului ortodox. Cât pentru cei care după ținerea acestui Sinod nu vor voi să lepede otrava doctrinei coruptă, să știe, că nu vor fi nicidecum primiți la împărțășirea bisericii, care nu primește fii născuți din adulter, dar vor fi lepădați cu Arie, discipolii săi, sabelenii, patropasienii și celelalte nenorociri asemenea lor. Dumnezeu să vă țină sănătoși, prea iubiții noștri frați.

Eustațiu și ceilalți Episcopi s-au dus în Sicilia cu această scrisoare și, făcând acolo o adunare cu Episcopii din acea insulă, în prezența cărora recunoscără că Fiul lui Dumnezeu e de aceeași substanță cu Părintele Său și aprobând, astfel, doctrina Sinodului din Niceea, se reîntoarseră cu scrisorile lor la cei ce-i trimiseseră ca deputați. Aceștia, primind scrisoarea lui Liberiu, scriseră Episcopilor celorlalte cetăți, care susțineau credința consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu, să se adune la Tars, cetate în Cilicia, pentru a confirma acolo doctrina Sinodului din Niceea și a termina cu desăvârșire disputele și certele. Ei ar fi fost destul de fericiți să ajungă la rezultatul unui scop așa de lăudabil, dacă Eudoxiu, Episcop arian, care avea o foarte mare trecere pe lângă Împăratul Valens, n-ar fi împiedecat sfințele lor intenții, reîndoind violența persecuției ce le făcea, îndată ce a auzit că ei vor să se adune la Tars. Sabin mărturisește el însuși, în culegerea actelor sinoadelor, că macedonienii mărturisiră doctrina Sinodului din Niceea și că fură primiți de Liberiu în împărțășirea sa.

CAPITOLUL XIII.

Eunomiu se desparte de Eudoxiu. Atanasie e silit să se ascundă. El e restabilit.

Eunomiu se despărți în acel timp de Eudoxiu și începu să facă adunări separate, de ciudă că refuzase pe Aețiu, predecesorul său, la împărțășirea sa, deși îl rugase de mai multe ori aceasta. Când Eudoxiu refuză să admită pe Aețiu la împărțășirea sa, el nu lucră după înclinările sale, căci nu aveau vederi diferite, ci se acomodă cu opinia mai multor aderenți ai săi care nu

erau favorabili lui Aetiu, crezând că el ținea o doctrină contrară doctrinei lor. Iată ce se întâmplă la Constantinopol.

Pacea Bisericii din Alexandria a fost tulburată de un edict trimis acolo de prefectii Pretoriului, prin îndemnul lui Eudoxiu. Atanasie, temându-se de vreo mișcare în popor, se retrase și stătu ascuns timp de patru luni la mormântul părintelui său, de frică să nu fie acuzat de tulburările ce se puteau întâmpla. Însă, poporul care dorea cu patimă să-l vadă, se răsculă. Împăratul Valens porunci să guverneze bisericile în libertate și fără teamă. În felul acesta, cetatea Alexandria a fost liniștită până la moartea sa. Vom spune în cursul acestei istorii cum au ajuns arienii stăpâni pe biserici.

CAPITOLUL XIV

Demofil e ales de către arieni pentru a urma lui Eudoxiu, iar Evagrie de către ortodocși

Împăratul Valens plecă din Constantinopol pentru a se duce în Antiohia. Când ajunse în Nicomidia, se opri acolo câtva timp. Eudoxiu murise, puțin după plecarea sa, sub al treilea Consulat al lui Valens, după ce a ocupat nouăsprezece ani scaunul Bisericii din Constantinopol. Arieni aleseră pe Demofil în locul său, iar apărătorii consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu aleseră pe Evagrie și puseseră să fie hirotonit de Eustațiu care, după ce a fost alungat din scaunul Bisericii de Antiohia și apoi rechemat de Împăratul Iovian, se retrăsese la Constantinopol, cu scopul de a menține acolo doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu.

CAPITOLUL XV

Evagrie și Eustațiu sunt trimiși în exil. Arieni îi persecută pe ortodocși

Arienii, întărâtați de această alegere, au început să-i persecute pe ortodocși. Împăratul Valens, temându-se ca nu cumva cetatea să fie ruinată prin mișcarea populară, trimise trupe și porunci ca Eustațiu și Evagrie să fie exilați. Eustațiu a fost dus la Bizye, cetate în Tracia, și Evagrie în alt loc.

Arienii, pe care protecția Împăratului îi făcea mai nerușinați ca altădată, făcură tot felul de mizerii ortodocșilor. Pe unii îi bătură, pe alții îi aruncară în temniță, iar altora le răpiră averile. Nemaiputând suferi excesul acestor violențe, se plânseră Împăratului, însă, plângerile lor nu au fost

ascultate de un Împărat care era principalul autor al relelor de care suferau.

CAPITOLUL XVI

Preoți arși din porunca lui Valens. Foamete în Frygia.

Optzeci de clerici, dintre care cei mai însemnați erau Urban, Teodor și Menedeme, au plecat din Constantinopol pentru a se plânge Împăratului de violențele arienilor. Acesta și-a ascuns mânia de care era stăpânit și dădu poruncă în secret Prefectului Modest să-i omoare. Fiindcă felul de moarte la care erau condamnați era cu totul extraordinar, prefectul se prefăcu că voiește să-i trimită în exil, de frică să nu provoace vreo răscoală dacă i-ar executa în prezența întregii lumi. El porunci mateloților să-i pună într-o corabie și să-i ardă când vor fi pe mare pentru a fi lipsiți de cinstea înmormântării. Când ajunseră mateloții în mijlocul golfului Astacen, ei făcură ceea ce li se poruncise și, retrăgându-se în barcă, dădură foc corăbiei. Un vânt puternic dinspre răsărit, ridicându-se, aștă mai mult aprinderea și împinse corabia cu violență până la portul numit Dacidize, unde a fost cu totul arsă, împreună cu oamenii ce se aflau în ea.

Mai mulți asigură că această crimă nu rămase nepedepsită și că a fost urmată de o foamete atât de mare, încât locuitorii din Frygia, au fost constrânși să-și părăsească casele și să se retragă la Constantinopol unde, cu toată mulțimea poporului, e întotdeauna belșug de mâncare, pentru că orișice se poate aduce pe mare.

CAPITOLUL XVII.

Împăratul Valens persecută pe apărătorii consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu.

Împăratul, îngrijindu-se foarte puțin de nenorocirile ce le producea foametea, se duse în Antiohia, unde persecută în mod crud pe cei ce disprețuiau rătăcirea lui Arie: îi alungă mai din toate bisericile din Orient, îi chinui pe mai mulți din ei în diferite chipuri, iar pe alții, îi omorî cu diferite feluri de moarte și, mai cu seamă, înecându-i în fluvii.

CAPITOLUL XVIII.

Tăria credinței unei femei din Cetatea Edessei.

Nu voi trece cu vederea ceea ce se întâmplă la Edesa, în Mesopotamia. În cetatea aceea se află o biserică foarte renumită, a Sfântului Apostol Toma, în care poporul e neconținut adunat. Se zice că Împăratul a dorit să o vadă și, aflând că tot poporul de acolo disprețuiește erezia lui Arie, l-a lovit pe prefect, de necaz că nu alungase poporul din acea biserică. Prefectul, fiind constrâns să cedeze mâniei Împăratului, dar nevoind, totuși, să omoare o așa mare mulțime de credincioși, îi înștiință în taină să nu se mai adune la biserică.

Însă, în loc să urmeze sfatul lui sau să se teamă de amenințările lui Valens, ei alergară la biserică în ziua următoare. Prefectul, pentru a-l satisface pe Principe, se duse spre biserică în fruntea câtorva trupe și, mergând, găsi o sârmană femeie ce ținea de mână un copil și trecu printre soldați. Prefectul porunci să o prindă și să o aducă în fața lui. O întrebă unde alerga cu atâta grabă. Ea răspunse că alergă unde alergau și ceilalți. *Dar nu știi tu, îi zise Prefectul, că vor fi omorâți toți cei ce se vor afla în biserică? Eu alerg, răspunse femeia, pentru a fi și eu acolo. Pentru ce târăști și pe acest copil, zise Prefectul. Îl târăsc acolo, răspunse femeia, pentru ca să fie și el fericit că suferă martiriul.* Prefectul își formă convingerea, din răspunsurile acestei femei, despre îndrăzneala și tăria celorlalți și se duse și spuse Împăratului, că se află o mulțime de necrezut de popor ce e gata să sufere moartea pentru apărarea credinței și că nu e drept de a vărsa atâta sânge. Iată cum locuitorii din Edessa evitară să fie masacrați de către propriul lor Suveran, în același chip, ca și cum ar fi fost inamicii săi.

CAPITOLUL XIX.

Valens îi omoară pe mai mulți, din mânie pentru o prezicere oarecare.

Demonul abuză în acel timp de cruzimea naturală a Împăratului, îndemnând anumite persoane să caute prin secretele magiei numele celui care îi va urma. Demonul nu le dădu decât un răspuns întunecos, și nu le arătă decât patru litere, θ , E, O, Δ , care formau începutul numelui celui care ar urma la Imperiu, și adăugă că acest nume e un nume compus. Valens, aflând acest răspuns, în loc să lase Proniei cerești grija de a-i alege un urmaș, omorî pe toți cei pe care îi bănuia că aspiră la puterea suverană și

care se numeau sau Teodor, sau Teodot, sau Teodosie, sau Teodul. Un bărbat valoros, dintr-o familie ilustră din Spania, numit Teodosiol, căzu în aceeași nenorocire. Mulți alții își schimbă numele pentru a evita o asemenea primejdie.

CAPITOLUL XX.

Moartea lui Atanasie, Episcopul de Alexandria. (371 d. Hr.)

Deși era din fire neliniștit și turbulent, Valens se abținu să-i persecute pe locuitorii din Egipt și din Alexandria, cât timp Providența dumnezeiască păstră viața lui Atanasie. Fiindcă știa că sunt iubiți de Episcopul lor, îi era teamă să nu provoace o revoltă și să nu tulbure liniștea publică. El muri sub consulatul lui Grațian și al lui Probus, după ce a condus Biserica din Alexandria timp de patruzeci și șase de ani, cu greutate și osteneală de necrezut, și după ce a înfruntat mari primejdii pentru apărarea credinței. El lăsa ca urmaș pe Petru, bărbat de o rară pietate și de o deosebită elocință.

CAPITOLUL XXI.

Lucius ia în stăpânire bisericile din Alexandria. Petru e aruncat în temniță.

Arienii, dobândind curaj, făcură îndată cunoscută moartea sa Împăratului, care se afla atunci în Antiohia. Euzoius, Episcopul arienilor din acea cetate, îi ceru permisiunea să meargă și să-l restabilească pe Lucius. Împăratul, având aceleași convingeri, îl trimise cu Magnus, intendentul finanțelor sale. Ei îi duseră lui Paladius, Guvernatorul de Egipt, poruncă de a le da mână de ajutor și de a le pune la dispoziție trupe. Astfel, puseră mâna pe Petru și-l aruncară în temniță, îi alungară pe clerici și îl puseră pe Lucius în scaunul Bisericii.

CAPITOLUL XXII

Petru se retrage la Roma. Arienii îi persecută pe pustnici.

Sabin n-a vorbit deloc de violențele ce au fost exercitate la restabilirea lui Lucius, înaintea tribunalelor judecătorilor, nici de exilări, sau de muncile pe care le suferiră cei care îl alungară. Fiindcă era pe jumătate arian, el a ascuns cu scop crimele și nedreptățile amicilor săi. Însă, Petru le publică

prin scrisorile pe care le trimise tuturor bisericilor, când a scăpat din temniță și a fugit la Damasius, Episcopul de Roma. Deși arienii nu erau în număr prea mare, se făcură stăpâni pe bisericile din Alexandria și obținură un decret de la Împărat, prin care se porunceă Guvernatorului de Egipt să-i alunge pe toți cei care lui Lucius i-ar face plăcere să fie alungați.

Mănăstirile zidite în pustie au fost atunci asediate ca niște cetăți și citadele și călugării, care n-au voit să se apere, au fost atacați de soldați cu o furie ce nu se poate exprima.

CAPITOLUL XXIII.

Numele sfinților călugări care au viețuit în pustie.

Fiindcă ni s-a prezentat prilejul de a vorbi de mănăstirile din Egipt, nu va fi de prisos să mai însemnez încă ceva despre ele. Întemeierea lor e foarte veche, însă dezvoltarea lor se datorează unui om sfânt, numit Ammon. Din tinerețe, nu și-a dorit căsătorie. Cu toate acestea, rudele sale l-au îndemnat să nu disprețuiască această Taină așa că el se însură. Însă, după ce ceremonia s-a terminat, pe când mireasa se afla în patul nupțial și adunarea se retrăsese, el îi citi Epistola Sfântului Pavel către Corinteni și-i explică preceptele ce dă acest Apostol persoanelor căsătorite. La aceasta, adăugă alte multe lucruri de la sine și descrie sarcinile căsătoriei, neplăcerile sarcinii, durerile nașterii, greutatea și îngrijirile creșterii copiilor, curățenia, libertatea și celelalte foloase pe care le oferă celibatul. În acest fel, el își convinse femeia, care era încă fecioară, să renunțe împreună cu el la viața lumească. Când luară această hotărâre, ei se retraseră împreună la muntele Nitria. Acolo locuiră sub același acoperiș, fără să se gândească la deosebirea sexului lor și ca fiind numai unul în Iisus Hristos. Câtva timp după aceea, femeia, care rămăsese fecioară după căsătorie, zise lui Ammon: *Nu e cuviincios unui bărbat care respectă celibatul, să vadă așa de des și așa de aproape chipul unei femei. Să facem deosebit, dacă crezi, sfințele noastre exerciții.* Propunerea fiind primită de Ammon, ei se despărțiră și petrecură restul vieții lor în înfrânarea de vin și de untdelemn, nemâncând decât pâine o dată pe zi, câteodată și la două zile și, câteodată, după mai multe zile. Antonie, care trăia în aceleași vremuri, văzu sufletul lui Ammon purtat de îngeri după moartea sa, după cum Atanasie, Episcopul de Alexandria istorisește în viața sa. Modul de viețuire al lui Ammon,

a fost urmat de un număr așa de mare de persoane, încât, în puțin timp, munții Nitria și Scetis au fost cu totul populați. Ar trebui făcute scieri speciale, dacă ar voi cineva să istorisească întreaga lor viață. Eu mă voi mulțumi să însemnez câteva fapte ale celor mai renumiți, care au trăit ca adevărați Apostoli. Se zice că niciodată Ammon nu a fost văzut gol și că avea obiceiul să zică că e un lucru rușinos pentru un călugăr să se vadă gol. Fiind într-o zi nevoit să treacă un râu și nevoind să se dezbrace, el rugă pe Dumnezeu să-i dea un mijloc de a-l trece fără să-și calce hotărârea ce luase, de a nu-și privi niciodată goliciunea, și îndată fu transportat de un înger pe celălalt țărm al râului.

Un alt călugăr, numit Didim, a locuit întotdeauna singur, fără nici o tovărășie, deși a trăit nouăzeci de ani. Un altul, numit Arsenie, nu excomunica niciodată pe călugării tineri, când făceau vreo greșală.

El nu excomunica decât pe cei bătrâni pentru că, zicea el, cei tineri se împietresc contra excomunicării, pe când cei bătrâni, care sunt înaintați în virtute, simt această pedeapsă și se îndreaptă.

Pior nu mânca decât mergând și, întrebând fiind pentru ce mânca astfel, răspunse că nu vrea să mănânce decât de datorie și făcând altceva. Odată răspunse: *pentru că nu voia să mănânce de plăcere*. Isidor zicea că sunt patruzeci de ani de când simțea conștiința împovărată de oarecare greșeli și, cu toate acestea, el nu consimțise niciodată, nici la iubire, nici la mânie.

Pamvo, neavând știință de carte, se duse într-o zi la oarecine pentru a-l ruga să-l învețe un psalm și, auzind numai aceste cuvinte ale primului verset din psalmul treizeci și opt – *Zis-am, păzi-voi căile mele, ca să nu greșesc eu cu limba mea* – , el se retrase, fără a voi să audă versetul al doilea, și zise că cel dintâi îi e de ajuns, numai să-l poată practica. Acel care îi citise acest verset l-a muștrat mai târziu că a lăsat să treacă șase luni fără să fi venit să-l cerceteze, iar el îi răspunse că încă nu știe să practice bine primul verset al psalmului. Unul din amicii săi, întrebându-l după mai mulți ani dacă știe bine acel verset, el răspunse: de abia am putut învăța în nouăsprezece ani să-l practic. Când cineva i-a dat aur pentru a-l împărți săracilor, zicându-i, *numără ce ți-am dat*, el răspunse: *Nu e nevoie să număr, pentru că cantitatea nu slujește la nimic, ci numai buna intenție*. Același Pambos, ieșind din singurătatea sa spre a se duce la Alexandria, după rugămintea lui Atanasie, Episcop al acestei cetăți, văzu acolo o femeie desfrânată și, cum o văzu, începu să plângă. Când cineva l-a între-

bat pentru ce plânge, el îi răspunse: *Pentru două cauze. Una, pentru pierderea sufletului acestei femei, iar cealaltă, pentru mâhnirea ce am că nu mi dau atâta osteneală să plac lui Dumnezeu, cât pune ea ca să placă oamenilor desfrânați și voluptoși.* Un altul zicea că un călugăr care nu lucrează, va fi judecat ca un hoț al averii altuia. Pitoriu era un foarte bun cunoscător al fizicii și explica principiile ei celor ce mergeau să-l cerceteze și, la fiecare principiu, făcea și rugăciuni.

În acel timp erau doi călugări de o mare sfințenie. Ei se numeau amândoi Macarie. Unul era din Egiptul de Sus, iar celălalt din Alexandria. Ei erau foarte renumiți pentru asprimea posturilor lor, pentru curăția virtuții și pentru strălucirea minunilor. Macarie Egipteanul vindecă un număr așa de mare de îndrăciți, încât ar trebui să fac o lucrare specială, dacă ar voi cineva să istorisească toate faptele sale miraculoase. El avea o mare modestie și o sfântă severitate care atrăgeau respectul celor ce-l vizitau. Macarie Alexandrinul se aseamăna în multe lucruri cu Macarie Egipteanul; însă se deosebea prin aceea că era foarte vesel și, prin veselia sa, atrăgea pe tineri la viața monastică. Evagrie a fost discipol al acestor doi Macarii și a învățat de la ei să viețuiască ca adevărat filozof, pe când, mai înainte, nu era filozof decât cu numele. El a fost hirotonit diacon în Constantinopol de către Grigore, Episcopul de Nazianz, și se duse apoi cu dânsul în Egipt, unde văzu pe cei doi Macarie și făcu prietenie cu ei. El făcu minuni la fel de multe și de surprinzătoare ca și dâșșii. El a compus cărți foarte folosite, dintre care una are ca titlu *Monahul, sau viața activă*, iar cealaltă *Gnosticos* sau *Celui ce a fost așa de fericit să ajungă la știință*. Această carte e împărțită în cincizeci de capitole. El a făcut o alta, care are ca titlu *Antireticul* și care conține o culegere de diferite pasaje din Sfânta Scriptură contra demonilor care îi ispitesc pe oameni. Ea e împărțită în opt părți. În afară de acestea, el a scris *Șase probleme gnostice*. În sfârșit, el a compus două cărți de poezii, dintre care una e adresată călugărilor, care trăiesc în comun și cealaltă unei fecioare. Cine va citi toate aceste scrieri, se va convinge cât sunt de eminente și de demne de a fi admirate. Cred de datorita mea să adaug, pe lângă cele spuse despre călugări, ceea ce ne spune și el în una din scrierile sale. Iată cum se exprimă el:

Este nevoie să căutăm căile călugărilor pe care au umblat înaintea noastră, spre a le urma. Căci e știut, că ei au ținut discursuri și au făcut fapte foarte bune. Unul dintre ei avea obiceiul să zică că un mod de

viețuire uniform și aspru va conduce, în scurt timp, într-un liman unde cineva va fi scutit de tot felul de agitații și de tulburări. Același, observând că unul din frații săi era tulburat de oarecare închipuiri în timpul somnului, îl vindecă de aceasta, poruncindu-i să servească pe bolnavi pe nemâncate. Și, întrebându-l cineva de ce a orânduit astfel de remediu, el răspunse: « Pentru că tulburările și supărările de această natură nu se potolesc cu nimic altceva, decât prin milostenie ». Un filozof, mergând la Antonie și zicându-i, « Cum poți, părinte, să te lipsești de mângâierea ce o procură cărțile? », el îi răspunse: « Cartea mea e lumea și o găsesc deschisă de câte ori vreau să citesc ». Macarie Egipteanul, acest vas ales, m-a întrebat într-o zi: « Cum se face că noi ne stricăm memoria păstrând amintirea injuriilor ce am primit de la oameni, pe când nu o stricăm deloc păstrând amintirea celor ce am primit de la demoni » și această întrebare m-a încurcat în așa chip, încât, în loc să-i răspund, îl rugai să îmi explice el. « Aceasta e, îmi zise el, fiindcă cea dintâi dispoziție e contrară naturii, iar cea de a doua e conformă naturii ». Mă dusesem într-o zi, pe la amiază, să văd pe prea sfântul părinte Macarie și, fiind foarte însetat i-am cerut apă de băut. « Mulțumește-te, îmi zise el, că ești la umbră; căci mulți din cei ce călătoresc pe uscat și pe mare, sunt lipsiți cu totul de această alinare ». Vorbind apoi cu dânsul despre înfrânare, el îmi zise: « Fiule, am oarecare nădejde, pentru că de douăzeci de ani niciodată nici n-am băut, nici n-am mâncat, nici n-am dormit mai mult decât era nevoie. Am cântărit totdeauna pâinea, am măsurat apa și am răpit o parte din somn, nedormind decât puțin, rezemat de un perete ». Unui călugăr oarecare, aducându-i-se știrea morții tatălui său, zise celui ce o aducea: « nu huli, căci tatăl meu e nemuritor. » Un altul, care n-avea decât cartea Evangheliilor, o vându și, după ce a împărțit prețul săracilor, rosti aceste vorbe foarte semnificative: « am vândut cartea în care e scris: Vinde tot ce ai și dă prețul săracilor. »

Se afla o mică insulă în împrejurimile Alexandriei, spre răsărit, dincolo de lacul Mareot, unde locuiește un călugăr, născut la Parembola, din cei mai renumiți Gnostici. El avea obiceiul să zică despre călugări că nu fac nimic decât pentru unul din aceste motive: sau pentru Dumnezeu, sau pentru natură, sau ca obicei, sau de necesitate, sau pentru exersarea mâinilor. Același mai zicea că nu e decât o virtute care se schimbă în mai multe feluri, după dispoziția sufletului, după cum și lumina soarelui care e una în sine, se acomodează cu figura locurilor unde e primită. Un altul

zicea: « Mă lipsesc de plăceri, spre a nimici prilejul să mă mânie, căci știu că mânia luptă pentru plăceri, că îmi tulbură liniștea sufletului și îmi alungă știința». Un bătrân zicea: «Sunt două lucruri pe care dragostea nu le-ar putea păstra: banii și alimentele». Același mai zicea: « Nu-mi aduc aminte ca să mă fi înșelat demonul de două ori pentru același lucru». Evagrie raportează toate acestea cu propriile cuvinte în cartea intitulată *Practikos*. Și în cea intitulată *Gnosticul*, vorbește tot astfel. Noi știm de la Grigore că sunt patru virtuți și că se deosebesc unele de altele: Prudența, Tăria, Cumpătarea și Dreptatea. El zicea că *caracteristica Prudenței, e de a considera puterile sfinte și inteligente în sine însăși și ca despărțite de semne sensibile, ce sunt explicate de înțelepciune. Caracteristica Tăriei e de a rămâne tare în adevăr, fără a urmări ceea ce nu e. Caracteristica Cumpătării e de a primi sămânța din mâna suveranului plugar și de a respinge pe cel ce voiește să semene alta peste a sa. În fine, caracteristica Dreptății e de a modera cuvântarea după meritul și capacitatea celor ce ascultă, explicând unele lucruri lămurit și lăsând altele sub o formă mai puțin lămurită și enigmatică.* Vasile, Episcopul de Capadocia, acest stâlp al adevărului, avea obiceiul să zică: « Știința oamenilor se perfecționează prin exerciții și prin întrebuițare. Însă, ceea ce Dumnezeu dă prin harul Său, nu se perfecționează decât prin dreptate, prin răbdare și prin milostivire. Cea dintâi se găsește adeseori la persoane ce sunt supuse patimilor; pe când cea de a doua nu se găsește decât la cei ce sunt scutiți de patimi și care apreciază în timpul cuvântării lumina care-i luminează». Sfântul Atanasie, acest mare luminător al Egiptului, zicea: «Dumnezeu a poruncit odinioară lui Moise să pună o masă în partea dinspre nord. Să recunoască, deci, Gnosticii ce vânt suflă asupra lor și să se împotrivească cu bărbăție ispitelor, să învețe cu bucurie pe cei ce vin la dânșii». Serapion, îngerul Bisericii Tmuiților, zicea că «sufletul e curățit prin știință, că foamea e vindecată prin caritate și că dorințele necinstite sunt nimicite prin înfrânare». Didim, acest dascăl atât de renumit și plin de Duhul lui Dumnezeu, avea obiceiul să zică: «Cugetați neîncetat asupra Providenței și asupra judecății lui Dumnezeu, căci mai toată lumea se abate în acest punct. Veți găsi judecata lui Dumnezeu, în deosebirea creaturilor și în părțile din care lumea e alcătuită și veți recunoaște Providența Sa în căile pe unde trecem de la ignoranță și viciu, la știință și virtute». Iată, ce am găsit de cuviință să extrag din cărțile lui Evagrie pentru a reproduce aici.

În acel timp, se afla între călugări un om eminent, numit Ammon, care avea așa de puțină curiozitate pentru lucrurile lumii acesteia, că mergând la Roma cu Atanasie, el nu voi să vadă mărețele edificii ale acestei cetăți și se mulțumi să vadă numai biserica Sfântului Petru și a Sfântului Pavel. Fiind silit să se facă Episcop, el scăpă cu fuga și-și tăie urechea dreaptă, pentru a nu putea fi sfințit. Evagrie, scăpând mai pe urmă tot prin fugă din mâinele lui Teofil, Episcopul de Alexandria, care voia să-l hirotonească fără să-și fi tăiat vreo parte din trupul său, întâlnește pe Ammon și-i zise că rău făcuse că-și tăiasse urechea și că Dumnezeu îl va pedepsi pentru aceasta. Ammon îi răspunse: *Dar tu, Evagrie, crezi că nu vei fi pedepsit, că ți-ai tăiat limba și că n-ai voit dintr-o prea mare iubire de sine a te servi de darul cuvântului care ți s-a dat?* Se afla în acel timp un număr mare de călugări renumiți în sfințenie, despre care n-aș putea vorbi fără a fi prea lung, nici a istorisi viața și minunile lor, fără a mă depărta prea mult de problemă. Cei ce vor dori să se instruiască în faptele, în discursurile și în puterea ce le dăduse Dumnezeu de a se face ascultați de fiarele sălbatice, n-au decât să citească cartea ce a alcătuit despre toate acestea călugărul Paladie, discipolul lui Evagrie, în care a arătat că se aflau femei care trăiau cu aceeași asprime ca și bărbații. Evagrie și Palade au trăit puțin după moartea lui Valens Împăratul. Să reluăm cursul istoriei noastre.

CAPITOLUL XXIV.

Izgonirea sfinților călugări. Minunile lor.

Împăratul Valens a poruncit ca ortodocșii să fie izgoniți din Alexandria și din tot Egiptul. Unii fuseseră duși înaintea judecătorilor, unii aruncați în temniță, iar alții chinuți cu diferite munci. Când toate aceste violențe au fost executate în modul în care dorea Lucius, Euzoius se reîntoarce la Antiohia. Lucius plecă apoi cu un Căpitan și cu soldați în Egipt și acolo persecută pe preafericii pustnici cu mai multă furie decât chiar soldații săi. Ei îi găsiră ocupați cu sfintele lor exerciții: pe unii rugându-se lui Dumnezeu, pe alții vindecând bolnavii și pe alții alungând demonii. Însă, fără a ține seama de toate aceste minuni, ei îi alungară și îi urmăriră cu putere armată. Rufin mărturisește că a văzut și a suferit el însuși o parte din aceste cruzimi. Atunci se adeveri ceea ce a scris Sfântul Pavel: *Ei au suferit batjocuri și bătăi, încă și legături și în temnițe. Au fost*

Socrate Scolasticul

---

uciși cu pietre, au fost tăiați cu fierăstrăul, ispitiți au fost, cu ucidere de sabie au murit, în cojoace au umblat și în piei de capre, lipsiți fiind, necăjiți, de rău supărați, cărora nu era lumea vrednică, în pustii rătăcind și în munți și în peșteri și în crăpăturile pământului. (Evr 11, 36-38) Ei aveau, cu toate acestea, mărturisirea credinței lor, a faptelor cele bune și a vindecărilor miraculoase, pe care darul lui Dumnezeu le săvârșea prin mâinile lor. Providența a permis să sufere aceste rele pentru mântuirea altora, după cum viitorul a și arătat. Acești oameni admirabili au biruit, prin răbdare, turbarea inamicilor lor, iar Lucius își pierdu curajul și îl sfătui pe comandant să-i trimită în exil pe părinții lor. Cei doi Macarie, adică Egipteanul și Alexandrinul, fuseseră exilați într-o insulă în care nu se află niciun creștin și unde se afla un templu și un preot pe care locuitorii îl respectau ca pe un dumnezeu. Prezența acestor sfinți aruncă spaima în inima demonului. În același timp, fiica preotului a fost apucată de duhul cel rău și începu să devină furioasă și să răstoarne tot ce i se prezenta înaintea și să strige către acei sfinți pustnici, zicându-le: *Pentru ce ați venit aici ca să ne alungați?* Însă, ei arătară mărirea puterii ce primiseră de la Dumnezeu. Căci, alungând pe demon și vindecând pe fată, dând-o părintelui său, ei îl convertiră la religia noastră, împreună cu toți locuitorii insulei. Astfel că, distrugând idolii și transformând templul în biserică, ei primiră botezul cu bucurie. Acești oameni admirabili, suferind persecuția pentru apărarea consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu, fuseseră ispitiți prin persecuție și întărită credința prin răbdarea lor.

CAPITOLUL XXV.

Despre Didim.

Dumnezeu scoase la iveală, în acel timp, pe un alt bărbat, cu scopul de a confirma, prin mărturisirea sa, adevărul credinței ortodoxe. El se numea Didim. Era foarte elocvent și foarte savant în toate științele. El fusese lovit în floarea vieții sale de o boală la ochi, care îl făcu să-și piardă vederea. Însă, Dumnezeu îi dădu ochii sufletești în locul ochilor trupești și îl făcu să învețe, ascultând, ceea ce nu putea să mai învețe citind. El întrecu foarte ușor, prin viociunea spiritului său, pe tovarășii săi și învăță cu o ușurință atât de minunată gramatica, retorica, logica, aritmetica, muzica și celelalte părți ale filozofiei, încât disputa cu cei care aveau vedere bună și care le

învățaseră cu ajutorul cărților. El scria atât de perfect Vechiul și Noul Testament, încât a întocmit cărți pentru a le explica. El a făcut și trei cărți asupra Treimii. A făcut comentarii asupra cărții lui Origen, *De Principiis*, în care a arătat că cei ce pretindeau să găsească în ele greșeli nu pătrunseseră niciodată adâncimea doctrinei acestui mare scriitor. Cei ce doresc să cunoască profunzimea științei lui Didim și ardoarea zelului de care era animat pentru sfintele adevăruri ale religiei noastre, trebuie să se aplece cu sârguință la citirea scrierilor sale. Se zice că Antonie, călugărul, vorbi cu dânsul, când erezia lui Arie îl sili să iasă din singurătate și să se ducă la Alexandria, mult timp înaintea domniei lui Valens, și că i-a zis: *Nu te mâhni, iubitul meu Didim, că ai pierdut ochii trupești care îți erau comuni cu muștele și viermii. Bucură-te mai vârtos că ai ochi de îngeri, prin care se descoperă lumina lui Dumnezeu.* Aceste vorbe nu au fost pronunțate de către Antonie cu mult înainte de timpul al cărui istoric îl fac eu. Didim a fost un mare apărător al adevărului credinței contra greșitelor raționamente și zadarnicilor subtilități ale arienilor.

CAPITOLUL XXVI.

Vasile, Episcopul de Cesarea și Grigorie, Episcopul de Nazianz.

Aceeași Providență care opuse pe Didim arienilor în Alexandria, îi opuse pe Vasile în Cesarea și pe Grigorie în Nazianz. Renumele științei și al virtuții lor ce s-au păstrat în scrierile lor și în memoria oamenilor ar putea fi îndeajuns pentru lauda lor, fără ca să mai încerc de a le arăta meritele cu vorbele mele. Însă, fiindcă Dumnezeu îi rezervă pentru acele timpuri în Biserica Sa, ca pe niște scânteii care întrețin focul credinței, o să vorbesc despre dânsii în scrierea mea. Oricine va studia cu luare aminte moravurile și virtuțile lor, nu va ști pe care să-l prefere celui alt, atât păreau ei de egali în calitate.

La Atena, ei fuseseră discipoli ai lui Himerius și ai lui Proheresius, cei mai renumiți profesori în elocvență în neamul lor, și, mai pe urmă, se perfecționaseră în această artă sub Libanius, care preda lecții în Antiohia, cetate în Syria. Unii dintre prietenii lor îi sfătuiau să predea retorica, iar alții să pledeze; însă, disprețuind aceste două profesii, ei îmbrățișară viața monastică. Luând, apoi, câteva cunoștințe de filozofie în școala celui ce o preda pe acea vreme în Antiohia, strânseseră cărțile lui Origen și învățară din

ele explicarea Scripturii. Aplecându-se, deci, cu sârguință la citirea operelor acestui mare bărbat al cărui nume era foarte renumit în acel timp, ei se folosiră de ele cu mult folos contra arienilor și le demonstrară cât greșeau când pretindeau că el le favoriza doctrina. Deși Eunomiu și alți câțiva arieni treceau ca mari oratori, totuși, ei nu păreau decât niște copii, când intrau în discuție cu Vasile și cu Grigore. Vasile a fost înaintat la treapta de diacon, de Meletie, Episcopul de Antiohia, și, mai pe urmă, a fost înălțat ca Episcop de Cesarea, cetate în Capadocia, patria sa. El plecă acolo în grabă, de teamă ca nu cumva rătăcirile lui Arie să se răspândească în Pont; întemeie acolo mănăstiri și întări pe cei care păreau că se clatină în credință. Grigorie, fiind ales Episcop de Nazianz, o mică cetate din Capadocia, al cărui Episcop fusese mai înainte de el părintele său, își îndeplini funcția ca și Vasile: umblă prin mai multe cetăți pentru a întări pe cei ce erau slabi în credință, predică în Constantinopol și apoi, prin votul Episcopilor, a fost înălțat pe scaunul acestei capitale a Imperiului. Când se aduse la cunoștința Împăratului Valens succesul zelului și al predicilor acestor două însemnate persoane, el porunci ca Vasile să fie adus de la Cesarea în Antiohia. Când această poruncă a fost executată, Prefectul l-a întrebat pe Vasile de ce nu ține și el doctrina Împăratului. Vasile combătu doctrina Împăratului cu mare îndrăzneală și confirmă adevărul consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu. Prefectul îl amenință cu moartea, însă Vasile răspunse că el nu dorește nimic mai mult, decât să fie scăpat din temnița trupului său pentru apărarea adevărului. Prefectul îl îndemnă să cugete serios la aceasta. Vasile îi răspunse că el nu se poate schimba și că va fi totdeauna același. El adăugă: *Bine era să fi voit Dumnezeu să nu te fi schimbat niciodată.* Vasile a fost păzit în acea zi. Puțin timp după aceea, fiul Împăratului Valens, numit Galatiu, căzând într-o boală așa de gravă încât medicii pierduseră orice nădejde de a-l vindeca, Împărăteasa, mama sa, zise Împăratului că ea a fost neliniștită în timpul nopții de visuri grozave și, că ea crede că boala fiului său nu e decât o pedeapsă pentru maltratarea făcută Episcopului. Împăratul, reflectând serios asupra acestui lucru, trimise să-l cheme pe Vasile și îi vorbi, cu scopul de a afla sentimentele sale: *Dacă doctrina ce susții e ortodoxă, roagă pe Dumnezeu ca să nu moară fiul meu. El nu va muri,* răspunse Vasile, *dacă vei crede cum cred eu și dacă vei aduce unirea în Biserică.*

Respingând această condiție, Vasile îi zise Împăratului: *Facă Dumnezeu cu copilul cum îi va plăcea*. După aceasta, Împăratul porunci ca să-l pună iarăși sub pază și copilul muri, îndată după aceea. Iată, ce am avut de spus, în treacăt, despre acești doi bărbați atât de celebri. Ei au lăsat posterității foarte bune lucrări, dintre care unele au fost traduse în latinește de Rufin, după cum el însuși mărturisește. Vasile avu doi frați, pe Petru și pe Grigore. Primul îl imită în practicarea vieții monastice și cel de al doilea în elocința sa. El isprăvi după moartea lui Vasile *Comentariul asupra operei celor șapte zile*, pe care el îl lăsase neisprăvit și rosti la Constantinopol cuvântarea funebră asupra lui Meletie, Episcop de Antiohia, și alcătui mai multe alte cuvântări.

CAPITOLUL XXVII.

Grigorie Taumaturgul (făcătorul de minuni).

Fiindcă asemănarea numelor și titlul cărților atribuite lui Grigorie înșeală pe mai mulți, e locul să arăt, că a fost un Grigorie, născut în Neocesarea, cetate din Pont, și discipol al lui Origen, mult mai bătrân decât Grigore, fratele lui Vasile. Numele acelu Grigorie a fost foarte renumit în Atena, la Beryt, în Diocesa de Pont și peste tot pământul. După ce a învățat științele profane la Atena, el s-a dus la Beryt pentru a studia dreptul. Însă, auzind spunându-se că Origen explica Sfânta Scriptură la Cesarea, se duse în grabă acolo și, după ce a recunoscut însemnătatea acestor cărți dumnezeiești, renunță la studiul legilor romane pentru a se ocupa, sub conducerea acestui mare dascăl, cu meditații asupra sfintei filozofii. Fiind chemat curând după aceea de părinții săi, el făcu mai multe minuni în țara sa, nefiind încă decât laic: vindecă bolnavi, izgoni demoni prin scrisorile sale, atrase pe păgâni la credință prin discursurile și prin faptele sale. Pamfiliiu, martirul, vorbește despre dânsul în cărțile pe care le-a alcătuit pentru apărarea lui Origen, la sfârșitul cărora se afla și o cuvântare, pe care Grigorie o alcătui spre lauda sa, când a fost silit să-l părăsească. Sunt, deci, mai mulți Grigore. Primul e discipolul lui Origen, cel de al doilea e Episcopul de Nazianz și cel de al treilea e fratele lui Vasile. Mai e încă unul pe care arienii îl făcură Episcop în timpul exilului lui Atanasie.

CAPITOLUL XXVIII.

Novat și Novațienii.

Novățienii, care locuiau în Frigia, schimbară în acea vreme ziua în care obișnuiau să celebreze sărbătoarea Paștelui. Voi spune ce-i determină să facă această schimbare, după ce voi arăta motivul pentru care severitatea disciplinei lor e încă și astăzi în vigoare, în Frigia și în Paflagonia. Novat, preot al Bisericii Romane, făcu schismă, din pricină că Corneliu, Episcopul, primise la împărtășire pe credincioșii care jertfiseră idolilor în timpul persecuției provocată de Împăratul Deciu. Fiind hirotonit Episcop de către Episcopii ce acceptau aceleași învățături, scrise tuturor Bisericilor să refuze participarea la mistere a celor ce jertfiseră, să-i îndemne să facă pocăință, dar să lase lui Dumnezeu puterea să le dea iertare. Aceste scrisori au fost primite în mod deosebit, după înclinarea și uzul fiecărei Biserici. Unii credeau că ar fi o lege foarte aspră să-i lipsească de la împărtășire și de la Taine pe cei ce săvârșiseră vreun păcat de moarte de la botezul lor. Alții, gășind-o foarte dreaptă în sine însăși și foarte potrivită să mențină curăția moravurilor, o primiră. Pe când se discuta această chestiune, sosiră scrisorile prin care Corneliu, Episcopul de Roma, promitea iertarea celor ce păcătuiseră de la botezul lor. Astfel, acești Episcopi, scriind unii contra altora și sprijinindu-și reciproc vederile prin mărturisirea Sfintei Scripturi, alese fiecare, după cum se întâmplă de obicei, partidul pentru care avea mai dinainte mai multă înclinare. Cei care își făceau plăcerile din păcat se folosiră de această indulgență, pentru a se deda la tot felul de crime. Frigienii par a fi mai cumpătați și mai moderați decât ceilalți. Ei jură foarte rar. Scyții și tracii sunt foarte aplecați spre mânie. Orientalii sunt dedați la plăceri. Însă, Frigienii și paflagonienii sunt scutiți de aceste vicii. Ei nu sunt pătimiși pentru petrecerile circului și ale teatrului și eu cred că acesta a fost motivul pentru care au și urmat ei vederile lui Novat. Curvia și preacurvia sunt privite de către ei ca și crimă și felul lor de viețuire e mai sever decât al oricărui alt popor. Și, tot pentru același motiv, națiunile din Occident îmbrățișară părerea și partidul lui Novat. Deși zelul lui pentru asprimea și perfecțiunea disciplinei, îl făcu să se despartă de ceilalți, el nu schimbă nimic în celebrarea sărbătorii Paștelui și respectă tot practica Bisericilor din Occident, care fac serbarea după echinoctiu, după tradiția ce primiseră din timpul în care au ajuns la cunoștința credinței. El suferi, pe urmă, martiriul în persecuțiile contra creștinilor, din timpul domniei lui

Valerian. Cei care urmau partidul său în Frigia și care erau numiți novațieni, schimbă în timpul acela ziua Paștelui. Căci un mic număr de Episcopi novațieni, puțin cunoscuți, adunându-se în orașul Paze, așezat la izvorul Sagarului, hotărâră ca această sărbătoare să fie celebrată pe viitor în aceeași zi în care e celebrată de evrei. Am aflat aceasta de la un bătrân, fiu al unui preot, cu care el asistase la acel Sinod. Agelius, Episcop al novațienilor din Constantinopol, Maxim, Episcop de Niceea, Episcopii din Nicomidia și din Cotrea nu participară acolo, deși erau păstori mai însemnați ai novațienilor. Din pricina celor ce se hotărâseră în acel Sinod, Biserica novațienilor a fost mai pe urmă dezbinată în două partide, după cum vom și vedea în cursul acestei istorii. Să vedem acum ce s-a întâmplat în Occident în acel timp.

CAPITOLUL XXIX.

Răscoala întâmplată la Roma, din pricina lui Damasius și a lui Ursin.

În timpul în care Împăratul Valentinian se bucura de pace și nu tulbura nicio sectă, Damasius luă conducerea Bisericii din Roma, după moartea lui Liberiu. Ursin, diacon al aceleiași Biserici, având câteva voturi, se despărți de împărtășirea lui Damasius, care-i fusese preferat, și rugă pe câțiva Episcopi puțin cunoscuți să-l hirotonească în secret. Această hirotonie făcută nu în biserică, ci într-un loc retras al bisericii lui Sicinius, provocă mari tulburări între cetățeni; așa că, luându-se la luptă, mulți au căzut uciși. Maxim, Guvernatorul cetății, potoli răscoala și pedepsi pe mai mulți clerici și laici. Ursin nu mai avu nicio pretenție și cei care îi susținuseră partidul rămaseră în liniște.

CAPITOLUL XXX.

Ambrozie e ales Episcop de Milan.

În acel timp, la Milan se întâmplă un eveniment foarte însemnat. După ce a murit Auxențiu, care fusese hirotonit Episcop al acestei cetăți de către arieni, cu prilejul alegerii unui nou Episcop, locuitorii se împărțiră în două partide și, neputând să se înțeleagă, umplură cetatea de încurcătură și neorânduială. Ambrozie, Guvernatorul Provinciei, a mers la biserică pentru a potoli răscoalala și a ținut un discurs foarte serios pentru a reprimă mișcarea populară, astfel încât toată lumea începu să strige într-un glas că

el e vrednic să fie Episcop și ceru să fie hirotonit, căci numai hirotonia sa ar aduce pacea Bisericii și ar uni pe toți credincioșii într-unul și același simțământ. Episcopii care se aflau de față îl luară îndată, încredințați că acest consimțământ general și unanim al poporului nu provine decât dintr-o poruncă particulară a Providenței dumnezeiești; îl botezară, fiindcă nu era decât catehumen și se pregătiră să-l hirotonească.

El primi botezul cu bucurie, dar refuză să consimtă la hirotonie. În urma acestui refuz, Episcopii făcuseră cunoscute Împăratului Valentinian cele întâmplate. Acest principe, privind acest consimțământ general al poporului, ca o lucrare a lui Dumnezeu, scrisse Episcopilor să-l hirotonească, fiindcă e învederat că el e ales mai mult de Dumnezeu Însuși, decât de oameni.

Fiind astfel hirotonit, dezbinarea ce fusese mai înainte în Biserica din Milan a încetat.

CAPITOLUL XXXI.

Moartea Împăratului Valentinian. (375 d. Hr.)

Când sarmații au năvălit pe pământurile romanilor, Împăratul Valentinian ridică contra lor o armată foarte numeroasă. Foarte mirați, barbarii trimiseră o delegație pentru a cere pacea. Solii introduși înaintea Împăratului i se păzură foarte demni de dispreț. Așa că îi întrebă dacă toți sarmații sunt la fel ca ei. Ei răspunseră că ei sunt cei mai de seamă și mai de vază ai națiunii. Când auzi Valentinian acest răspuns, deveni foarte furios și strigă că Imperiul e foarte nenorocit că a fost atacat fățiș de către asemenea inamici demni de dispreț, care ar trebui să se considere prea fericiți că pot trăi în pace. El se forță atât de tare strigând, încât i se rupseră arterele. Pierzând în felul acesta mult sânge, muri în fortul numit Brigition, după al treilea consulat al lui Grațian și al lui Equitius, în a șaptesprezecea zi a lunii noiembrie, în al cincizeci și patrulea an al vieții și în al treisprezecelea an al domniei sale.

Șase zile după moartea sa, soldații îl proclamară pe Valentinian, fiul său, Împărat în Acinqua, mică cetate din Italia. Cei doi Împărați, dintre care unul era frate, iar celălalt unchi al tânărului Valentinian, au fost supărați, nu pentru că a fost proclamat Împărat, ci pentru că, în loc să fie proclamat de către ei, a fost proclamat de către soldați, fără participarea

lor. Cu toate acestea consimțiră la proclamarea sa. El era născut din Iustina, pe care Valentinian o luase de soție, pe când prima sa femeie, Severa, era încă în viață. Ius, părintele Iustinei, fiind Guvernator al Picentinului, sub domnia Împăratului Constanțiu, avu un vis în care văzu ieșind din coasta sa cea dreaptă purpura împărătească. Acest vis, fiind răspândit și ajungând la urechile lui Constanțiu, el își închipui că e o prezicere, că Iust va fi părinte al unui Împărat și trimise să-l omoare. Iustina, rămânând fără tată, stătu foarte mult timp nemăritată. Cu trecerea timpului, ea intră în prietenie cu împărăteasa Severa, femeia lui Valentinian și, adeseori, se scălda cu dânsa. Severa, privindu-o cu luare aminte în baie, îi admiră frumusețea și spuse Împăratului Valentinian, bărbatul său, că ea e încântată de dânsa. Aceste vorbe l-au impresionat puternic și l-au determinat să o ia de soție, fără, însă, să lase pe Severa, cu care avusese pe Grațian, pe care îl declarase deja Împărat. El dădu deci o lege, prin care era permis bărbaților să aibă două femei legitime și o publică în toate cetățile Imperiului. Apoi, luă în însoțire pe Iustina, cu care a avut pe tânărul Valentinian și trei fete, pe Iusta, pe Grata și pe Galla. Cele două dintâi rămaseră statornice în sfânta hotărâre ce luaseră, de a-și păstra fecioria. Cea de-a treia se mărită, mai pe urmă, cu Teodosie, cu care avu pe Placidia; căci el avusese, mai înainte, cu Flacilla, pe Arcadiu și pe Onoriu. Vom vorbi mai pe larg la locul său despre Teodosie și despre copiii săi.

CAPITOLUL XXXII.

Temistius ține o cuvântare în prezența Împăratului Valens și potolește persecuția.

Valens locuia în Antiohia într-o liniște foarte mare, care nu era tulburată de armele niciunui popor străin. Însă, cu toate acestea, el făcea un război foarte crud celor ce susțineau că Fiul lui Dumnezeu e consubstanțial cu Părintele Său, până când, filozoful Temistius moderă puțin violenta persecuție printr-o cuvântare, în care arătă că nu trebuia să i se pară atât de stranie diversitatea opiniilor privitoare la religie, fiindcă ea nu se apropie nicidecum de ceea ce e la greci, la care se numără mai mult de trei sute de opinii diferite; că diversitatea acestor opinii nu displace deloc lui Dumnezeu, fiindcă servesc la arătarea strălucirii Maiestății Sale și fac să se mărturisească cât e de greu a-L cunoaște. Această cuvântare moderă puțin

mânia sa, așa că, în loc de a pedepsi cu moartea pe preoți, el se mulțumi cu exilarea lor, însă, cele ce se petrecură mai pe urmă îl potoliră cu desăvârșire.

CAPITOLUL XXXIII.

Goții primesc Religia Creștină.

Goții care locuiesc peste Dunăre, provocând un război civil, se dezbină în două partide, dintre care una avea conducător pe Fritigern și cealaltă pe Atanaric. Acesta din urmă învingând, Fritigern ceru ajutorul Împăratului Valens care comandă trupelor ce se aflau în garnizoană în Tracia să-l susțină. Fritigern, biruind pe Atanaric cu ajutorul acestei spori de puteri, voi să-și arate recunoștința față de Împărat, îmbrățișând religia lui și îndemnând și pe supușii săi să o îmbrățișeze. Cu această ocazie, goții au fost infectați de rătăcirile lui Arie. Ulfila, Episcopul lor, inventă în acel timp literele gotice, traduse Sfânta Scriptură și o propovădui nu numai supușilor lui Fritigern, ci și celor ai lui Atanaric care, neputând aproba această schimbare de religie, persecută pe creștini și omorî pe mulți goți arieni. Arie, neputând combate opinia lui Sabeliu din Libia, căzu într-o altă rătăcire și predică că Fiul lui Dumnezeu e un nou Dumnezeu. Însă, aceste popoare, îmbrățișând religia creștină cu multă simplitate, disprețuiră pentru ea viața prezentă.

CAPITOLUL XXXIV.

Goții fug la Romani.

Îndată după aceea, împăcându-se între ei, goții au fost învinși de către huni și, fiind alungați din țara lor, fugiră la romani și le oferiră serviciile lor. Împăratul Valens nu fusese niciodată mai îndurător ca în această împrejurare, căci el avu milă de nenorocirea lor, îi primi cu bunăvoință și, fără să prevadă viitorul, le dădu locuințe în Tracia, crezând că vor păzi hotarele cu mai multă grijă decât trupele romane. De atunci, el încetă să facă recruți, disprețui pe veteranii care serviseră foarte bine în războaiele precedente și porunci perceptorilor impozitelor să perceapă optzeci de monede de aur în loc de fiecare soldat pe care fiecare sat din provincii era obligat să îl dea. Și această schimbare deveni cauza nenorocirilor de care a fost bântuit Imperiul în următoarea perioadă de timp.

CAPITOLUL XXXV.

Valens persecută pe creștini cu mai puțină violență ca mai înainte.

Goșii, în loc să se folosească cu moderație de noua poziție și să recunoască obligațiile pe care le aveau față de romani, luară armele contra lor și le făcură stricăciuni. Împăratul Valens, mirat de această veste, plecă în grabă din Antiohia spre Constantinopol și încetă să-i trimită în exil și să-i persecute pe cei ce susțineau că Fiul lui Dumnezeu e consubstanțial cu Părintele Său. Euzoius, Episcopul arienilor din Antiohia, muri în acel timp, sub al cincilea Consulat al lui Valens și întâiul al tânărului Valentinian. În locul său a fost ales Doroteu.

CAPITOLUL XXXVI.

Saracinii îmbrățișează Religia Creștină.

De abia plecă Împăratul Valens din Antiohia, și saracinii care fuseseră până atunci în alianță cu romanii se declarară contra lor și, sub conducerea Reginei lor, Mavia, care de la moartea bărbatului său avea între ei autoritatea suverană, pustiiră tot Orientul. Ei ar fi făcut, fără îndoială, o stricăciune înspăimântătoare, dacă Pronia dumnezeiască nu le-ar fi oprit expedițiile prin mijloacele ce voi expune. Se afla în pustie un saracin numit Moise, care era foarte renumit pentru credința, pietatea și minunile sale. Mavia ceru romanilor să-l facă Episcop pentru neamul ei și promise să depună armele. Șefii armatei romane, fiind de părere că pacea le-ar fi favorabilă cu această condiție, o primiră îndată. Moise a fost, deci, luat din pustie, dus în Alexandria și prezentat lui Lucius care conducea atunci bisericile acestei cetăți, pentru ca să-l hirotonească. El îi vorbi în acești termeni: *Recunosc că sunt nevređnic de sacerdoțiu. Însă, dacă nevoia publică cere ca să fiu hirotonit, niciodată nu mă va hirotoni Lucius. Măna sa e încă plină de sânge.* Lucius i-a răspuns că, în loc să îi aducă insulte, ar trebui să învețe de la dănsul dogmele religiei noastre. *Nu e vorba acum de dogme,* replică Moise. *Violențele ce ai săvârșit contra fraților tăi arată îndeajuns cât sunt de potrivite dogmele ce ții cu religia creștină! Un creștin nu lovește, nu aduce insulte, nu se bate. Dar faptele tale strigă contra ta, ca și prin gura celor care au fost trimiși în exil, care au fost dați fiarelor sălbatice, care au fost arși de vii. Deci, ceea ce vede cineva cu însuși ochii săi are mai multă putere de a convinge spiritul, decât ceea ce află din gura altuia.*

Deoarece Moise a răspuns astfel lui Lucius, amicii săi l-au dus pe munte, pentru a fi hirotonit de către Episcopii ce se aflau acolo exilați. Hirotonia sa termină războiul saracinilor și Mavia, regina lor, întreținu cu atâta religiozitate pacea, încât și-a dat fiica în căsătorie lui Victor, maestrul miliției romane.

CAPITOLUL XXXVII.

Lucius e alungat din bisericile din Alexandria și Petru e restabilit în scaunul său.

De când Valens plecase din Antiohia, toți cei care fuseseră persecutați și, mai cu seamă, locuitorii din Alexandria, începură să respire. Petru se reîntoarce în această cetate cu scrisori de la Damasius, Episcopul de Roma, prin care hirotonia sa era aprobată și doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu confirmată. Lucius, fiind alungat de popor, se urcă într-o corabie și porni spre Constantinopol. Petru nu trăi decât prea puțin timp după restabilirea sa și lăasă pe Timotei, un frate al său, ca urmaș.

CAPITOLUL XXXVIII.

Moartea Împăratului Valens.

Împăratul Valens, intrând în Constantinopol, în data de treizeci mai, în al șaselea consulat al său și în al doilea al tânărului Valentinian, găsi poporul foarte întristat. Barbarii care ruinaseră Tracia începuseră să jefuiască și mahalalele Capitalei, nefiind trupe care să îi respingă. Când se apropiară de zidurile cetății, poporul începu să se plângă de faptul că Împăratul întâzia să meargă contra lor și, la alergările de cai ce se făceau la hipodrom, strigă: *Dați-ne arme și ne vom lupta noi contra inamicilor.* Amărât de aceste strigăte de răzvrătire, Împăratul plecă din Constantinopol în ziua a unsprezecea a lunii iunie și amenință că se va răzbuna la intrarea sa, atât pentru vorbele injurioase ce rostise poporul contra lui, cât și pentru că favorizase odinoară partidul lui Procopiu. El spuse că va ruina cetatea până la temelie și că va ara cu plugul pe locul unde se aflau cele mai frumoase palate. Mergând apoi contra goșilor, el îi luă la goană și îi respinse până la Adrianopole. Acolo, luându-se la luptă cu ei, el muri în ziua a noua a lunii august, sub Consulatul amintit mai sus și în al patrulea an al Olimpiadei două sute nouăzeci și nouă. Unii spun că ar fi ars într-un sat unde se re-

trăsese, căruia barbarii îi dăduseră foc. Alții spun că, dezbrăcându-se de haina sa împărătească, se aruncă în mijlocul infanteriei și cavaleria, refuzând să se lupte, el a fost ucis cu toată infanteria. El a trăit cincizeci de ani, a domnit treisprezece ani împreună cu fratele său și trei ani după moartea lui. Această carte cuprinde istoria celor ce s-au petrecut timp de șaisprezece ani.

Cartea a cincea

PREFAȚĂ.

Mai înainte de a începe (378 d. Hr.) cartea a cincea, îi rog pe cei ce își vor da osteneala să citească această lucrare, să nu-mi ia în nume de rău că vorbesc aici și despre războaie despre care am fost foarte bine informat. Trei motive m-au îndemnat să fac aceasta. Primul, pentru a raporta exact toate lucrurile și pentru a da despre ele informații cât se poate de perfecte. Al doilea, pentru a odihni spiritele ce s-ar fi ostenit să audă numai certuri și gâlceve între Episcopi și, cel din urmă, pentru a arăta cât de mult resimte Biserica neorânduilele statului. În adevăr, cine va da o serioasă atenție acestui lucru va recunoaște cu ușurință, că războaiele care au zdruncinat statul, au fost foarte frecvent nedespărțite de tulburările din Biserică, fie că aceste războaie au precedat acele tulburări, fie că le-au urmat.

N-aș putea spune că aceste schimbări și nenorociri vin din întâmplare și că n-ar fi mai bine orânduite de Dumnezeu spre a pedepsi păcatele noastre.

Căci, după cum zice Apostolul, sunt persoane ale căror păcate sunt cunoscute mai înainte de judecata și cercetarea ce li s-ar face și, sunt altele ce nu se află decât în urma acestei cercetări. Iată, pentru ce am amestecat mai multe afaceri ale Imperiului în Istoria Bisericii. Nu am vorbit despre războaiele din timpul domniei lui Constantin, pentru că timpul a șters amintirea lor și m-a împiedicat să pot avea informații despre ele; însă am atins puțin pe acelea ce s-au întâmplat mai târziu și am însemnat ceva despre ele, după cum am aflat de la cei ce le-au văzut. Am făcut întotdeauna mențiune de împărați, pentru că de când mărturisesc Religia Creștină, s-au făcut stăpâni pe problemele Bisericii și au dispus cu o putere absolută de cele mai mari sinoade, după cum dispun de ele încă și până astăzi. În sfârșit, am raportat multe despre secta arienilor, pentru că ea a tulburat foarte mult pacea credincioșilor.

CAPITOLUL I.

Goții atacă Constantinopolul.

Murind Împăratul Valens, cauzele morții sale necunoscându-se nicio dată, goții se apropiară de Constantinopol și-i ruinară mahalalele. Locuitorii neputând suferi această cutezanță, se înarmară în grabă cu tot ce găsiră la îndemână. Împărăteasa Dominica le distribui plată, la fel ca și soldaților. Saraciniile pe care-i trimisese Regina Mavia, serviră foarte mult și-i ajutară să respingă pe Goți.

CAPITOLUL II.

Împăratul Grațian rechemă Episcopii Ortodocși și alungă pe eretici. El își asociază pe Teodosie la conducerea Imperiului. (379 d. Hr.)

Grațian, fiind stăpân pe Imperiu împreună cu tânărul Valentinian, condamnă cruzimea pe care o exercitase Valens, unchiul său, contra creștinilor, rechemă pe cei pe care îi trimisese în exil și porunci ca toți credincioșii, indiferent ce opinie ar avea, se adune în aceeași Biserică și să trăiască în aceeași împărțășire. Numai eunomienii, fotinienii și maniheii făcură excepție de la aceasta. Recunoscând că Imperiul slăbește, în timp ce străinii se întăresc, el își asocie la suverana putere pe Teodosie, pogorător dintr-o renumită familie din Spania și care își câștigase un așa de mare renume prin valoarea sa, încât toată lumea îl considera vrednic de această onoare, mai înainte de a o fi obținut. Declarându-l deci Împărat la Sirmium, cetate în Illyria, sub consulatul lui Auson și al lui Olibrius, în a șaisprezecea zi a lunii ianuarie, el împărți cu dânsul grija războiului pe care avea de gând să-l ducă împotriva barbarilor.

CAPITOLUL III.

Episcopii celor mai însemnate Biserici. (379 d. Hr.)

Damasius, care urmasa lui Liberiu, conducea atunci Biserica de Roma. Chiril se afla încă pe scaunul Bisericii de Ierusalim. Biserica de Antiohia era dezbinată în trei partide. Arieniile, aveau Episcop pe Doroteu, care urmasa lui Euzoius. Ceilalți erau fie sub conducerea lui Paulin, fie a lui Meletie, care se întorse din exil. Lucius, deși exilat conducea totuși bisericile arienilor din Alexandria. Și Timotei, care urmasa lui Petru, era Episcop al celor ce susțineau că Fiul lui Dumnezeu e consubstanțial cu Părin-

tele său. Demofil, succesorul lui Eudoxiu, posedea Bisericile din Constantinopol, iar cei ce nu aprobau doctrina sa, se adunau separat.

CAPITOLUL IV.

Macedonienii cad iarăși în rătăcire.

De când macedonienii trimiseseră ca deputați trei Episcopi la Liberiu, ei se bucurau de împărtășirea Bisericii și erau admiși fără deosebire în adunările credincioșilor care țineau doctrina Sinodului din Niceea. Însă, când Împăratul Grațian poruncise ca toate sectele să se unească în aceeași împărtășire, ei se adunară în Antiohia și hotărâră să respingă termenul de consubstanțial și să nu aibă nicio împărtășire cu cei ce țineau ceea ce se hotărâse la Sinodul despre care am vorbit. Cu toate acestea, nu reușiră căci, mai mulți condamnând nestatornicia cu care își schimbau vederile atât de des, se despărțiră de cei ce susțineau consubstanțialitatea Cuvântului.

CAPITOLUL V.

Răscoala întâmplată în Biserica de Antiohia din pricina lui Paulin și a lui Meletie.

Meletie dădu naștere în acel timp la o mare ceartă în Antiohia. Am spus deja că respectul pe care îl aveau față de virtutea lui Paulin îi împiedeca să-l trimită în exil. Cât despre Meletie, el a fost restabilit de către Iulian, alungat de Valens și, în fine, rechemat de Grațian. Când se reîntoarse, găsi pe Paulin la adânci bătrânețe; și cei ce favorizau partidul său, încercară prin toate mijloacele să-l pună cu dânsul pe același scaun. Paulin, susținând că regulile Bisericii nu permit ca un Episcop hirotonit de arieni, să fie pe același scaun cu un Episcop ortodox, poporul îl puse cu sila într-o altă biserică afară din cetate. Acest procedeu a provocat o ceartă furtunoasă, care nu a fost potolită decât în următoarele condiții: poporul a adunat șase clerici care puteau pretinde demnitatea Episcopală, între care se afla și Flavian, și-i obligară să promită cu jurământ, că atunci când unul din cei doi Episcopi va muri, ei să nu ceară locul său. Înțelegerea a fost făcută astfel și observată cu multă religiozitate. Luciferienii se despărțiră de ceilalți, pentru că Meletie care fusese hirotonit de arieni îndeplinea

funcțiile Episcopale. Biserica de Antiohia aflându-se în aceasta stare, Meletie a fost obligat să meargă la Constantinopol pentru oarecare treburi.

CAPITOLUL VI.

Grigorie e transferat de la Biserica de Nazianz la cea de Constantinopol. Împăratul Teodosie primește Botezul. (380 d. Hr.)

Grigorie a fost transferat în acel timp de la Biserica de Nazianz la cea de Constantinopol, cu consimțământul unamim al mai multor Episcopi. Împărații Grațian și Teodosie după ce au câștigat fiecare în acel timp câte o celebră victorie, cel dintâi se reîntoarse în Galia, unde germanii făceau stricăciuni, iar cel de al doilea după ce a înălțat un arc de triumf, plecă spre Constantinopol. Când sosi la Tesalonic, căzu într-o boală primejdioasă, care-l făcu să dorească primirea Botezului, căci el fusese crescut în Religia Creștină și ținea doctrina consubstanțialității Cuvântului. Trimițând deci să cheme pe Ascolius, Episcopul acelei cetăți, îl întrebă despre credința lui. Episcopul i-a răspuns că rătăcirile lui Arie nu ajunseseră până în Illyria și că locuitorii acestei Provincii rămăseseră totdeauna tari în credința ce o moșteniseră de la Apostoli și apoi confirmată de Părinții Sinodului de Niceea, el primi de la dânsul Botezul cu bucurie. Recăpătându-și îndată după aceea sănătatea, se reîntoarse la Constantinopol în ziua a paisprezecea a lunii noiembrie, în anul primului său Consulat și al cincilea al lui Grațian.

CAPITOLUL VII.

Grigorie demisionează din Episcopia de Constantinopol. Împăratul poruncește lui Demofil, Episcopul arienilor, sau să consimtă la consubstanțialitatea Cuvântului sau să plece din cetate. (380 d. Hr.)

Grigorie, fiind transferat după cum am spus de la Nazianz la Constantinopol, își făcea adunările într-o capelă mică, lângă care, mai târziu, împărații au înălțat o biserică mare pe care au numit-o Anastasia. Însă, fiindcă era unul dintre cei mai însuflețiți și dintre cei mai pioși ai veacului său, el nu putea să audă cum câțiva Episcopi se plâneau că el e străin și nu se hotărăște să se retragă. Între acestea, Împăratul venind și găsind Biserica într-o asemenea stare căută să restabilească pacea. El întrebă pe Demofil, Episcopul arienilor, dacă voiește să consimtă la doctrina Sino-

dului din Niceea și să unească poporul. Demofil respingând această condiție, Împăratul îi zise: fiindcă te depărtezi de pace, trebuie să te depărtezi și de biserică. Acest Episcop, știind cât e de greu să rezisti puterii, adună pe cei din partidul său și stând în mijlocul lor, le vorbi astfel: Fraților, e scris în Evanghelie, de vă vor alunga dintr-o cetate, fugiți într-alta. Fiindcă Împăratul ne alungă din cetate, noi ne vom face mâine adunarea în câmp. După ce a vorbit astfel, el plecă din Constantinopol, fără să fi înțeles vreodată acest cuvânt al Evangheliei, al cărui înțeles e, că noi trebuie să fugim de vederile veacului spre a căuta Ierusalimul cel ceresc. El făcu pe urmă adunările afară din cetate. Lucius, care după cum am spus, fusese alungat din Antiohia, ieși cu dânsul din Constantinopol. Arienii refuzând să consimtă la pace și la unirea pe care Împăratul Teodosie le propunea, au fost alungați din Constantinopol în șaisprezece noiembrie, sub al cincilea Consulat al lui Grațian și primul al lui Teodosie, după ce au stăpânit patruzeci de ani bisericile, în care au fost restabiliți cei ce țineau doctrina consubstanțialității Cuvântului.

CAPITOLUL VIII.

Sinodul de Constantinopol. Hirotonia lui Nectarie. (381 d. Hr.)

Împăratul întruni un Sinod fără să întârzie, atât pentru a confirma doctrina părinților din Niceea, cât și pentru a hirotoni un Episcop de Constantinopol; și pentru că nu spera la unirea macedonienilor cu restul creștinilor, el dori ca Episcopii lor să asiste la adunare. Veniră acolo o sută cincizeci de Episcopi. Între cei ce țineau doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu, Timotei, Episcopul de Alexandria, Chiril, Episcopul de Ierusalim, care își schimbase convingerile și recunoscuse consubstanțialitatea Fiului lui Dumnezeu, Ascolius, Episcopul de Tesalonic și mai mulți alții. Meletie fusese chemat acolo mai dinainte pentru instalarea lui Grigorie.

Se aflau acolo treizeci și șase de Episcopi din secta macedonienilor, dintre care cea mai mare parte aveau bisericile în Pont. Eleusius, Episcopul de Cizic și Marcian, Episcopul de Lampsac erau cei mai însemnați. Când s-au adunat cu toții în luna mai sub Consulatul lui Eucharium și al lui Evagrie, Împăratul și Episcopii care aveau aceleași convingeri ca ale sale, făcură toate încercările pentru a-i lămurii pe macedonieni să se unească cu dânsii, aducându-le aminte de delegația ce trimiseseră odinioară la Liberiu,

Episcopul Romei, de îndelungata perioadă în care întreținuseră împărțire cu dânșii și arătându-le marea greșeală ce ar face dacă ar renunța la o doctrină al cărei adevăr îl recunoscuseră. Însă orice argumente erau de prisos, căci ei preferau mai bine să primească opinia lui Arie, decât să recunoască consubstanțialitatea Fiului lui Dumnezeu. După ce au luat această hotărâre, ei pleacă din Constantinopol și scrieră în diferite cetăți celor din partidul lor ca să nu consimtă niciodată la doctrina Sinodului din Niceea. Rămânând Episcopii celuilalt partid, ei propuseră să aleagă un Episcop în locul lui Grigorie, care după cum am spus, renunțase la scaunul de Constantinopol și era gata să plece spre Nazianz. Poporul îndată luă pe Nectarie și făcu să fie hirotonit de o sută cincizeci de Episcopi. Nectarie era un bărbat cu un temperament foarte blând, deși el avusese dregătoria de Pretor. Pe lângă aceasta, Episcopii mai hotărâră ca Episcopul de Constantinopol să se bucure de onoarea celui dintâi rang după Episcopul de Roma, având în vedere că cetatea de Constantinopol e noua Romă. Ei confirmară din nou doctrina Sinodului din Niceea. Stabiliră Patriarhatele și diviziunile provinciilor, în așa fel încât niciun Episcop să nu poată face nimic pe viitor în eparhia altora, ceea ce nu fusese observat din cauza persecuțiilor care tulburaseră pacea Bisericii. Nectarie avu în partea sa Cetatea de Constantinopol și provinciile din Tracia. Helladius, urmașul lui Vasile, Grigore, fratele lui Vasile, Episcop de Nissa în Capadocia și Otreu, Episcop de Melitina în Armenia avură Patriarhatul Eparhiei de Pont. Âmfilohie, Episcop de Iconia, Optim, Episcop de Antiohia în Pisidia, avură Patriarhatul Eparhiei de Asia. Îngrijirea Bisericilor din Orient a fost încredințată lui Pelagiu, Episcop de Laodicea și lui Diodor, Episcop de Tars, observându-se prerogativele de onoare ce fuseseră rezervate lui Meletie, Episcop de Antiohia și succesorilor săi. Aceeași Episcopi hotărâră, că Sinodul fiecărei Provincii va rezolva problemele ce se vor ivi. Aceste decrete fuseseră confirmate cu aprobarea și consimțământul Împăratului.

CAPITOLUL IX.

Strămutarea trupului lui Pavel, Episcopul de Constantinopol. Moartea lui Meletie.

Împăratul porunci atunci să se transfere din cetatea Antiohia trupul lui Pavel, Episcop de Constantinopol, pe care Filip, prefectul Pretoriului îl

trimisese odinioară în exil și îl ștrangulase în Cucusa, mică cetate în Armenia, după cum am arătat la locul potrivit, și-l puse într-o biserică ce îi poartă numele și care era în posesia macedonenienilor, când erau despărțiți de arieni, dar care mai pe urmă au fost alungați de Împărat, pentru că au refuzat să urmeze convingerile sale.

În același timp, Meletie, Episcopul de Antiohia, căzu bolnav și muri. Grigorie, fratele lui Vasile îi făcu cuvântarea funebră. Trupul său a fost dus de prietenii săi la Antiohia. Cei care urmaseră partidul său, aleseră pe Flavian în locul său, în loc să se supună lui Paulin și astfel, poporul se dezbină din nou în două partide, nu pentru vreun motiv referitor la credință, ci pentru alegerea Episcopilor.

CAPITOLUL X.

Împăratul întrunește Episcopi de toate orientările. Novațienii au permisiune să-și facă adunările lor în Constantinopol. (383 d. Hr.)

Mari tulburări s-au întâmplat în celelalte cetăți când arienii fură alungați din bisericile lor; n-aș putea să admir destul înțelepciunea cu care Împăratul opri cursul acestor tulburări, adunând Episcopii sectelor, crezând că discutând împreună ar putea să se înțeleagă; și sunt convins, că prosperitatea domniei sale, a fost recompensa grijii ce avea pentru pacea Bisericii. În adevăr, Pronia dumnezeiască supuse în acel timp puterii sale neamurile străine. Atanaric, regele goșilor veni să i se supună cu toți ai lui și muri curând după aceea în Constantinopol. În a șaisprezecea zi a lunii ianuarie, sub consulatul lui Merobaud și al lui Saturnin, Arcadiu, fiul lui Teodosie a fost proclamat Împărat. În luna iunie sub același Consulat, Împăratul trimise să cheme pe Nectarie, discută cu dânsul asupra mijloacelor de a uni Biserica și îi mărturisi că el nu crede să se poată vreodată termina cauzele ce o dezbinau, până ce nu se vor explica mai întâi foarte lămurit chestiunile ce provocau discuții. Fiindcă această propunere îngrijora pe Nectarie, el o comunică lui Agelius, Episcopul novațienilor, care avea aceleași păreri ca dânsul despre Sfânta Treime. Acesta era un bărbat foarte pios, dar care n-avea destulă elocință pentru a încerca să apere adevărul credinței. Deci, în loc să ia cuvântul, el alesese în acest scop pe Sissiniu, citețul său, bărbat elocvent, inteligent în afaceri, învățat în Sfânta Scriptură și în științele profane. Însă pentru că acest Sissiniu știa că dis-

Episcopul Romei, de îndelungata perioadă în care întreținuseră împărtășire cu dânsii și arătându-le marea greșală ce ar face dacă ar renunța la o doctrină al cărei adevăr îl recunoscuseră. Însă orice argumente erau de prisos, căci ei preferau mai bine să primească opinia lui Arie, decât să recunoască consubstanțialitatea Fiului lui Dumnezeu. După ce au luat această hotărâre, ei plecară din Constantinopol și scriseră în diferite cetăți celor din partidul lor ca să nu consimtă niciodată la doctrina Sinodului din Niceea. Rămânând Episcopii celuilalt partid, ei propuseră să aleagă un Episcop în locul lui Grigorie, care după cum am spus, renunțase la scaunul de Constantinopol și era gata să plece spre Nazianz. Poporul îndată luă pe Nectarie și făcu să fie hirotonit de o sută cincizeci de Episcopi. Nectarie era un bărbat cu un temperament foarte blând, deși el avusese dregătoria de Pretor. Pe lângă aceasta, Episcopii mai hotărâră ca Episcopul de Constantinopol să se bucure de onoarea celui dintâi rang după Episcopul de Roma, având în vedere că cetatea de Constantinopol e noua Romă. Ei confirmară din nou doctrina Sinodului din Niceea. Stabiliră Patriarhatele și diviziunile provinciilor, în așa fel încât niciun Episcop să nu poată face nimic pe viitor în eparhia altora, ceea ce nu fusese observat din cauza persecuțiilor care tulburaseră pacea Bisericii. Nectarie avu în partea sa Cetatea de Constantinopol și provinciile din Tracia. Helladius, urmașul lui Vasile, Grigore, fratele lui Vasile, Episcop de Nissa în Capadocia și Otreu, Episcop de Melitina în Armenia avură Patriarhatul Eparhiei de Pont. Âmfilohie, Episcop de Iconia, Optim, Episcop de Antiohia în Pisidia, avură Patriarhatul Eparhiei de Asia. Îngrijirea Bisericilor din Orient a fost încredințată lui Pelagiu, Episcop de Laodicea și lui Diodor, Episcop de Tars, observându-se prerogativele de onoare ce fuseseră rezervate lui Meletie, Episcop de Antiohia și succesorilor săi. Aceeași Episcopi hotărâră, că Sinodul fiecărei Provincii va rezolva problemele ce se vor ivi. Aceste decrete fuseseră confirmate cu aprobarea și consimțământul Împăratului.

CAPITOLUL IX.

Strămutarea trupului lui Pavel, Episcopul de Constantinopol. Moartea lui Meletie.

Împăratul porunci atunci să se transfere din cetatea Antiohia trupul lui Pavel, Episcop de Constantinopol, pe care Filip, prefectul Pretoriului îl

trimisese odinioară în exil și îl ștrangulase în Cucusa, mică cetate în Armenia, după cum am arătat la locul potrivit, și-l puse într-o biserică ce îi poartă numele și care era în posesia macedonenienilor, când erau despărțiți de arieni, dar care mai pe urmă au fost alungați de Împărat, pentru că au refuzat să urmeze convingerile sale.

În același timp, Meletie, Episcopul de Antiohia, căzu bolnav și muri. Grigorie, fratele lui Vasile îi făcu cuvântarea funebră. Trupul său a fost dus de prietenii săi la Antiohia. Cei care urmaseră partidul său, aleseră pe Flavian în locul său, în loc să se supună lui Paulin și astfel, poporul se dezbină din nou în două partide, nu pentru vreun motiv referitor la credință, ci pentru alegerea Episcopilor.

CAPITOLUL X.

Împăratul întrunește Episcopi de toate orientările. Novațienii au permisiune să-și facă adunările lor în Constantinopol. (383 d. Hr.)

Mari tulburări s-au întâmplat în celelalte cetăți când arienii fură alungați din bisericile lor; n-aș putea să admir destul înțelepciunea cu care Împăratul opri cursul acestor tulburări, adunând Episcopii sectelor, crezând că discutând împreună ar putea să se înțeleagă; și sunt convins, că prosperitatea domniei sale, a fost recompensa grijii ce avea pentru pacea Bisericii. În adevăr, Pronia dumnezeiască supuse în acel timp puterii sale neamurile străine. Atanaric, regele goșilor veni să i se supună cu toți ai lui și muri curând după aceea în Constantinopol. În a șaisprezecea zi a lunii ianuarie, sub consulatul lui Merobaud și al lui Saturnin, Arcadiu, fiul lui Teodosie a fost proclamat Împărat. În luna iunie sub același Consulat, Împăratul trimise să cheme pe Nectarie, discută cu dânsul asupra mijloacelor de a uni Biserica și îi mărturisi că el nu crede să se poată vreodată termina cauzele ce o dezbinau, până ce nu se vor explica mai întâi foarte lămurit chestiunile ce provocau discuții. Fiindcă această propunere îngrijora pe Nectarie, el o comunică lui Agelius, Episcopul novațienilor, care avea aceleași păreri ca dânsul despre Sfânta Treime. Acesta era un bărbat foarte pios, dar care n-avea destulă elocință pentru a încerca să apere adevărul credinței. Deci, în loc să ia cuvântul, el alesese în acest scop pe Sissiniu, citețul său, bărbat elocvent, inteligent în afaceri, învățat în Sfânta Scriptură și în științele profane. Însă pentru că acest Sissiniu știa că dis-

putele, departe de a uni spiritele făcând să înceteze schisma ce le dezbină, nu fac decât să le îndepărteze mai mult, mărinđ îndărătnicia celor ce se află în rătăcire; el sfătuie pe Nectarie să înlătore luptele de cuvinte și să producă mărturiile vechilor Scriitori, care considerând totdeauna pe Fiul etern ca pe Părintele Său, se feriseră să recunoască că a fost vreun început al existenței Sale, și să-l convingă pe Împărat să întrebe pe conducătorii fiecărei secte, dacă ei cinstesc pe învățații ce înfloriseră în Biserică mai înainte de schismă sau dacă resping absolut autoritatea lor. Dacă vor respinge autoritatea lor, adaugă Sissiniu, să rostească și anatema contra lor, și atunci vor fi alungați de popor și adevărul va rămâne victorios. Iar dacă nu vor îndrăzni să respingă autoritatea lor, noi vom citi în cărțile lor și vom arăta vederile lor. Îndată ce Sissiniu dădu acest sfat lui Nectarie, el se duse și-l propuse Împăratului, care îl execută cu toată prudența necesară. Căci fără a descoperi intenția sa conducătorilor sectelor, el se mulțumie să-i întrebe dacă au vreo stimă pentru învățații Bisericii care scriseseră mai înainte de schismă. Când au răspuns că au pentru ei mult respect, el îi mai întreabă dacă vor să se țină de mărturia lor referitoare la adevărul doctrinei. Atunci, acei conducători de partide și filosoffi care erau foarte deprinși cu disputele și își pregătiseră argumentele, se găsiră în mare încurcătură. Unii mărturisiră că propunerea Împăratului e rațională, iar alții crezură că nu e nicidecum favorabilă intereselor lor. Cei ce se arătaseră că sunt de aceleași păreri, începură să se dezbină. Răutatea lor a fost rușinată, după cum odinioară a fost rușinată limba giganților și turnul superb al rătăcirii căzu la pământ. Împăratul recunoscând din confuzia în care se aflau, că în loc să urmeze doctrina Sfinților Părinți, ei nu se încred decât în subtilitatea argumentelor lor, le ceru mărturisirea lor de credință în scris. Cei mai iscusiți din fiecare sectă o alcătuiră pe cât au putut mai exact și conducătorii se duseră la palatul Împăratului în ziua hotărâtă. Nectarie și Agelius susțineau doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu. Demofil apăra opinia lui Arie. Eunomiu era șeful eunomienilor. Eleusiu, Episcopul de Cizic, era în fruntea celor care urmau vederile lui Macedoniu. Împăratul îi primi foarte politicoși și primind mărturisirea lor de credință, se retrase singur în biroul său și rugă pe Dumnezeu să-i descopere adevărul. Când își isprăvi rugăciunea, el citi mărturisirea fiecărei secte, condamnă pe toate cele ce divizau Treimea și nu aprobă decât pe aceea care conținea credința consubstanțialității Cuvântului. Novațienii începură atunci să se bucure de o profundă

liniște și de întreaga libertate, căci Împăratul admirând faptul că doctrina lor era la fel cu aceea pe care o mărturisea el, porunci ca ei să stăpânească în pace bisericile lor și să aibă aceleași privilegii ca și ceilalți. Episcopii celorlalte secte fură criticați pentru dezbinarea lor de către chiar cei ce urmau vederile lor și reîntorcându-se plini de rușine și de durere, scriseră celor din partidul lor pentru a-i mângâia fiindcă cei mai mulți îi părăseau și recunoșteau doctrina consubstanțialității și adăugară că nu trebuia să găsească aceasta prea straniu, fiindcă mulți sunt chemați, dar puțini aleși. Ei vorbeau astfel, fiindcă numai de frică și de silă rețineau pe mai mulți în partidul lor. Trebuie totuși să mărturisim, că cei ce susțineau consubstanțialitatea Fiului lui Dumnezeu, nu fură cu totul scutiți de întristare și de neliniște, pentru că Episcopii care asistaseră la Sinod, se dezbinară din pricina neînțelegerii născute în Biserica de Antiohia. Episcopii de Egipt, de Arabia și de Cipru pretindeau că Flavian trebuia să fie alungat din scaunul său, pe când cei de Palestina, de Fenicia și de Siria se forțau să-l mențină. Vom vedea la locul său și rezultatul acestei probleme.

CAPITOLUL XI.

Împăratul Grațian e ucis de către tiranul Maxim. Iustina încetează să îl persecute pe Ambrozie.

Pe când se țineau aceste Sinoade în Constantinopol, Maxim plecă din Anglittera și luă armele contra Împăratului Grațian care era ocupat cu războiul împotriva germanilor. Probus, prefect al Pretoriului, dispunea de afacerile Italiei cu o putere absolută, din cauza vârstei prea tinere a Împăratului Valentinian. Iustina, mama sa, care era infectată de rătăcirile lui Arie, nu făcu niciun rău apărătorilor consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu, în timpul vieții Împăratului, însă ducându-se mai târziu la Milan, provocă acolo mari tulburări contra lui Ambrozie și porunci să fie dus în exil. În momentul în care cei ce primiseră porunca se pregăteau s-o execute, iar poporul care avea o iubire de necrezut pentru Ambrozie, se opunea la aceasta, sosi vestea, că Împăratul Grațian fusese ucis prin trădare de Maxim. Andragatius căpitan al gărzilor lui Maxim, punându-se în trăsură închisă, porunci oamenilor săi să spună că în ea se află împărăteasa, femeia Împăratului Grațian. Acest Principe întâlnind trăsura aproape de Lion, se apropie de ea pentru a vedea pe împărăteasă, femeia sa, și căzu ca

un orb în groapa pe care inamicii săi i-au săpat-o, fiindcă Andragatius dându-se jos din trăsură se aruncă asupra lui și-l ucise. El muri sub Consulatul lui Merobaud și al lui Saturnin, în al cincisprezecelea an al domniei și în al douăzeci și patrulea al vârstei sale.

Acestă tristă întâmplare moderă puțin violența mâniei de care era cuprinsă Iustina contra lui Ambrozie. Valentinian consimți fără voia lui și din cauza împrejurărilor să-și asocieze pe Maxim la conducerea Imperiului. Probus temându-se de puterea lui părăsi Italia și se retrase la Tesalonic.

CAPITOLUL XII.

Lupta între Teodosie și Maxim. (384 d. Hr.)

Împăratul Teodosie temându-se ca nu cumva Maxim să-l omoare pe tânărul Valentinian, cum l-a omorât pe Grațian, se ridică contra lui cu o puternică armată. În același timp, perșii îi trimiseră o delegație pentru a-i cere pacea. În ziua a noua a lunii septembrie (386 d. Hr.), sub Consulatul lui Ricomer și al lui Clearc, împărăteasa Flaccilla născu un fiu care a fost numit Onoriu. În același an și puțin mai înainte de nașterea acestui Principe, Agelius, Episcopul novațienilor, încetă din viață. În anul următor, în care Împăratul Arcadiu și Bauton erau consuli, Timotei, Episcopul de Alexandria încetă și el din viață și îi urmă Teofil. După un an, Demofil, Episcopul arian murind, arienii aduseră pe Marin din Tracia pentru a-l urma. Însă el nu ocupă mult timp acest loc. Arienii se dezbinară în timpul său în două partide, după cum vom vedea mai la urmă. Ei chemară atunci pe Doroteu din Antiohia și-l făcură Episcop al lor. Cu toate acestea Împăratul Teodosie lăsă pe Arcadiu, fiul său, la Constantinopol și, plecând în fruntea armatei sale, se duse la Tesalonic, unde găsi pe tânărul Valentinian plin de întristare, pentru că fusese constrâns să recunoască pe Maxim ca Împărat. El nu-și mărturisii părerile sale și nu voi nici să primească nici să refuze delegația lui Maxim. Neputând totuși suferi ca Imperiul să geamă sub jugul tiraniei sale, el își duse armata spre Milan, unde sosise deja acest uzurpator al puterii suverane.

CAPITOLUL XIII.

Tulburarea provocată de arieni în Constantinopol.

Pe când Împăratul Teodosie era ocupat cu acest război, arienii provocară o mare tulburare în Constantinopol. Oamenii au obiceiul să răspândească zvonuri asupra lucrurilor despre care sunt foarte puțin informați și aceste zvonuri sunt cu atât mai mari, cu cât patima ce o au pentru noutăți și pentru schimbări e mai puternică. S-a văzut un asemenea exemplu despre ceea ce spun în această cetate așa de numeroasă, unde fiecare inventa noutăți despre acest război după capriciul său și cu toate că războiul nu era încă început, unii susțineau deja că Împăratul fusese învins de către tiran, că un mare număr de oameni fuseseră uciși și că Teodosie va cădea în scurt timp în mâinile inamicilor săi. Arieni, care aveau o mare nemulțumire pentru că cei pe care ei îi persecutaseră odinioară posedau bisericile din cetate, măriră foarte mult aceste zvonuri. Însă când cei ce nu le știau decât din auzite îi încredințară că sunt adevărate, ei deveniră îndrăzneți și deteră foc casei lui Nectarie. Aceasta s-a întâmplat sub consulatul lui Teodosie și al lui Cinegius.

CAPITOLUL XIV.

Biruința lui Teodosie. Moartea lui Maxim. (388 d. Hr.)

Pregătirile Împăratului înspăimântară atât de mult pe soldații lui Maxim încât, în loc să-l apere, ei îl puseră în lanțuri și-l dădură în mâinile inamicilor săi. El a fost condamnat la moarte în a șaptesprezecea zi a lunii august, sub consulatul despre care vorbit. Andragatius, care ucisese pe Grațian cu propria sa mână, se aruncă într-un fluviu ce era aproape și se înecă. Împărații intrară victorioși în Roma cu Onoriu, care era încă copil și care fusese chemat de Teodosie, părintele său, îndată după ce a câștigat biruința asupra lui Maxim. Ei făcură acolo jocuri și petreceri publice. Teodosie întrebuiță o deosebită îndurare față de Symmaca, Senator foarte stimat pentru elocința sa și care a lăsat un mare număr de cuvântări. Fiindcă compusese una spre lauda lui Maxim și pe care o pronunțase în prezența sa, el a fost mai pe urmă acuzat pentru aceasta ca de o crimă de stat și spre a scăpa de moarte se refugie în biserică. Împăratul Teodosie avea un respect atât de mare față de tot ce privește religia, încât nu numai că dădea mari onoruri Episcopilor de împărțășirea sa, dar încă cinstea și pe

Socrate Scolasticul

---

episcopii novațienilor, care făceau profesii de doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu. El grație deci pe Simmaca, după rugăciunea lui Leontiū, Episcopul novațienilor din Roma. Simmaca compuse o Apologie spre lauda lui Teodosie. Iată cum acest război care, la început părea așa de grozav, a fost așa de ușor terminat.

CAPITOLUL XV.

Flavian se face singur stăpân pe bisericile din Antiohia. (388 d. Hr.)

Murind Paulin, Episcopul de Antiohia, poporul, care fusese sub conducerea sa, refuză să se supună conducerii lui Flavian și lucră astfel încât Evagrie să fie hirotonit în locul său. Acest Evagrie murind îndată după aceea, Flavian avu dibăcia să împiedece ca să se pună altul în locul său și atunci cei ce evitau împărtășirea lui Flavian, din pricina călcărilor de jurământ ce făcuse, se adunară separat. El făcea totuși toate încercările, toate intrigile, pentru a-i atrage la partidul său. Își ajunsese scopul după câțva timp, când a potolit mânia lui Teofil, Episcopul de Alexandria și când prin mijlocirea sa a câștigat și bunele grații ale lui Damasius, Episcopul de Roma. Înainte îi erau amândoi contrari, atât pentru călcarea de jurământ ce făcuse, cât și pentru tulburarea ce provocase în popor. Când Teofil a fost potolit, el trimise la Roma un preot numit Isidor, care potoli și pe Damasius, spunându-i că greșeala lui Flavian trebuie să fie iertată pentru binele păcii și pentru reconcilierea spiritelor. Flavian fiind astfel restabilit în împărtășire, certurile ce fuseseră în popor se potoliră. Arienii erau atunci alungați din cetate și nu-și făceau adunările decât în mahalale. În acel timp a încetat din viață și Chiril, Episcopul de Ierusalim. Locul lui a fost luat de către Ioan.

CAPITOLUL XVI.

Temple dărâmate în Alexandria. Lupta între creștini și păgâni. (388 d. Hr.)

Teofil, Episcopul de Alexandria, obținu în acel timp permisiunea Împăratului să dărîme templele păgânilor și făcu tot ce putu pentru a discredită și a dezonora misterii lor. El puse să sape peștera zeului Mitra. Făcu să se dărîme templul lui Serapis. Descoperi extravaganța sacrificiilor lui Serapis și ale altor zei. Păgânii și, mai cu seamă filozofii, neputându-și

liniști durerea ce simțeau văzând religia lor dezonorată într-un chip așa de batjocoritor în prezența întregului popor, se dădură la excese mult mai stranii decât acelea ce săvârșiseră în trecut. Căci năvălind asupra creștinilor, uciseră mulți dintre ei. Faptul acesta mări răul. Căci apărându-se cu îndărătnicie, lupta ținu până când ambele părți au fost ostenite de vărsarea de sânge. Păgânii nu pierduseră mulți, dar creștinii pierduseră foarte mulți. Mulți fuseseră răniți și de o parte și de alta. Păgânii satisfăcându-și astfel furia, le era frică de mânia Împăratului și se ascuseră unii în cetate, iar alții fugiseră. Doi profesori de Gramatică cărora le-am fost elev în tine-rețea mea la Constantinopol, anume Helladius, preot al lui Jupiter, și Ammonius preot al unei maimuțe, după cum se zicea, au fost dintre aceia. Tulburarea fiind potolită astfel, Guvernatorul de Alexandria și Comandan-tul trupelor din Egipt dădură o mână de ajutor lui Teofil pentru dărâmarea templelor idolilor. Ele fuseseră dărâmate, statuile topite și transformate în căldări și în alte vase proprii pentru trebuințele Bisericii din Alexandria, căci Împăratul le dăduse lui Teofil pentru alinarea săracilor. Însă Teofil puse să topească acele statui afară de cea a zeului amintit mai sus, pe care o păstră spre a fi expusă în public, ca nu cumva păgânii să tăgăduiască pe viitor că ar fi adorat-o vreodată. Sunt încredințat, că Ammonius avu din această cauză o mare nemulțumire, căci avea obiceiul să zică, că se adusese o mare insultă religiei păstrându-se această statuie, spre a servi ca un monument veșnic pentru nelegiuirea sa. Cât pentru Helladius, el se lăudă în fața mai multor persoane că a ucis nouă oameni în luptă.

CAPITOLUL XVII.

Sciere hieroglică găsită în templul lui Serapis.

Dărâmându-se templul lui Serapis, se găsiră hieroglife în formă de cruce, săpate pe pietre, pe care creștinii și păgânii le atribuiau religiei lor. Unii susțineră că e semnul patimii Mântuitorului, iar alții asigurară că e un semn comun lui Iisus Hristos și lui Serapis și că reprezintă ceva pentru creștini și altceva pentru păgâni. Câțiva păgâni, care cunoșteau înțelesul acestor litere misterioase, convertindu-se la religia creștină în timpul acestei certe, spuseră că însemnau viața viitoare. Atunci creștinii trăgând folos din această explicație, ce se părea fără îndoială, mai favorabilă religiei lor decât religiei păgâne, începură să se înalțe mai presus de idolatri. Dar

când se găsiră și alte hieroglife prin care se prezicea că atunci când semnul crucii ce înseamnă viața viitoare va apărea, templul lui Serapis va fi distrus, un număr mai mare de păgâni veniră și își mărturisiră păcatele și primiră Botezul. Iată, ce am auzit zicându-se de aceste hieroglife în formă de cruce. N-aș putea crede că atunci când preoții egiptenilor au săpat această figură pe o piatră, au avut cunoștință de misterele noastre. Cum se poate ca venirea lui Iisus Hristos, care, după cum zice Apostolul, a fost ascunsă generațiilor și veacurilor și necunoscută domnului întunericului, să fi fost descoperită acelor preoți din Egipt, care nu erau decât slugile acestui domn al întunericului? Pronia dumnezeiască a permis ca în descoperirea acestei figuri să se întâmple ceva asemănător cu ceea ce se întâmplase odinioară lui Pavel, când, vorbind înaintea Areopagului, se servi de o inscripție ce o descoperise pe un altar. Afară numai dacă cineva nu va vrea să zică faptul că Dumnezeu prezicea viitorul prin acei preoți egipteni, după cum vorbise odinioară prin Balaam și prin Caiafa, care preziseseră adevărul fără voia lor.

CAPITOLUL XVIII.

Abuzuri reformate la Roma de Împăratul Teodosie.

Deși Împăratul Teodosie nu stătuse decât foarte puțin timp în Italia, totuși el a adus mari faloase cetății Roma, fie prin mulțimea harurilor sale, fie prin nimicirea neorânduieiilor. El desființă un obicei nenorocit ce se introdusese acolo de un lung șir de ani. Se aflau acolo niște case mari, unde să făcea odinioară pâinea ce se distribuia poporului și din care păzitorii lor făcuseră adăposturi pentru tâlhari. Se zidiseră alături cârciumi, care erau totdeauna pline de femei desfrânate și care aveau obloane prin care se surprindeau cei ce mergeau acolo să petreacă, căci cu o mașină îi făcea să cadă în locul unde se făcea pâinea și o dată închiși acolo, îi punea să lucreze toată viața, fără să se fi auzit vreodată vorbindu-se de ei. Un soldat al Împăratului Teodosie, fiind prins în această cursă, scoase pumnalul și răni pe cei ce voiau să-l țină acolo și scăpă. Împăratul informându-se de aceasta, pedepsi pe păzitorii acelor case, dărâmă adăpostul tâlharilor și scăpă Roma de o așa nelegiuire. Iată încă un abuz pe care îl reformă. Când o femeie era surprinsă în adulter, ea era pedepsită cu o pedeapsă în stare să-i sporească crima, în loc s-o îndrepteze. O închidea într-un loc de desfrânare

și îndată ce o prostitua, suna clopotul, pentru ca cei ce erau afară să știe ceea ce se petrecea înăuntru. Împăratul porunci să se dărâme acele case de prostituție și de scandal și hotărî alte pedepse contra femeilor ce s-ar fi dovedit vinovate de adulter. După ce a organizat foarte bine poliția în această veche capitală a Imperiului, lăsă acolo pe Valentinian, spre a dicta cu putere absolută și se reîntoarce cu Onoriu, fiul său, la Constantinopol, unde ajunse în ziua a zecea a lunii decembrie, sub Consulatul lui Tațian și al lui Simmaca. (391 d. Hr.)

CAPITOLUL XIX.

Duhovnicii scoși din Biserică.

În acel timp, se găsi de cuviință să fie scoși din Biserică preoții ce fuseseră rânduți să primească mărturisirea. De când se despărțiseră novațienii de Biserică, pentru că nu voiseră să se împărtășească cu cei ce jertfiseră idolilor în timpul persecuției lui Deciu, Episcopii orânduiseră un preot pentru a asculta mărturisirile credincioșilor care păcătuiseră după Botez. Această disciplină e încă și astăzi în vigoare în celelalte societăți. Novațienii n-au primit niciodată această dispoziție. Apărătorii consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu, ce sunt de acord cu ei în privința credinței, n-o țin nici ei și au desființat-o în timpul lui Nectarie, când o doamnă de neam bun se mărturisise Duhovnicului de păcatele ce săvârșise de la Botez. Preotul îi rânduise să le expieze cu postiri și rugăciuni. Ea se mărturisi apoi iarăși, că a avut relații imorale cu un diacon, din care cauză acel diacon a fost alungat și poporul arată o mare indignare pentru un astfel de păcat. Fiindcă se aruncau fel de fel de imputări și de batjocuri la adresa clericilor, un preot, numit Eudemon, născut în Alexandria, (391 d. Hr.) sfătui pe Nectarie, Episcopul de Constantinopol, să scoată din Biserică mărturisirea și să permită credincioșilor să se apropie de sfintele taine, după cum le va spune conștiința, adăugând, că nu e alt mijloc de a face să înceteze scandalul din Biserică. Am crezut de datorie să amintesc aceasta în scrierea mea, așa cum am auzit de la Eudemon însuși.

Căci am avut grijă să aflu de la cei care erau mai bine informați, ca nu cumva să spun ceva contrar adevărului. Atunci am zis lui Eudemon: Dumnezeu știe, dacă sfatul vostru e folositor sau vătămător Bisericii. Însă am remarcat după aceea, că credincioșii au luat prilej din aceasta, să nu se

mai mustre unii pe alții și să nu mai observe acest precept al Apostolului: *Și nu vă amestecați cu faptele cele fără de roadă ale întunericii, ci mai vărtos să le muștrați.* (Efes 5, 11)

CAPITOLUL XX.

Dezbinare între arieni și eretici.

Nu cred că se cuvine să trec sub tăcerea, ceea ce s-a întâmplat între arieni, novațieni, macedonieni, eunomieni și partizanii celorlalte secte. Nemulțumiți că s-au despărțit de Biserică, ei s-au dezbinat încă și între dâșii, când a apărut cel mai mic motiv pentru aceasta. Voi arăta aceasta mai în amănunt ce s-a întâmplat în cursul acestei istorii, și voi spune aici numai că Împăratul Teodosie nu persecută pe nimeni din aceste secte și nu exilă decât pe Eunomiu, pentru că întrunea poporul din Constantinopol în case particulare, unde îi citea scrierile sale și îl corupea. El nu tulbură nicidecum pe ceilalți, nu sili pe nimeni să intre în împărtășirea sa, ci permise tuturor să facă adunări și să creadă ce le va plăcea. Deci, fiindcă novațienii erau de aceleași păreri ca dânsul, el le lăsă bisericile pe care le aveau în cetate așa după cum am arătat deja. Voi adăuga în acest loc ceva care îi privește.

CAPITOLUL XXI.

Neînțelegeri între novațieni.

Agelius a condus timp de patruzeci de ani biserica novațienilor în Constantinopol, adică de la domnia lui Constantin până la al șaselea an al domniei lui Teodosie, după cum îmi aduc aminte că am arătat deja. Când se simți aproape de sfârșit, el hirotoni pe Sissiniu bărbat foarte elocvent și care studiasse cu Iulian pe lângă filozoful Maxim. Poporul condamnă această hirotonie și se plânse că n-a ales mai bine pe Marcian, care se făcuse foarte renumit prin pietatea sa și care-i scutise de persecuție, sub domnia lui Valens. Pentru a-i potoli Agelius, hirotoni și pe Marcian; când se simți mai bine, se duse la biserică și zise: După moartea mea, Marcian va fi Episcopul vostru și Sissiniu după Marcian. Murind îndată după aceea, Marcian luă în stăpânire scaunul episcopal și hirotoni preot pe un evreu, numit Sabatie, care se convertise la religia creștină și care după hirotonia sa nu încetă să respecte legea iudaică. Pe lângă aceasta, avea și marea am-

biție de a fi Episcop, ceea ce și declarase la doi preoți, dintre care unul se numea Teoctist, iar celălalt Macarie. El apără și schimbarea pe care o făcuseră novațienii în Paze, mică cetate în Frigia, sub domnia lui Valens la celebrarea sărbătorii Paștilor, după cum am spus deja. El se despărți apoi de biserică sub pretext că dorește o mai mare perfecțiune și pe motiv, cum zicea el, că nu putea să vadă pe unele persoane care erau nevrednice participând la Taine. Recunoscui mai pe urmă că el nu avea alt scop decât să facă adunări particulare. Marcian își mărturisi greșeala ce făcuse înălțând la sacerdoțiu oameni atât de ambițioși și zise, că ar fi făcut mai bine să-și pună mâinile pe niște spini, decât să le pună pe capul lui Sabatie. El adună un Sinod de Episcopi novațieni la Sangara, târg renumit în Bytina, aproape de Cetatea Helenopole. Acești Episcopi întrebară pe Sabatie, care e motivul nemulțumirii sale. Când le răspunse, că n-are alt motiv decât neînțelegerea ce se născuse cu privire la celebrarea sărbătorii Paștelui și că trebuia să o păzească după obiceiul evreilor și după cele ce se hotărâseră în Sinodul din Paze, ei bănuiră că ascundea adevărul și că nemulțumirea sa provenea din faptul că nu e Episcop, și de aceea îl siliră să promită cu jurământ că nu va pretinde niciodată demnitatea episcopală. După ce a promis aceasta, ei declarară că păzirea sărbătorii Paștelui e indiferentă; că neînțelegerea legată de acea zi nu e deloc o neînțelegere pentru care să fie permis a rupe comuniunea Bisericii, că Episcopii adunați în Paze, nu făcuseră nicio vătămare regulii generale și universale; că cei vechi care se apropiaseră de timpul Apostolilor, se împărtășiseră cu cei cu care nu se uneau în privința celebrării acestei sărbători; că novațienii din Roma nu urmaseră niciodată obiceiul evreilor, ci celebraseră totdeauna sărbătoarea după echinocțiu, fără să se despartă de cei ce o celebrau în alt timp. Acești Episcopi examinând cu multă atenție toate aceste lucruri, hotărâră că păzirea zilei sărbătorii Paștelui e indiferentă și că fiecare să aibă libertatea de a o celebra în ziua în care dorește, fără să rupă pentru aceasta împărtășirea. Sabatie anticipa încă timpul postului, când sărbătoarea Paștelui nu era celebrată de toți în aceeași zi, își petrecea noaptea în rugăciuni și celebra Paștele în ziua sâmbetei, a doua zi se ducea la biserică cu toată lumea și participa la sfintele Mistere. El a urmat astfel mai mulți ani și practica sa n-a putut fi necunoscută de popor. Cei mai simpli și mai cu seamă cei din Frygia și din Galatia îi urmară pilda și celebrară ca și dânsul sărbătoarea Paștelui. Sabatie călcându-și mai târziu jurământul prin care renunțase la

demnitatea episcopală, făcu adunări particulare și lăsă să fie hirotonit Episcop de către cei din secta sa, după cum vom vedea în decursul acestei Istorii.

CAPITOLUL XXII.

Părerii ale autorului asupra diferitelor obiceiuri ale unor Biserici, legate de celebrarea sărbătorii Paștilor; ceremoniile botezului, păzirea postului și câteva puncte referitoare la disciplină.

Cred că nu e de prisos să expun în acest loc și părerile mele referitoare la sărbătoarea Paștilor. Mi se pare că nici cei vechi, nici cei moderni care au căutat să urmeze obiceiul evreilor, n-au avut niciun temei rațional să discute cu atâta îndărătnicie cum au făcut asupra acestui subiect; căci ei n-au avut în vedere niciodată, că în religia noastră care a urmat religiei evreilor, a încetat păzirea exactă și scrupuloasă a legii, care nu era decât o prefigurare a harului, și că pietatea creștină nu ne permite să practicăm ceremoniile iudaice. Apostolul a respins pe față tăierea împrejur și a oprit pe credincioși să discute între ei despre prăznuirea sărbătorilor. Iată cum vorbește el despre aceasta în Epistola către Galateni: *Spuneți-mi, cei ce voiți să fiți sub lege, legea, n-o auziți?* (Gal 4, 21) Și după ce a reproduș cuvintele, arată că Evreii erau în robie, în timp ce creștinii au fost chemați la libertate; și-i îndeamnă să nu păzească zilele, lunile și anii. El declară pe față în Epistola către Coloseni, că legea nu e decât o umbră când le zice: *Deci nimeni pe voi să nu vă judece pentru mâncare sau pentru băutură, sau pentru partea sărbătorii, sau pentru luna nouă, sau a sâmbetelor, care sunt umbră celor viitoare.* (Col 2, 16-17) El confirmă aceeași doctrină în Epistola către Evrei prin aceste cuvinte: *Că schimbându-se preoția de nevoie se face și legii schimbare.* (Evr 7, 12) Nici Apostolul, nici Evangheliștii n-au impus niciodată jugul robiei celor ce se converteau la credință, ci au lăsat libertate fiecăruia să celebreze cum le va plăcea sărbătoarea Paștilor și celelalte. Însă, pentru că oamenii iubesc sărbătorile care îl scutesc de lucru, fiecare Biserică a făcut cum i-a plăcut și după un oarecare obicei, amintirea Patimilor Mântuitorului. Căci nici Mântuitorul, nici Apostolii n-au impus pentru aceasta niciun precept și n-au stabilit nicio pedeapsă contra celor ce l-ar omite, după cum face de obicei legea lui Moise când impune poruncă. E numai amintit în Evanghelie pentru adevărul istoric și

pentru rușinea evreilor, care aveau obiceiul să își profaneze sărbătorile prin omoruri după cum și Mântuitorul a suferit moartea în timpul Azimilor. Apostolii n-au cugetat nicidecum să prescrie sărbători. Ei n-au avut grijă decât să recomande pietatea. Astfel, celebrarea sărbătorii Paștilor s-a introdus în biserici în același chip ca și mai multe alte obiceiuri. Mulți din Asia Mică au păzit ziua a paisprezecea a lunii, fără vreo considerație pentru ziua sâmbetei și nu s-au despărțit niciodată de cei care aveau alt obicei, până când Victor, Episcopul Romei, în zelul său excomunică pe cei ce păzeau ziua a paisprezecea a lunii. Irineu, Episcopul de Lion, îl muștră pentru aceasta foarte tare, critică zelul său și-i arată că cei vechi care nu se uniseră deloc în privința celebrării sărbătorii Paștelui, nu încetaseră să întrețină comuniunea bisericească; că Policarp, Episcopul de Smyrna, care a suferit martiriul sub domnia Împăratului Marc Aurelian, nu se despărți deloc de împărtășirea lui Anicet, Episcopul de Roma, deși el celebra sărbătoarea Paștilor în ziua a paisprezecea a lunii după cum arată Eusebiu, în *Istoria sa*. Se aflau deci unii în Asia, care după cum am spus păzeau a paisprezecea zi a lunii. Se aflau alții în Orient, care celebrau sărbătoarea în ziua Sâmbetei, dar care n-o păzeau în aceeași lună; căci unii urmau obiceiul evreilor, deși nu era exact, iar alții nu celebrau sărbătoarea decât după echinoctiu și ziceau să o celebreze totdeauna când e Soarele în zodia Berbecului, în luna pe care locuitorii din Antiohia o numesc Xantic, iar romanii o numesc aprilie și că în aceasta se conformează nu noilor evrei, care se înșeală mai în toate, ci celor vechi și celor ce au scris despre aceasta (Iosif, în a treia carte a *Antichităților Iudaice*). Ceialți care locuiau în Occident, nu celebrau sărbătoarea decât după echinoctiu, după o tradiție veche și toți aceștia n-au rupt niciodată împărtășirea pentru acest motiv. Căci nu e adevărat, după cum pretind unii că Sinodul ținut sub domnia lui Constantin a adus oarecare schimbare. Acest Împărat, însuși scriind celor ce nu erau de acord asupra acestui punct, îi îndemnă să urmeze pe cei mai mulți. Scrisoarea sa e reprodusă de Eusebiu în Cartea a treia asupra vieții lui. Iată cum se exprimă el despre celebrarea sărbătorii. «Obiceiul păzit de către toate bisericile de miazăzi, de miazănoapte și de Occident și de către unele chiar din Orient, fiind foarte bun și foarte cuviincios, toți Episcopii au crezut de cuviință, că trebuie să fie în general primit și am promis că vă veți supune la aceasta. Îmbrățișați deci obiceiul ce e stabilit la Roma, în Italia, în Africa, în Egipt, în Spania, în Galia, în Englitera, în ambele Lybii, în Achaia,

în Asia, în Pont și în Cilicia. Gândiți-vă că numărul acestor biserici nu numai că e mult mai mare decât numărul celorlalte, ci și că obiceiul lor e sprijinit pe motive temeinice și că noi nu trebuie să avem nimic comun cu evreii. »

Însă cei ce păzesc ziua a paisprezecea a lunii, reduc originea acestui obicei la Sfântul Ioan Evangelistul, iar romanii și celelalte popoare din Occident încredințează că au primit obiceiul lor de la Sfântul Petru și de la Sfântul Pavel. Trebuie totuși să mărturisim că, nici unii, nici alții nu produc nicio mărturie prin care să poată proba ceea ce susțin. Cât pentru mine, varietatea obiceiurilor ce se află în bisericile unde nu e decât una și aceeași credință mă convinge că celebrarea sărbătorii Paștilor a fost introdusă numai din obicei. Cred de datoria mea să vorbesc ceva mai mult asupra diversității acestor obiceiuri. Postul ce se păzește înaintea sărbătorii Paștilor, nu e păzit pretutindeni în același chip. La Roma, se postește trei săptămâni, afară de Sâmbăta și Duminica. În Illyria, în Achaia și la Alexandria se postește șase săptămâni și se cheamă acest post, Postul-Mare. Alții încep postul lor șapte săptămâni înainte de Paști și, deși nu postesc decât cincisprezece zile, totuși dau numele postului lor de Postul Mare. Mă mir câteodată de acest nume, pentru explicarea căruia fiecare aduce diferite motive. E o varietate de obiceiuri în înfrânarea de cărnuri, ca și în numărul zilelor. Unii se înfrânează de carnea tuturor animalelor, iar alții nu se înfrânează deloc de pește. Unii mănâncă și păsări și pești, pentru că au fost făcute din apă după mărturisirea lui Moise. Unii se înfrânează de ouă și de tot felul de fructe. Unii nu mănâncă decât pâine, iar alții nici pâine. Unii postesc până la ora nouă din zi și după aceea mănâncă fără deosebire tot felul de cărnuri. Sunt o mulțime de obiceiuri pe care le explică în diferite chipuri. Însă, fiindcă nu s-ar putea aduce nicio poruncă scrisă prin care să fie autorizate, e lămurit, că Apostolii au lăsat la libertatea credincioșilor să întrebuițeze postul cum ar găsi de cuviință și să facă binele fără frică sau silă. Modul de a se aduna în biserică nu e mai puțin diferit decât acela de a posti. Deși toate societățile creștine din lume celebrează sfintele Taine în sâmbetele fiecărei săptămâni, credincioșii din Alexandria și din Roma nu le celebrează în acea zi, după o veche tradiție. Egiptenii, care sunt vecini cu cei din Alexandria și cei ce locuiesc în Tebaida, se adună sâmbăta, fără însă să participe la sfintele mistere, după cum au obiceiul creștinii să participe la sfintele Taine. Căci, după ce au mâncat și s-au săturat cu tot felul de cărnuri

ri, ei aduc jertfa și se împărtășesc spre seară, joia și vinerea, ce se cheamă pregătirea, adică în ajunul zilei Sâmbetei, se citește Sfânta Scriptură în Biserica de Alexandria, dascălii o explică și se observă obiceiul în adunări, afară de participarea la sfintele Taine. Este știut că în acel timp, învăța mai cu seamă Origen. Fiindcă el era foarte învățat în studiul cărților sfinte, explica că ceea ce e cuprins în operele lui Moise despre celebrarea sărbătorii Paștilor, nu poate fi înțeles după literă și-i dădu un înțeles spiritual, zicând că n-a fost niciodată decât o adevărată sărbătoare a Paștilor și anume, aceea pe care Mântuitorul a celebrat-o când a fost răstignit pe cruce, când a distrus puterile inamice și a înălțat contra lor acest drapel.

În aceeași cetate Alexandria, se aleg fără deosebire dintre catehumeni și dintre credincioși pentru a-i face citeți și cântăreți, deși în toate celelalte biserici nu se aleg niciodată decât dintre credincioși. Știu că e încă un alt obicei deosebit în Tesalia. Când un cleric după hirotonia sa rămâne cu femeia cu care se unise mai înainte printr-o legitimă căsnicie, el e depus; pe când în Orient, clericii și Episcopii chiar se abțin de femeile lor după cum le place, fără să fie obligați la aceasta de vreo lege. Căci au fost mai mulți Episcopi care, după ce au fost înălțați la această demnitate, au avut copii legitimi din căsnicia lor. Se zice, că Heliodor, Episcopul de Trica, cetate în Tesalia, care compusese în tinerețea sa *Istoria dragostelor lui Teagen și ale Caricleei*, a fost întemeietorul acestui obicei. El e ținut în Tesalonic, în Macedonia și în Achaia. Am văzut în Tesalia un alt obicei și anume că nu botează decât în ziua de Paști și din această cauza mulți mor fără să fie botezați. Biserica de Antiohia e rău așezată și altarul e la apus în loc să fie la răsărit. În Achaia, în Tesalia și în Ierusalim, îndată ce se aprind lumânările se fac rugăciunile în același mod cum le fac novațienii la Constantinopol. La Cesarea, în Capadocia și în insula Cypru, Episcopii și preoții explicau Sfânta Scriptură Sâmbăta și Duminica către seară, când se aprind lumânările. Novațienii din Hellespont nu-și fac rugăciunile lor după cum le fac cei din Constantinopol, deși ei urmează aproape întru totul obiceiul Bisericii Ortodoxe. În fine, dintre toate sectele de abia se vor găsi două biserici, care păzesc același obicei în felul de a se ruga. Preoții nu mai predică în Alexandria de când Arie a tulburat pacea prin rătăcirea doctrinei sale. La Roma se postește în toate sâmbetele. Cei care au păcătuit după Botezul lor, sunt respinși de la împărtășire în Cesaria, în Capadocia, precum și la novațieni. Macedonienii din Hellespont și cei care celebrează în

Asia sărbătoarea Paștilor în a paisprezecea zi a lunii, păzesc aceeași disciplină.

Novățienii din Frigia nu admit nicidecum la împărțășire pe cei ce s-au însurat a doua oară, pe când cei din Constantinopol, nici nu-i admit, nici nu-i exclud pe față. În Occident sunt admiși pe față. Varietatea acestor obiceiuri provine, după cum cred, de la Episcopii care au condus bisericile; și cei ce le-au primit de la dâșșii, le-au transmis ca lege celor ce le-au urmat. E greu sau, mai bine zis, cu neputință să se facă o enumerare exactă a practicilor diferite ale bisericilor. Ceea ce am arătat e de ajuns pentru a dovedi că, sărbătoarea Paștelui n-a fost celebrată pretutindeni în același mod. Cei ce susțin că Sinodul din Niceea a adus o schimbare în aceasta, se înșeală; căci Episcopii care l-au ținut n-au avut alt scop decât să facă de termine popoarele ce aveau un obicei deosebit, să se conformeze numărului mai mare. În prima perioadă, au fost deosebiri și certuri legate de păzirea mai multor obiceiuri și Apostolii le-au cunoscut, după cum se arată în cartea *Faptelor* lor.

Îndată ce văzură că aceste certuri tulburau pacea credincioșilor, se adunară și făcură o lege prin care eliberându-i din robia păzirilor nefolositoare, le prescrieră ceea ce era necesar pentru adevărata pietate. Deși scrisoarea e în *Faptele Apostolilor*, totuși o voi reproduce în acest loc: *Apostolii și bătrânii și frații. Celor de la Antiohia și Siria și Cilicia, frați celor ce sunt din neamuri. Să se bucure. De vreme ce am auzit, că oarecare dintre noi ieșind v-au tulburat pe voi cu cuvinte, slăbind sufletele voastre zicând să vă tăiați împrejur și să păziți legea, ceea ce noi n-am poruncit. Părutuş-au nouă care ne-am adunat cu un suflet, ca alegând bărbați să trimitem către voi, împreună cu cei iubiți ai noștri, Varnava și Pavel, oameni care și-au dat sufletele lor pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos. Drept aceea am trimis pe Iuda și pe Sila, care și ei cu cuvântul vor vesti acestea. Pentru că s-a părut Sfântului Duh și nouă, ca mai mult nicio greutate să se pună peste voi, afară de cele de nevoie, acestea sunt: să vă feriți de cele jertfite idolilor și de sânge și de sugrumat și de curvie, de care de vă veți păzi pe voi, bine veți face. Fiți sănătoși. (Fap 15, 23-29)*

Iată ce a găsit Dumnezeu de bine. Căci Apostolii zic în scrisoarea lor: *Părutuş-a Sfântului Duh*, ca mai mult nicio greutate să se pună peste voi, afară de cele de nevoie. Și cu toate acestea, se găsesc persoane care disprețuind legi atât de sfinte, zic, că curvia e o faptă indiferentă, care discută

despre celebrarea sărbătorilor cu aceeași căldură ca și cum ar fi vorba de propria lor viață și care se condamnă pe sine-însuși, fără a vedea că ei calcă poruncile Apostolilor și contrazic ceea ce Dumnezeu a aprobat. Mi-ar fi ușor să mai vorbesc asupra celebrării sărbătorii Paștilor și să arăt că obiceiul ce păzesc evreii nu e exact și că samarinenii, care s-au despărțit de evrei, o celebrează totdeauna după echinocțiu. Însă aceasta ar cere o lucrare aparte. Mă voi mulțumi să spun că cei ce se arată așa de zeloși în a imita pe evrei și a păzi toate aparențele n-ar trebui să omită niciuna. Ei n-ar trebui să păzească numai zilele și lunile, ci toate câte a păzit Domnul nostru Iisus Hristos după obiceiul evreilor, în timpul când El a fost lege, toate câte a suferit de la dânșii pe nedrept, toate câte a făcut El spre pildă pentru binele oamenilor: așa când S-a suit pe o corabie spre a învăța; când a poruncit să pregătească Pasca într-un foișor, așternut gata; când a poruncit la doi din ucenicii Săi să dezlege o asină care era legată; când le-a dat ca semn, că vor întâlni un om ducând un vas de lut cu apă; sau când a păzit ceva din cele ce sunt scrise în Evanghelie. Cei ce pretind să fie îndreptățiți prin păzirea acestei sărbători, nu păzesc nimic din aceste fapte exterioare. Niciun dascăl n-a propovăduit vreodată de pe o corabie. Niciunul nu s-a suit într-un foișor așternut gata pentru a celebra acolo Paștele. Niciunul n-a dezlegat o asină. Niciunul n-a poruncit altuia să ducă un vas de lut cu apă pentru a împlini legea. Ei au crezut că aceste ceremonii nu priveau decât pe evreii care păzesc preceptele mai mult după literă decât după duh și care păzesc legea lui Moise, nu după adevăr, ci numai după aparență și pentru aceasta sunt supuși blestemului. Cei ce favorizează pe evrei dau un înțeles alegoric tuturor acestor lucruri și se luptă cu îndărătnicie pentru paza zilelor și a lunilor fără să le dea înțelesul alegoric și prin aceasta se amestecă ei înșiși în condamnarea rostită contra evreilor și se supun ca și dânșii blestemului.

Cred că e destul despre acest subiect. Să reluăm ceea ce am spus că de la dezbinarea Bisericii, cei ce se despărțiseră s-au despărțit încă după aceea și între ei. Novațienii nu sunt de acord între ei pentru celebrarea sărbătorii Paștilor. Unii contestă nu numai luna, ci și săptămâna și ziua și alte puncte de puțină importanță și în unele locuri se adună separat, pe când în altele se împărtășesc împreună.

CAPITOLUL XXIII.

Neînțelegeri între arienii din Constantinopol.

Arienii au avut între ei mari neînțelegeri și în discuțiile lor aprinse au rostit lucruri foarte necuviincioase. Biserica, crezând totdeauna că Dumnezeu e Părinte al Cuvântului Său au discutat această problemă, dacă Părintele putea să fie numit Părinte mai înainte de a exista Cuvântul Său. Căci după cum zic ei, că Cuvântul nu e născut din Tatăl, dar că a fost făcut din ceea ce nu era mai înainte, ei au lipsit în acest punct esențial de credință și au căzut într-o discuție necuviincioasă și care nu e decât nominală. Doroteu, pe care îl adusesse din Antiohia, zicea că Dumnezeu nu putea să fie nici Părinte, nici să fie numit Părinte fără ca Fiul să existe. Marin, pe care îl aduseseră mai înainte din Tracia și care era supărat că a fost preferat Doroteu, susținea opinia contrară. A fost ceartă între ei asupra acestui subiect și despărțindu-se pentru un cuvânt, ei se adunară separat. Cei ce erau sub conducerea lui Doroteu, rămaseră în locul unde fuseseră totdeauna; iar cei ce urmau pe Marin, își zidiră capele particulare și susținură că Părintele fusese totdeauna mai înainte de a fi fost Fiul. Ei fură supranumiți psatirienii, din cauză că Teoctist Psatyropol, adică vânzător de plăcinte, apăra cu îndărătnicie aceasta părere. Selenas, Episcopul goșilor, care era născut din părinte got și din mamă frigiană, și care predica în ambele limbi, era de aceleași păreri. Acești psatirieni se dezbinară curând, după aceea și Marin se despărți de Agapie pe care îl hirotonisi Episcop de Efes. Neînțelegera lor nu privea deloc fondul religiei; nu era decât o ceartă legată de întâietatea în care goșii urmau partidul lui Agapie. Mai mulți clerici recunoscând că ei nu lucrau în această chestiune decât din ambiție îi părăsiră și mărturisiră doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu. Arienii fiind dezbi-nați astfel timp de douăzeci și cinci de ani, se uniră sub domnia lui Teodosie și sub Consulatul lui Plintas, Căpetenia miliției, sub care psatirienii se supuseră rațiunii și încetară să se mai certe. Unindu-se, făcură o lege prin care interziceau să se vorbească pe viitor de chestiunea ce-i despărțise. Unirea lor nu exista decât în Constantinopol, căci în alte locuri erau dezbi-nați ca și mai înainte.

CAPITOLUL XXIV.

Neînțelegeri între eunomieni.

Eunomienii nu putură nici ei să păstreze unirea. Eunomiu se despărțise de Eudoxiu, cel care l-a hirotonit Episcop de Cizic, din cauză că refuzase să restabilească în comuniunea Bisericii pe Aetiu, învățătorul său, care fusese lepădat de Biserică. Eunomienii se dezbinară pe urmă în mai multe partide. Teofroniu, născut în Capadocia, care învățase de la Eunomiu arta de a discuta *Categoriile* lui Aristotel și *Cartea interpretării*, compunând câteva scrieri sub titlul de *Exerciții ale spiritului*, se făcu atât de urât celor de secta sa, încât îl alungară. Făcând după aceea adunări separate, el inventă o erezie căreia i-a dat numele său. Eutihie s-a despărțit de eunomieni în Constantinopol pentru o ceartă de mică importanță și face acum adunări separat. Aderenții lui Teofroniu sunt de obicei numiți eunomiotrofonieni; și cei ai lui Eutihie, eunomieutichieni. Am crezut că e de prisos să amintesc termenii care formează discuția lor, de teamă să nu mă prea depărtez de chestiune. Voi spune numai ca ei au corupt botezul, căci în loc de a boteza în Numele Treimii, botează în numele morții lui Iisus Hristos.

A existat și oarecare dezbinare între macedonieni; un preot, numit Eutropie a adunat poporul separat și Carterius n-a voit să-l urmeze. Sunt poate în celelalte cetăți secte născute din acestea; însă eu nu mi-am propus să vorbesc decât de cele ce s-au petrecut în Constantinopol, unde sunt născut, unde am fost crescut, unde am văzut lucrurile eu însumi și unde s-au întâmplat evenimente mai însemnate ca oriunde în lume. Însă ceea ce am spus aici, nu s-a întâmplat în același timp. Dacă cineva dorește să recunoască numele diferitelor secte, le va putea afla din citirea cărții lui Epifaniu, Episcopul insulei Cypru, care are titlul *Ancorat*. Eu însă nu voi spune nimic mai mult. Pacea Imperiului a fost puțin zdruncinată în acel timp după cum o voi istorisi îndată.

CAPITOLUL XXV.

Eugeniu omoară pe tânărul Valentinian și uzurpă puterea suverană. El e învins de Teodosie și omorât la picioarele sale.

Se afla în Occident un profesor de gramatică, pe nume Eugeniu, care după ce a predat limba latină, a fost chemat în palatul Împăratului și a ajuns la dregătoria de secretar al său. Câștigând mare vază prin elocința sa,

el nu a putut să întrebuițeze cu moderație poziția sa norocoasă. Căci unindu-se cu Arbogast, născut în Galia, căpetenie a miliției, bărbat sălbatic și gata să vărse sânge, se hotărî să uzurpe puterea suverană. Întelegându-se între dânsii să scape de Împăratul Valentinian, ei corupseră pe eunucii camerei lui prin mărețe promisiuni și-l strangulară. Făcându-se astfel stăpân pe Imperiu în Occident, Eugeniu dispuse de toate cu o putere tiranică. Teodosie se supără foarte când văzu că, după ce a învins pe Maxim, era silit să ia armele contra altuia. Cu toate acestea, adunându-și trupele el declară pe Onoriu, fiul său, Împărat, în a zecea zi a lunii ianuarie, în al treilea Consulat al său (393 d. Hr.) și în acela al lui Abondantius și lăsând pe cei doi fii al săi în Constantinopol, plecă în Occident. O mulțime de străini care locuiesc peste Dunăre, îl urmară în mod voluntar pentru a-l servi contra lui Eugeniu. El sosi în scurt timp în Galia, unde tiranul îl aștepta în fruntea unei armate îngrozitoare. Lupta s-a dat aproape de un fluviu, numit Froid la treizeci și șase de mile de Aquilea. Lupta a fost nehotărâtă în partea unde se luptau romanii contra altor romani. Însă, în partea unde se aflau străinii care urmaseră pe Teodosie, romanii care țineau cu partidul lui Eugeniu biruiră. Când văzu Împăratul că acei străini erau tăiați în bucăți a fost pătruns de o vie durere, s-a proșternat la pământ și a făcut o rugăciune care a fost ascultată. Căpetenia miliției căpătând curaj alergă cu câțiva ofițeri la locul unde străinii erau mai slabi, îi susținu și puse pe fugă pe cei care cu puțin mai înainte îi biruiau. La aceeași oră se întâmplă un alt eveniment miraculos: un vânt puternic respinse contra soldaților lui Eugeniu săgețile ce le trăsaseră împotriva armatei Împăratului și mări puterea celor pe care soldații lui Teodosie le trăsaseră în contra lor. Soarta războiului schimbându-se astfel, tiranul se aruncă la picioarele Împăratului și-i ceru iertare. Însă soldații îi tăiară capul pe loc, chiar în a șasea zi a lunii septembrie, sub al treilea Consulat al lui Arcadiu și al doilea al lui Onoriu. Arbogast, principalul autor al răului, fugind a doua zi după luptă și negăsind mijloc să scape, se ucise cu propria sa mână.

CAPITOLUL XXVI.

Moartea Împăratului Teodosie.

Ostenelile pe care Împăratul Teodosie le suportase în timpul acestui război îi pricinuiră o boală pe care el însuși o crezu mortală și îndată ve-

nindu-i în minte numărul și excesul nenorocirilor de care popoarele sunt adeseori încercate după moartea Principilor, se puse să lucreze mai mult pentru nevoile Statului decât pentru a-și păstra viața. Fiindcă el cugeta mai cu seamă să aducă o bună orânduială în afacerile din Orient, el chemă în grabă pe Onoriu, fiul său, de la Constantinopol. Când sosi la Milan, Teodosie începu să se simtă mai bine cu sănătatea și dădu jocuri de cai în circ, în semn de veselie pentru victoria sa. Înainte de prânz și în timpul jocurilor, el se simțea destul de bine. Însă răul mărindu-se după prânz, el nu a mai putut asista la jocuri și-și trimise fiul în locul său.

El muri în noaptea următoare, și anume între a șaisprezecea și a șaptesprezecea zi a lunii ianuarie, sub Consulatul lui Olibrius și al lui Probin, în a 294-a Olimpiadă, în al 60-lea an al vârstei sale și al 16-lea al domniei sale. (395 d. Hr.) Această carte cuprinde istoria celor ce s-au petrecut în timp de 16 ani și opt luni.

Cartea a șasea

PREFAȚĂ.

Am urmat poruncile voastre, preasfinte Teodore și am isprăvit (395 d. Hr.) primele cinci cărți din *Istoria bisericească*. Voi știți că n-am căutat podoabele discursului. Dacă aș fi voit să le caut, poate că n-aș fi reușit; și chiar dacă aș fi putut reuși, n-aș fi egalat pe cei vechi, despre care se crede că au fost capabili să înalțe și să mărească subiectul scrierii lor. De altfel, acest fel de scriere ar fi fost nefolositor celor simpli care, neadmirând nicidecum frumusețea termenilor, nu se opresc decât la adevărul lucrurilor. Astfel, eu am ales un gen de scriere care, fiind mai puțin sublim, e mai clar și mai ușor, iar dacă aș fi ales un altul, n-aș fi mulțumit nici pe învățați, care l-ar fi găsit inferior genului de scriere al celor vechi, nici pe ignoranți, cărora le-ar fi fost foarte greu să descopere lucrurile care ar fi fost ca și învelite sub podoaba vorbelor. Mai înainte de a începe cartea a șasea, sunt silit să îi informez pe cei ce vor voi să o citească despre faptul că mi-e teamă că modul în care scriu eu poate să displacă multora, fie pentru că adevărul e adeseori supărător, fie pentru că nu aduc laude celor pe care ei îi iubesc și pentru că nu le înalț faptele prin cuvinte prea măgulitoare.

Acei care sunt prea zeloși pentru religia noastră mă vor critica, poate, pentru că n-am dat Episcopilor titlul de preasfințiți sau de *prea iubiți de Dumnezeu*, iar alții pentru că n-am numit pe împărați Domni, prea dumnezeiești sau altfel. Mi-ar fi ușor să arăt prin mărturisirea celor vechi că atunci când un sclav vorbește de stăpânul său, îl numește simplu, fără a exprima demnitatea lui. Voi urma regulile istoriei ce se mulțumește cu o narațiune simplă și credincioasă. Voi scrie ceea ce am văzut sau ceea ce am aflat de la cei ce au văzut. Am examinat cu deosebită îngrijire mărturisirile lor și nu le-am primit decât în măsura în care le-am găsit exacte și mi-am dat multă osteneală să deosebesc adevărul faptelor la care unii mă asigură că au fost martori și despre care alții pretindeau că sunt mai bine informați decât oricine altcineva.

CAPITOLUL I.

Rufin prefect al Pretoriului e ucis la picioarele lui Arcadie. (395 d. Hr.)

Murind Teodosie, în timpul în care am arătat, Arcadie luă în stăpânire Imperiul de Orient, iar Onoriu Imperiul de Occident. Damasius conducea atunci Biserica din Roma, Teofil pe cea din Alexandria, Ioan pe cea din Ierusalim, Florian pe cea din Antiohia și Nectarie pe cea din Constantinopol, noua Romă, după cum am văzut în cartea precedentă. Trupul Împăratului Teodosie a fost adus la Constantinopol în ziua de opt noiembrie, sub același Consulat, iar Arcadie a avut grijă de funerarii. În a 17-a zi a aceleiași luni, armata ce lupta contra lui Eugeniu sosi. Mergând Împăratul în întâmpinarea ei după obicei, soldații uciseră pe Rufin la picioarele sale pentru că era bănuțit că aspiră la puterea suverană și pentru că a făcut ca hunii, care cutreierau și pustiau Armenia și alte Provinciile din Orient, să intre în pământurile Imperiului. Marcian, Episcopul novațienilor, muri în aceeași zi. Îi urmă Sisiniu despre care am vorbit mai sus.

CAPITOLUL II.

Moartea lui Nectarie. Hirotonia lui Ioan. (397 d. Hr.)

Nectarie, Episcopul de Constantinopol, muri îndată după aceea, în ziua de 17 septembrie, sub consulatul lui Chesarie și a lui Atticus. Îndată se luară măsuri pentru a se alege un urmaș și după ce au fost propuși mai mulți, se hotărî, în final, să fie chemat Ioan, un preot din Antiohia, foarte renumit pentru învățătura și pentru elocința sa. Împăratul Arcadie trimise să-l cheme îndată după aceea, cu consimțământul unanim al clerului și al poporului, iar pentru a face hirotonia mai solemnă, el dori ca mai mulți Episcopi să asiste la hirotonie. Între aceștia era și Teofil de Alexandria care făcea tot posibilul pentru a micșora renumele lui Ioan. El dorea să înalțe pe scaunul cetății împărătești pe Isidor, un preot al Bisericii sale pe care-l iubea mult pentru că întreprinsese în interesul său o afacere supărătoare și grea. Voi spune care era aceasta.

Pe când Teodosie se războia cu Maxim, Teofil trimise pe Isidor în Occident cu o scrisoare și cu daruri pentru cel ce va câștiga victoria. Când Isidor ajunse la Roma, el așteptă acolo sfârșitul războiului. Însă, planul său nu rămase mult timp ascuns, căci un citeț ce-l însoțea, îi luă pe ascuns scrisoarea și, din această cauză, se reîntoarse la Alexandria. Iată motivul

pentru care Teofil favoriza pe Isidor cu atâta patimă. Toată curtea se declară pentru Ioan și, fiindcă mai mulți îl acuzau pe Teofil și dădeau Episcopilor memorii contra lui, Eutropiu, chitonitul (valetul) Împăratului i le arătă și-i sili să aleagă: sau să răspundă la acele acușări sau să hirotonească pe Ioan. Mirat de aceste memorii, Teofil hirotoni pe Ioan. El luă în stăpânire bisericile din Constantinopol în ziua de 16 februarie, sub Consulatul următor, care a fost renumit pentru jocurile pe care Împăratul Onoriu le dădu la Roma și pentru acelea pe care Eutichian, prefect al Pretoriului, le dădu la Constantinopol. Fiindcă lucrările pe care Ioan le-a lăsat și persecuțiile ce a suferit l-au făcut foarte renumit, nu m-aș putea lipsi să nu vorbesc de dânsul și să nu descriu modul în care a fost înălțat și să arăt cum a fost pus pe scaunul Bisericii din Constantinopol, cum a fost alungat de acolo mai pe urmă și, în fine, cum a primit mai multă cinste după moarte decât a primit în timpul vieții sale.

CAPITOLUL III.

Nașterea și creșterea lui Ioan, Episcopul de Constantinopol.

Ioan s-a născut în Antiohia, cetate din Syria. El era pogrător dintr-o familie nobilă. Părintele său se numea Secund, iar mama sa, Antuza. El a studiat retorica cu Libanius și filozofia cu Andragat. Pe când era gata să pledeze, el reflectă că avocatura e o profesie neliniștită și zgomotoasă și se hotărî să-și aleagă un fel de viață mai liniștită, după pilda lui Evagrie care, studiind cu aceiași dascăli ca și dânsul, părăsise și el această carieră. Schimbându-și, deci, haina și chipul de viețuire, el se aplecă spre citirea Sfintei Scripturi și mergea foarte des la biserică. El convinse și pe Teodor și pe Maxim, care studiaseră împreună cu dânsul la Libanius, să renunțe la o carieră ce nu avea alt scop decât câștigul. Teodor ajunsese după aceea Episcop de Mopsuestia în Cilicia, iar Maxim Episcop de Seleucia în Isauria. Dorind să atingă perfecțiunea Evangheliei, se aplecară la exercițiile vieții monastice sub conducerea lui Diodor și a lui Carteriu. Cel dintâi fusese după aceea înălțat la Episcopia cetății de Tars și compusese mai multe scrieri în care nu căuta decât înțelesul literal al Scripturii, fără să se oprească la alegorii. Fiindcă Ioan locuia cu Vasile care fusese hirotonit diacon în acel timp de către Meletie și care, mai pe urmă, a fost făcut Episcop al Cesareei în Capadocia, Zenon, Episcopul de Ierusalim, îl făcu citeț

al Bisericii din Antiohia. În acest rang, compuse o scriere contra evreilor și, îndată după aceea, fiind hirotonit diacon de către Meletie, întocmi *Cartea preoției*, cărțile împotriva Stagiritului despre neînțelegerea Naturii dumnezeiești și despre femeile ce locuiau cu clericii. Murind Meletie în Constantinopol, unde se dusesese pentru hirotonia lui Grigore de Nazianz, Ioan evită societatea meletienilor și nu intră în împărțășirea lui Paulin și petrecu trei ani în cea mai mare liniște. Murind Paulin, el a fost hirotonit preot de către Evagrie, urmașul său. Iată, ce am observat în purtarea sa înainte de a fi ajuns la demnitatea episcopală. Iubirea pe care o avea pentru înfrânare îl făcea să aibă un temperament supărăcios și nepotrivit, neîndemânatic și, cum zicea unul din amicii săi, el arătase din tinerețe foarte multă iuțeală. Fiindcă era neprihănit în moravuri, el nu-și dădea multă osteneală pentru viitor și în toate lucrurile avea o mare ușurință. El vorbea, de asemenea, cu mare libertate. Când predica, el n-avea alt scop decât să reformeze viața celor ce-l înconjurau. În convorbiri particulare, el părea mândru și orgolios celor ce nu-l cunoșteau.

CAPITOLUL IV.

Ioan devine nesuferit clericilor săi.

Când ajunse la demnitatea episcopală întrebuiț, după cum pretinde, o prea mare severitate pentru a reforma viața clericilor. Aceasta făcu să fie urât de mai mulți, care îl și evitau ca pe un om foarte supus mâniei.

Serapion, pe care îl hirotonise diacon, atrase asupra lui ura clericilor. El îi zise odată cu voce tare în fața lor: *Nu vă veți ajunge niciodată scopul cu acești oameni, dacă nu-i veți alunga cu toiagul.* Într-adevăr, el alungă îndată după aceea pe mai mulți pentru diferite motive. Cei pe care îi alungase se uniră contra lui, după cum se face de obicei când guvernarea e prea aspră și căutau să-l discrediteze înaintea poporului. Ceea ce contribui mai mult să dea oarecare aparență plângerilor ce se făceau contra lui era și faptul că nu voia niciodată să mănânce cu cineva, nici măcar atunci când era rugat. Nimeni nu știa motivul pentru care refuza să mănânce cu alții. Cei ce voiau să-l apere, spuneau că refuza din cauză că avea stomacul slab și că era delicat la băutura și la mâncare. Alții asigurau că el făcea aceasta de dragul înfrânării. În fine, oricare ar fi fost motivul, cei ce nu-l iubeau făcură din aceasta unul din principalele capete de plângere. Însă poporul,

nepunând niciun preț pe aceste plângeri, iubea foarte mult discursurile pe care le rostea în biserică. Nu e aici locul să spun cât sunt de elocvente și capabile de a fermeca spiritele, discursurile ce a publicat el sau pe care le-au scris alții pe când le rostea. Cei ce vor dori să cunoască aceasta le vor putea citi și vor avea, fără îndoială, un mare folos din citirea lor.

CAPITOLUL V.

Ioan, Episcopul de Constantinopol, supără o mulțime de persoane de neam bun.

Cât timp Ioan, Episcopul de Constantinopol, nu atacă decât pe clerici, lupta contra lui era slabă și nesocotită. Însă, de îndată ce mustră cu o prea mare violență defectele unor persoane din treapta înaltă a societății, ura publică se aprinse contra lui cu o violență de necrezut și răspândiră fel de fel de zvonuri vătămătoare renumelui său, care începură să fie crezute. Discursul contra lui Eutropiu contribui mult la confirmarea lor. Acesta era un eunuc care avea grijă de camera Împăratului și care, dintre toți eunucii, fusese cel dintâi onorat cu demnitatea de consul. Având de gând să pedepsească niște persoane ce se refugiaseră în biserică, el lucră în așa fel încât Împăratul publică o lege prin care era interzis ca cineva să se refugieze în biserică și prin care se permitea să fie scos cel ce s-ar refugia acolo. Însă, el a fost pedepsit îndată după aceea. Căci de-abia se publicase legea că și căzu în dizgrația Împăratului și se văzu nevoit să caute același azil ca și alții. Când era ascuns sub altar și tremura de frică, Ioan se sui pe amvon, de unde avea obiceiul să predice pentru a fi mai bine auzit, și-i făcu o critică foarte aspră. Această faptă supără foarte tare pe mai multe persoane ce nu puteau suferi ca Eutropiu să fie astfel insultat în timpul dizgrației sale, în loc să fie compătimit. Împăratul porunci să-i taie capul și să i se steargă numele dintre consuli, așa că nu mai rămase pentru acel an decât Teodor, colegul său. Se zice că Ioan, Episcopul de Constantinopol, întrebuițând libertatea sa cunoscută, mustră aspru și pe Gainas, maestrul miliției, pentru că ceruse Împăratului una din bisericile cetății pentru a ține acolo adunările arienilor. El mustră și pe alte persoane de bună condiție și avu cu ele multe neînțelegeri. Teofil, Episcopul de Alexandria, căută îndată după hirotonia sa mijloace să-l piardă. Vorbi despre aceasta în secret cu amicii săi și scrisse celor care erau departe. El nu se îngrijii atât de

libertatea nemăsurată a lui Ioan, ci era supărat că n-a putut să înalțe pe scaunul Bisericii din Constantinopol pe Isidor. Iată situația lui Ioan, Episcopul de Constantinopol și istorisirea necazurilor pe care le-a suferit la începutul episcopatului său. Vom mai vorbi despre aceasta în decursul Istoriei noastre.

CAPITOLUL VI.

Gainas încearcă să uzurpe autoritatea suverană. El provocă tulburări în Constantinopol și e ucis.

Voi istorisi în acest loc o întâmplare din care se poate vedea grija pe care Pronia dumnezeiască o avea de a scăpa cetatea Constantinopol și tot Imperiul de un pericol evident, prin mijloace extraordinare. Gainas era un străin care urmase partidul romanilor și, servind în armatele lor, avansă atât de mult, încât în scurt timp ajunse până la dregătoria de maestru al ambelor miliții. Însă, neavând conștiință de sine în această poziție însemnată și neputând să se tempereze, încercă să uzurpe puterea absolută. În acest scop, el făcu să intre goții pe pământurile Imperiului și dădu toate dregătoriile armatei rudelor sale. Unul dintre ei, numit Tribigild, pe care îl făcuse tribun în Frygia, începu să provoace tulburări în acel loc. Împăratul Arcadie îi porunci lui Gainas, în care avea încredere, să meargă și să liniștească lucrurile. În aparență, el plecă pentru acest scop în fruntea unei mari mulțimi de goți, dar de fapt urmărea să-și stabilească nedreapta sa stăpânire. Îndată ce ajunse în Frygia schimbă totul, așa că romanii se îngrijorau foarte mult ca nu cumva acel număr mare de străini să ruineze bogatele provincii din Orient. Împăratul luă o hotărâre foarte înțeleaptă pentru acele împrejurări, și anume, să-l învingă pe Gainas cu dibăcie. El trimise, deci, să-i propună tot ce crezu mai potrivit pentru a-l îmblânzi. Gainas ceru ca garanție pe Saturniu și pe Aurelian, doi dintre cei mai însemnați membri din Senat, care fuseseră consuli și despre care știa că sunt contrari uneltirilor sale. Împăratul îi dădu fără voia lui. Acești doi mari bărbați consimțiră la aceasta și se expuseră bucuroși la moarte, pentru binele Imperiului. Ei se duseră înaintea barbarului, într-un câmp numit Hipodromul, destul de departe de Calcedon, hotărâți să sufere tot ce i-ar conveni lui Gainas, însă, nu li se întâmplă nimic. Gainas se duse la Calcedon cu scopul de a-i înșela. Împăratul Arcadiu s-a dus și el acolo.

Împreună cu Gainas, a intrat în biserica în care se află trupul Sfintei Martire Eufimia și-și promisera unul altuia cu jurământ să nu-și întindă curse. Împăratul respecta jurămintele și pentru aceasta era foarte iubit de Dumnezeu. Gainas, însă, în loc să-l păzească pe al său, cugetă cum să pună foc și sânge în împrejurimile Constantinopolului și, dacă i-ar fi fost cu putință, în tot Imperiul. Cetatea-capitală era ca și inundată de barbari și cetățenii săi păreau reduși la o situație tot așa de deplorabilă ca și a sclavilor. Primejdia ce o amenința pe această stăpână a Universului, fusese prezisă printr-o cometă de o mărime extraordinară. Gainas încercă mai întâi să jefuiască prăvăliile și băncile de schimb. Însă zvonul acestui plan, i-a determinat pe schimbători să nu-și mai expună banii după obicei. Apoi, el hotărî să trimită soldați în miezul nopții și să dea foc palatului. Dumnezeu descoperi atunci foarte lămurit grija Lui pentru conservarea acestei capitale a Imperiului. El trimise îngeri care îi înspăimântară atât de mult pe barbari prin mărimea staturii și strălucirea armelor lor, încât ei se duseră să raporteze lui Gainas că văzuseră palatul păzit de către soldați. Aceasta i se păru de necrezut, pentru că știa că trupele romane erau împrăștiate în provincii. El trimise, deci, alți soldați în mai multe nopți și, după ce i se raportă același lucru, merse el însuși să vadă această minune. Închipuindu-și că e o trupă de soldați romani care se ascundeau ziua și care îi împiedecau planurile sale noaptea, el luă o hotărâre pe care o credea foarte vătămătoare romanilor dar care, dimpotrivă, le-a fost foarte folositoare. El se prefăcu că e îndrăcit și de aceea voi să se ducă să-și facă rugăciunea în biserica Sfântului Apostol Ioan care e la șapte mile depărtare de Constantinopol. Barbarii care se aflau în suita sa își ascuseră armele în niște butoaie. Însă, soldații care păzeau porțile nevoind să lase să treacă cu acele arme, au fost uciși de către barbari și se produse astfel o mare tulburare. Cu toate acestea, porțile erau așa de bine închise încât cetățenii nu suferiră niciun rău. Împăratul declară pe Gainas inamic al Statului și porunci să năvălească asupra goșilor care se aflau închiși în Constantinopol și care se retrăseseră împrejurul bisericii lor. A doua zi, romanii se luară la luptă cu dâșii, uciseră un mare număr dintre ei și dădură foc bisericii. Gainas, aflând despre înfrângerea lor și recunoscând că viclesugurile sale nu-i reușiră, plecă din biserica Sfântului Ioan, se duse spre Chersones, cu scopul de a trece la Lampsac și de a lua în stăpânire Orientul. (401 d. Hr.) Dar, pe când Împăratul dădea poruncă să fie urmărit pe mare și pe uscat, Pronia dumnezeiască făcu o

minune văzută în favoarea noastră. Goșii au încercat să treacă marea în bărci, dar se ridică un vânt care le-a fost favorabil romanilor. Flota lor a fost împinsă contra goșilor. O parte din ei au fost scufundați în mare, iar ceilalți au fost trecuți sub ascuțișul sabiei. Pierind o mulțime de barbari cu acest prilej, Gainas a fost nevoit să se retragă în Tracia unde, întâlnind alte trupe romane, a fost ucis împreună cu suita sa. Iată, ce aveam de spus în treacăt despre dânsul. Cei ce vor dori să afle mai multe despre împrejurările acestui război, pot citi descrierea făcută în versuri eroice de către Eusebiu Scolasticul, care a fost de față la acel război, scriere prin care el și-a câștigat un mare renume. Ammonius a compus de curând un alt poem asupra aceluiași subiect și l-a recitat în fața Împăratului, sub al șaptezecilea Consulat al lui Teodosie cel Tânăr și cel dintâi al lui Faust. Acest război a fost terminat sub Consulatul lui Stilicon și al lui Aurelian. În anul următor, Fravitus a fost înălțat la această demnitate ca recompensă pentru credința față de romani și pentru serviciile aduse în timpul acestui război, deși era got. În 10 aprilie, același an, se născu un fiu Împăratului Arcadiu, care primise numele de Teodosie. În timpul în care pacea Imperiului era tulburată de acest război, Episcopii țesură intrigi unii contra altora spre rușinea Religiei Creștine.

CAPITOLUL VII.

Ceartă între Teofil, Episcopul de Alexandria, și între Călugări. Condamnarea scrierilor lui Origen.

Tulburarea începu în Egipt. Cu puțin timp mai înainte, se discută această problemă: dacă Dumnezeu e corporal și dacă are o figură omenească sau dacă e necorporal și dacă n-are nici figură omenească, nici o altfel de figură.

Mai mulți călugări simpli și ignoranți susțineau că Dumnezeu are o figură corporală; alții susțineau că n-are nici corp, nici figură. Teofil, Episcopul de Alexandria avea și el această părere și, într-o zi predicând, combătu opinia celor ce atribuiau lui Dumnezeu o figură corporală. Călugării, aflând despre aceasta, ieșiră din pustietatea lor, se duseră la Alexandria, acuzară pe Episcop de nelegiuire și-l amenințară că-l vor ucide. Teofil, neștiind ce să facă, recurse la vicleșug pentru a scăpa de primejdie. El se duse înaintea călugărilor și le zise: *Când vă văd pe voi,*

cred că văd fața lui Dumnezeu. Deoarece acest cuvânt le-a moderat puțin furia, îi ziseră: *Dacă e adevărat că fața lui Dumnezeu e asemenea cu a noastră, condamnă scrierile lui Origen, din care unii scot argumente pentru a combate opinia noastră; iar de nu, să te aștepti să fii tratat ca un nelegiuit și vrăjmaș al lui Dumnezeu. Nu vă supărați, răspunse Episcopul, voi face ce vă place; eu nu aprob nicidecum scrierile lui Origen și condamn pe cei ce le urmează.* În felul acesta, el îi îmblânzi pe călugări și tulburarea ar fi fost cu desăvârșire potolită, dacă nu s-ar fi întâmplat nimic mai pe urmă. Însă, iată ce se întâmplă: mănăstirile din Egipt erau conduse de patru frați, Dioscor, Ammonius, Eusebiu și Eutimiu, care erau supranumiți lungi din cauza staturii lor. Toți patru erau foarte cunoscuți în Alexandria prin curăția virtuții și prin eminența științei lor și erau foarte stimați de către Teofil. El hirotoni pe Dioscor Episcop de Ermopole, deși mai era unul, și întrebuiță autoritatea sa pentru a sili pe alți doi dintre ei să rămână cu dânsul, să primească hirotonia și să poarte grijă de problemele Bisericii. Ei își îndepliniră foarte bine această însărcinare, deși erau mâhniți că nu se mai pot ocupa cu meditația și celelalte exerciții monastice, după cum ar fi dorit. Cu trecerea timpului, recunoscând că Episcopul era foarte dedat intereselor sale particulare și că adună avuții prin tot felul de mijloace, cu o lăcomie de necrezut, ei îi declarară că nu pot să mai stea cu dânsul, fără a-și supăra conștiința, și că sunt hotărâți să-l părăsească și să se reîntoarcă în pustietatea lor. Cât timp nu cunoscuseră adevăratul motiv al retragerii lor, el îi rugă să nu-l părăsească. Dar când află că ei îi condamnă purtarea, deveni furios și-i amenință cu bătaia. Cu toate acestea, ei se retraseră fără să-și facă griji din cauza amenințărilor lui. Atunci Teofil, care avea o fire foarte iute și foarte aprinsă, provocă o mare furtună contra lor și începu să urască pe Dioscor, Episcop de Ermopole, pentru care călugării aveau o stimă și o venerație deosebită. Închipuindu-și că nu le-ar putea face niciun rău cât timp vor fi susținuți de mulțimea călugărilor, Episcopul întrebuiță un vicleșug pentru a le răpi și acest sprijin. El știa că Dioscor și frații săi, cu care vorbise adeseori despre teologie, îi spusese că Dumnezeu n-are corp, nici figură omenească și că, dacă ar avea o figură, el ar avea și celelalte patimi omenești, după cum au arătat cei vechi, printre care și Origen. Însă, deși știa că ei erau de aceste păreri și că el însuși fusese tot de aceleași păreri, pentru a-și satisface ura sa, renunță la adevăr și înșelând pe niște călugari simpli și ignoranți, dintre care cei mai mulți nu știau nici

să citească, îi trimise să propovăduiască, prin mănăstiri, că nu trebuie să creadă pe Dioscor și pe frații săi, care susțineau că Dumnezeu n-are corp. În Sfânta Scriptură se mărturisește că El are ochi, urechi, picioare și mâini și că partizanii lui Dioscor susțineau o doctrină nelegiuită după Origen, zicând că Dumnezeu n-are ochi, urechi, picioare sau mâini. Abuzând astfel, de ignoranța acelor călugări, el provocă între ei o mare ceartă. Cei cu carte nu căzură în această cursă și nu-și schimbau părerile față de Dioscor și de Origen. Ceilalți, care erau mai numeroși, se înfurieră, sfâșiară pe frații lor și-i acuzară de nelegiuire. Unii erau numiți origeniști și ceilalți antropomorfiști. Teofil, văzând că planurile sale reușeau, se duse la Nitria și ațâță astfel pe călugări contra lui Dioscor și contra fraților săi, încât ei fură nevoiți să fugă. Ioan, Episcopul de Constantinopol, nu auzi zvonul acestor certuri, care tulburară pe călugării din Egipt. Renumele științei și al elocinței sale sporea din zi în zi.

CAPITOLUL VIII.

Ioan, Episcopul de Constantinopol, sporește numărul rugăciunilor ce se făceau în timpul nopții.

Episcopul spori numărul rugăciunilor ce se făceau în timpul nopții, din cauza arienilor. Am văzut că arienii își făceau adunările în afară Constantinopolului. Ei se adunau sâmbăta și duminica, în fiecare săptămână, în împrejurimile galeriilor publice și cântau imnuri ce au fost compuse conform doctrinei lor. Ei le cântau și dimineața, mergând prin mijlocul cetății spre locul unde celebrau misteriiile.

Însă, aceste imnuri erau ofensatoare pentru cei ce țin doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu și ei, cântând, repetau adeseori: *unde sunt acei ce zic că trei nu sunt decât una și aceeași putere*. Ioan, Episcopul de Constantinopol, temându-se ca nu cumva cei simpli să fie atrași prin cântarea acestor imnuri ale arienilor și tentați să-și părăsească biserica, alese câteva persoane din popor pentru a cânta alte imnuri, spre a nimici ceea ce făceau arienii și spre a confirma adevărul credinței. Deși acest plan părea foarte bun, totuși, el putea să devină periculos și să provoace mari tulburări. Fiindcă apărătorii consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu cântau imnurile în timpul nopții cu mai multă pompă și splendoare decât arienii și purtau cruci de argint, în vârful cărora se aflau luminări aprinse și

pentru că împărăteasa Eudoxia procura cu îmbelșugare cele necesare pentru această cheltuială, arienii, care își aminteau de timpul când posedau biserici, se hotărâră să se răzbune. Luându-se la luptă în întunericul nopții, ei răniră în frunte cu o piatră pe Brison, eunucul împărătesei, care învăța poporul cântarea acestor imnuri. În această ciocnire au fost ucise câteva persoane și din o parte și din alta. Împăratul a fost atât de tare supărat, încât le interzise arienilor să continue să cânte imnuri în timpul nopții. Cred de datorita mea să povestesc în acest loc originea acestui obicei. Igațiu, al treilea Episcop de Antiohia, care a vorbit intim cu Apostolii, văzând într-o zi îngerii care cântau rând pe rând imnuri în onoarea Sfintei Treimi, introduse acest mod de a cânta în Antiohia, de unde, trecu apoi și la celelalte biserici.

CAPITOLUL IX.

Teofil, Episcopul de Alexandria, uneltește să-l depună pe Ioan, Episcopul de Constantinopol.

Câtva timp după aceea, Dioscor, frații săi și câțiva călugări părăsiră scumpa lor pustietate pentru a se duce la Constantinopol. Isidor, care fusese odinioară amic intim al lui Teofil și care, mai pe urmă, devenise inamicul său, se întâlni și el cu dâșii acolo. Voi spune aici cu ce prilej deveniră ei inamici, din amici ce erau mai înainte. Teofil, mândros pe Petru, arhipresbiter al bisericii sale, hotărî să-l alunge, pe motiv că primise pe o maniheană să participe la sfintele lor mistere, fără să o fi făcut să se lepede de rătăcirea ei. Petru se apăără, zicând că ea nu fusese admisă să participe la Taine, decât după ce se lepădase de erezia maniheilor și aceasta cu consimțământul lui Teofil. Fiindcă Teofil se supără pentru că Petru spunea că el ar fi consimțit ca acea femeie să participe la sfintele mistere și susținea că aceasta e o calomnie, Petru se raportă atunci la mărturisirea lui Isidor, care știa cum se petrecuse lucrul. Isidor se afla atunci la Roma, unde îl trimisese Teofil, pentru a-i împăca pe Damasius și Flavian, Episcopul de Antiohia, de care se despărțiseră cei care urmau pe Meletie, din cauză că-și călcaseră jurământul. Când se reîntoarse, și Petru îl luă de martor, el declară că Teofil admisesese pe acea femeie la împărtășirea cu Sfintele Taine și, de aceea, a fost și el alungat împreună cu Petru. Acesta din urmă veni la Constantinopol cu Dioscor și frații săi pentru a face cunoscut Împăratului

și lui Ioan, nedreptatea și violența cu care îi tratase Teofil. Ioan, Episcopul de Constantinopol, îi primi foarte politicoși, îi admise la rugăciune, însă amână admiterea la participarea Tainelor, până ce le va examina problema.

În acel timp, se comunică lui Teofil cum că Ioan îi admisesese să participe la Taine și-i luase sub protecția sa; aceasta a și fost cauza care l-a făcut să se răzbune, nu numai contra lui Isidor și a lui Dioscor, ci și contra lui Ioan, și să-l alunge din scaun.

El scrisese în acest scop tuturor Episcopilor și, ascunzându-și gândul, el condamnă în scrisorile sale scrierile lui Origen, deși Atanasie luase din ele argumente contra rătăcirilor lui Arie pentru stabilirea doctrinei Bisericii.

CAPITOLUL X.

Epifanie, Episcopul de Cipru întrunește Episcopi pentru a condamna scrierile lui Origen.

El se împacă cu Epifanie, Episcopul de Cipru, pe care odinioară îl acuzase de rătăcirea antropomorfiților. Cu toate că el credea că Dumnezeu n-are corp și, deși critică pe cei ce admit că are corp, totuși, el renunță la adevăr și convinge pe Epifanie să adune un Sinod pentru a condamna pe Origen. Epifanie, care era un bărbat foarte simplu, se lăsă înșelat de scrisorile lui Teofil, adună un Sinod în care opri citirea scrierilor lui Origen și scrisese lui Ioan, Episcopul de Constantinopol pentru a-l îndemna să nu le mai citească și să adune un Sinod pentru a hotărî același lucru. Amăgind astfel pe Epifanie, care era apreciat pentru pietatea lui și văzând că planurile sale îi reușesc, Teofil deveni mai îndrăzneț și adună un mare număr de Episcopi, prin care făcu să se rostească aceeași condamnare contra lui Origen, la aproape două sute de ani după moartea acestui autor, deși el era convins că scrierile sale nu conțineau nicio rătăcire și el nu căuta decât să se răzbune pe Dioscor. Ioan, îngrijindu-se foarte puțin de sfaturile lui Epifanie și ale lui Teofil, predica după obiceiul său, câștiga din zi în zi un mai mare nume și disprețuia uneltirile ce se făceau contra lui. Când planul pe care-l avea Teofil în legătură cu depunerea lui Ioan a fost descoperit, cei ce nu-l iubeau folosiră prilejul de a forma contra lui acuzări și mai mulți, atât din cler, cât și de la curte, înlesniră convocarea unui Sinod în Constantinopol.

CAPITOLUL XI.

Severian și Antioch au neînțelegeri cu Ioan, Episcopul de Constantinopol.

Ura pe care o aveau unii contra lui Ioan, Episcopul de Constantinopol, crescuseră foarte tare într-o împrejurare despre care vom vorbi aici. În acel timp, trăiau doi Episcopi foarte renumiți, și anume, Severian și Antioch, care erau de origine siriană. Cel dintâi era Episcop al cetății gabalienilor din Syria și cel de-al doilea al Ptolomaidei din Fenicia. Deși Severian părea foarte elocvent, el pronunța rău grecește și păstra ceva din accentul siriac. Antioch venise mai întâi la Constantinopol și, după ce a predicat aici mult timp și a adunat bani, se reîntoarse la Biserica sa. Severian, aflând că Antioch se îmbogățise predicând la curte, voi și el să-l imite și veni acolo cu o mulțime de cuvântări pe care le pregătise. El a fost primit foarte politicos de Ioan, a cărui favoare se silea să o câștige cu măguliri și se făcu cunoscut mai multor persoane de condiție bună și chiar Împăratului. Murind Episcopul de Efes în acel timp, Ioan a fost silit să meargă în acea cetate pentru a hirotoni pe altul în locul său. Aflând că poporul era dezbinat și că unii se declarau pentru unul și alții pentru altul, el se hotărî să le potolească cearta fără zgomot și, în acest scop, hirotoni pe unul din diaconii săi, numit Heraclide, născut în insula Cipru, și sfârși cu aceasta toate neînțelegerile. Însă, această problemă îl sili să rămână mult timp în Efes. În timpul absenței sale, Severian predică neîncetat la Constantinopol, câștigând stima și iubirea auditorilor săi. Serapion, despre care am vorbit deja, l-a informat pe Ioan că Severian face mult zgomot și tulbură pacea Bisericii. Episcopul Ioan a fost foarte afectat de aceasta și, luând mai multe biserici de la novațieni și de la cei care celebrau sărbătoarea Paștelui în a paisprezecea zi a lunii, se reîntoarse la Constantinopol și reluă conducerea Bisericii, ca și mai înainte. Nimeni nu mai putea suferi mândria lui Serapion, nici îndrăzneala cu care, abuzând de faima pe care o avea ca prieten a lui Ioan, disprețuia pe toată lumea. Din cauză că îl susținea, Ioan a fost urât de mulți.

Într-o zi, pe când Severian trecea pe lângă el, Serapion, în loc să se scoale în semn de cuviință, stătea la locul său. Severian s-a revoltat și a zis cu voce tare înaintea tuturor celor de față: *Dacă Serapion va muri creștin, atunci Iisus Hristos nu s-a făcut om.* Serapion a profitat de acest prilej și a folosit cuvântul lui Severian pentru a produce dezbinarea între el și Ioan.

Suprimând o parte, îl acuză că a zis: *Iisus Hristos nu s-a făcut om*. Și, aducând mai mulți martori din partidul său, care mărturisiră același lucru, l-au convins pe Ioan să-l alunge pe Severian din Constantinopol. Împărăteasa Eudoxia condamnă această faptă a lui Ioan și aduse iarăși pe Severian la Constantinopol. Însă, Ioan nu mai voi să-l vadă și, indiferent de rugămintile care i se făcură, el refuză hotărâtor să se împace cu dânsul, până când Împărăteasa puse la picioarele sale în biserica Sfinților Apostoli pe Teodosie, fiul său, care era atunci copil și care acum conduce Imperiul cu atâta fericire, și-l rugă în numele acestui tânăr Principe să renunțe la ura ce avea contra lui Severian. Ei se împăcară atunci în aparență, dar resentimentele rămaseră.

CAPITOLUL XII.

Epifanie face hirotonii în Constantinopol fără permisiunea lui Ioan.

Sfătuit de Teofil, Epifanie, Episcopul de Cipru, veni îndată după aceea la Constantinopol și aduse o copie după sentința prin care, fără a-l declara pe Origen scos de la împărțășirea Bisericii, condamnase scrierile sale. Când sosi la biserica Sfântului Ioan, ce se află la șapte mii de Constantinopol, se coborî din corabie, făcu o întrunire, hirotoni un diacon și intră în cetate. El evită din amabilitate pentru Teofil, să vorbească cu Ioan și, în loc să primească locuința ce i-a oferit-o, a fost găzduit într-o casă particulară. El adună pe toți Episcopii ce se aflau atunci în Constantinopol, le citi sentința ce rostise contra scrierilor lui Origen și nu putu să dea alt motiv, decât că el și Teofil găsiseră de cuviință să le condamne. Mai mulți Episcopi semnară acea sentință din respect pentru Epifanie; însă, alții refuzară să o semneze. Teotim, Episcop de Scythia, își luă libertatea de a-i zice: *Eu nu voiesc să dezonorez memoria unui om care a murit cu sfințenie deja de mult timp și nu sunt atât de îndrăzneț să condemn niște opere pe care nu le-au condamnat predecesorii noștri*. După aceea, deschise o carte a lui Origen, o citi și demonștră că doctrina ce o conținea era conformă doctrinei Bisericii. Apoi, vorbi în acești termeni: *Cine necinstește aceste cărți, nu bagă de seamă că necinstește Sfânta Scriptură din care el și-a extras principiile*. Iată răspunsul pe care i l-a dat lui Epifanie, Teotim, prelat demn de stimă pentru pietatea și sfințenia vieții sale.

CAPITOLUL XIII.

Apărare făcută lui Origen.

Cei care iubesc răspândirea calomniei au întors pe mulți de la citirea scrierilor lui Origen, ca de la o citire nelegiuită. Am crezut de datorie să spun aici ceva despre aceasta. Oameni mici și înjositori își închipuie că se vor putea înălța discreditând pe cei ce sunt mai presus de dânșii. Metodiu, Episcopul de Olimp în Licia, Eustațiu, Episcopul de Antiohia, Apolinarie și Teofil erau în această stare sufletească și s-au forțat să denigreze pe Origen cu calomniile lor, deși nu le-au răspândit toți patru în același chip. Ei nu l-au acuzat decât într-un punct și au arătat prin aceasta că-l aprobau în celelalte. Metodiu, după ce l-a criticat mult timp, retractează, oarecum, injuriile aduse, în dialogul intitulat *Xenon*, unde vorbește despre dânșul ca despre un bărbat eminent. Cât despre mine, eu găesc îndreptățirea lui Origen în acușările inamicilor săi. Căci din tot ce dezaprobă în scrierile sale, nu dezaprobă nimic referitor la Sfânta Treime și, prin urmare, recunosc că ce a scris e ortodox. Atanasie, acel viteaz apărător al consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu, îl citează ca pe un martor al credinței sale. Iată cum vorbește el despre acesta în scrierile contra arienilor: *Origen, acest bărbat atât de muncitor și de eminent, confirmă doctrina noastră când zice că Fiul lui Dumnezeu e împreună veșnic cu Părintele Său.* Deci, cei care se silesc să-l denigreze pe Origen cu calomniile lor nu bagă de seamă că atacă și pe Atanasie care a adus mari laude lui Origen.

CAPITOLUL XIV.

Ioan, Episcopul de Constantinopol, atenționează pe Epifanie de uneltirile pe care acesta le făcea în Eparhia sa; Epifanie se întoarce la Biserica sa.

Ioan, Episcopul de Constantinopol, departe de a se mânia pentru că Epifanie hirotonise un diacon în Eparhia sa, contra canoanelor, îl rugă să vină și să locuiască cu el în casele Bisericii. Epifanie îi trimise răspuns că niciodată nu va locui, nici se va ruga cu dânșul, până când nu va alunga mai întâi pe Dioscor și pe frații săi din Constantinopol și până când nu va semna condamnarea scrierilor lui Origen. Fiindcă întârzia să satisfacă aceste pretenții, zicând că nu trebuie să întreprindă nimic cu ușurință înaintea hotărârii unui Sinod ecumenic, inamicii săi chemară pe Epifanie să

vină în mijlocul bisericii Sfinților Apostoli într-o zi, când poporul era întrunit acolo. Aici condamnă scrierile lui Origen, excomunică pe Dioscor și muștră în mod indirect pe Ioan pentru că favoriza rătăcirile lui. A doua zi, Serapion se duse la el în biserică, din partea lui Ioan, și-i zise: *Ai călcat în mai multe chipuri canoanele. Întâi, ai hirotonit un diacon într-o biserică supusă jurisdicției mele. Al doilea, ai celebrat acolo sfintele Taine, fără învoirea mea. Când te-am rugat altă dată să vii în biserică, ai refuzat și acum vii de la tine fără voia mea. Ia seama să nu provoci tulburări ce te-ar putea primejdi.* Epifanie, mirat de această cuvântare, ieși din biserică, muștrând pe Ioan cu multă asprime și se pregăti să se reîntoarcă în Cipru. Unii spun că, fiind gata de plecare, el trimise să i se spună lui Ioan: *Sper că tu nu vei muri Episcop și că Ioan îi răspunse: Sper că tu nu te vei reîntoarce niciodată în țara ta.* Nu știu dacă cei ce mi-au comunicat această împrejurare mi-au spus adevărul sau nu. Dar, în sfârșit, aceasta se întâmplă, adică și una și alta, căci Epifanie a murit pe mare, iar Ioan a fost alungat din scaunul său, după cum vom vedea îndată.

CAPITOLUL XV.

Ioan e alungat din Biserica sa.

De îndată ce Epifanie plecă, unii spuseră lui Ioan că Împărăteasa Eudoxia îl ațâțase contra lui. Ioan, având o fire vulcanică și fiind gata totdeauna să vorbescă în public, ținu o cuvântare plină de muștrări la adresa femeilor, iar poporul crezu că e la adresa Împărătesei. Îndată ce află despre aceasta, ea se plânse Împăratului, care dădu poruncă lui Teofil să adune un Sinod contra lui Ioan. Severian, care păstra încă în fundul sufletului său puțină ură, urmărea convocarea cu mare ardoare. Teofil sosi îndată după aceea cu mai mulți Episcopi, care primiseră scrisorile sale și pe ale Împăratului. Cea mai mare parte dintre ei aveau motive particulare de dușmănie contra lui Ioan. Cei pe care el îi depusese când se duse la Efes, pentru a hirotoni pe Heraclide, nu lipsiră, de asemenea. Ei se adunară la Calcedon, cetate din Bitinia, al cărei Episcop în acel timp era Cyrin, de națiune egipteană. El rostea discursuri foarte vătămătoare pentru Ioan; îl numea mândru, nelegiuit, neînduplecat, iar acele discursuri nu displăceau Episcopilor. Marutas, Episcopul de Mesopotamia, călcând din nebagare de seamă pe piciorul lui Cyrin, îl răni așa de tare, încât acesta nu putu să vină

cu ceilalți la Constantinopol. Când Teofil sosi acolo, clericii care-l cunoșteau ca fiind dușman declarat al lui Ioan, nu ieșiră deloc în întâmpinarea lui și nu-i făcură nicio cinste, însă corăbierii din Alexandria care aduseră grâu pe corăbiile lor, îl primiră cu mari strigăte de bucurie. El refuză să intre în biserică și se duse să locuiască într-o casă a Împăratului numită Placidiană. De îndată se născociră diferite acușări contra lui Ioan, Episcopul de Constantinopol, fără a amesteca în acele acușări pe Origen și nu se propusese nimic altceva, decât lucruri necuviincioase și ridicole. Episcopii, adunându-se în mahalaua Stejarului, care e o mahala a Calcedonului, citară pe Ioan, Episcopul de Constantinopol, pentru a răspunde la acușări și citară și pe Serapion, pe Tigris, eunuc-preot, și pe Pavel citețul, care erau acușăți ca și Ioan, Episcopul de Constantinopol. Ioan, recuzând pe inamicii săi și făcând apel la un Sinod ecumenic, primi patru citații; și pentru că el persistă în același răspuns fără să se înfățișeze, îl condamnară prin contumacie și-l depuseră fără a arăta motivele pentru care-l depuneau. Îndată ce această judecată se cunoscă în public, poporul se adună pentru a împiedeca să fie scos din biserică și cerea să fie judecat într-o adunare mai mare. Însă, pentru că Împăratul poruncise să fie dus în exil, Ioan se predă singur după trei zile, în mâinile celor ce trebuiau să execute această poruncă, de teamă să nu fie cauza unei răscoale.

CAPITOLUL XVI.

Răzvrătirea poporului. Reîntoarcerea lui Ioan, Episcopul de Constantinopol.

Poporul se mișcă atunci cu o furie foarte mare și cei ce nu iubiseră niciodată pe Ioan și care doriseră să-l vadă alungat din scaunul său, îl compătimiră pentru dizgrația sa și se răsculară contra Împăratului și contra Episcopilor care îl condamnaseră și, mai cu seamă, contra lui Teofil, a cărui calomnie și nedreptate era acum destul de vădită, căci el comunică cu Dioscor și cu frații săi, de-ndată ce Ioan a fost depus. Severian predica în biserică contra lui Ioan și spunea că, chiar dacă n-ar fi fost vinovat de o altă crimă, el ar fi meritat din cauza mândriei sale să fie depus și adaugă că celelalte păcate pot fi iertate, dar că Dumnezeu mândrilor le stă împotrivă, după mărturisirea Sfintei Scripturi. Această purtare a întărâtat mai mult poporul, așa că Împăratul porunci ca Ioan să fie readus. Brison, eunucul

Împărătesei, se duse și îl luă de la Preneta, un târg aflat aproape de Nicomidia, și îl aduse la Constantinopol. El rămase în mahalaua Mariana și refuză să intre în cetate, până când nu se va justifica înaintea unei adunări mai mari. Însă, rezistența sa mărind și mai mult răzvrătirea și făcând pe răzvrătitori să rostească vorbe insolente contra Împăratului, a fost silit să se supună. O mulțime nenumărată de popor alergă în întâmpinarea lui pentru a-l conduce la biserică, rugându-l să urce iarăși pe scaunul său și să-i dea binecuvântarea și fiindcă răspundea că aceasta nu se poate face fără hotărârea unei adunări legitime și fără ca cei care îl condamnaseră să revoce condamnarea, poporul îl sili atât de tare, încât a fost nevoit să urce la sfârșit pe scaunul său, să-i dea binecuvântarea și să predice. Această faptă a fost folosită mai târziu de către inamicii săi pentru o nouă acuzare.

CAPITOLUL XVII.

Răzvrătire între locuitorii din Constantinopol și între cei din Alexandria. Retragerea lui Teofil și a Episcopilor din partidul său.

Teofil încercă să facă examinarea hirotoniei lui Heraclide, pentru a găsi mijlocul de a-l depune pe Ioan. Heraclide era absent și, cu toate acestea, era acuzat că a bătut anumite persoane și că le-a târât cu o funie pe străzile Efesului. Ioan și cei din partidul său susțineau că nu se poate condamna un absent. Dimpotrivă, locuitorii din Alexandria pretinseră că acuzatorii trebuiau ascultați. Cearta mărindu-se, se luară la luptă și mulți fură răniți, iar alții uciși și de o parte și de alta.

Teofil fugi îndată în Alexandria. La fel au făcut și cea mai mare parte dintre Episcopi, afară de cei ce țineau de partidul lui Ioan. Toată lumea îl ura pe Teofil și sârguința cu care continuă să citească scrierile lui Origen, contribuî mult la a spori contra lui ura publică. Întrebându-l cineva pentru ce citea aceste scrieri pe care le condamnase, el răspunse: *Scrierile lui Origen sunt asemenea unei fânațe împodobită cu tot soiul de flori. Eu aleg ce cele mai frumoase și, când găsesc spini care înțepă, îl las la o parte.* Dând acest răspuns, el nu cugeta la ceea ce zice Solomon, că *vorbele celor ștepleți sunt ca niște stremurare (bolduri de îmboldit dobitoace) și când ineva e înțepat de ele, nu trebuie să le dea cu piciorul.* (Eclesiast 12, 11)

Dioscor, Episcopul de Ermopole a murit îndată după plecarea lui Teofil și a fost îngropat cu cinste în biserica mahalalei stejarului unde Ioan,

Episcopul de Constantinopol, fusese condamnat. El continuă, totuși, să predice și, tot atunci, îl făcu pe Serapion Episcop de Heraclea în Tracia.

CAPITOLUL XVIII.

Statuia Împărătesei Eudoxia. Exilul lui Ioan, Episcopul de Constantinopol.

În acel timp se înălțase pe o coloană de porfir o statuie de argint a Împărătesei Eudoxia, acoperită cu o haină lungă, foarte aproape de biserica Sfintei Sofia, deși era o stradă prin mijloc. Împrejurul statuii se făceau jocuri pe care Ioan le considera contrarii respectului datorat bisericii. El își luă libertatea cunoscută și vorbi contra celor ce le făceau. În loc să arăte cu blândețe Împăratului și Împărătesei că nu trebuiau să autorizeze asemenea spectacole, el se lăsă răpit de torentul elocinței sale și le făcu o aspră mustrare. Împărăteasa Eudoxia, afectată de discursul Episcopului, ceru convocarea unui nou Sinod contra lui. Îndată ce află despre aceasta, el alcătuï o altă cuvântare, care începea cu cuvintele: *Iarăși se înfurie Irodiada, iarăși se tulbură. Ea dăntuiește și cere pentru a doua oară să i se aducă capul lui Ioan pe o tîpsie.* Mânia Împărătesei crescî și mai mult. Leontie, Episcopul de Ancyra în Galatia, Ammonius, Episcopul de Laodicea în Pisidia, Brison, Episcopul de Filipe în Tracia, Acachie, Episcopul de Berea în Syria, și alți câțiva sosiră la Constantinopol. Ioan se înfățișă cu îndrăzneală înaintea lor și ceru să se examineze acuzele care erau formulate contra lui. La sărbătoarea Nașterii Mântuitorului, Împăratul, în loc să meargă la biserică după obicei, trimise să spună Episcopului de Constantinopol, că el nu se va împărtăși cu dânsul pînă nu se va justifica de crimele de care era acuzat. Liniștea pe care o arăta Ioan potoli aprinderea acuzatorilor săi. Episcopii, fără să se oprească la celelalte acuze, susținură că trebuie să examineze dacă, după ce fusese depus, putuse să-și reia scaunul fără autoritatea unui Sinod. Ioan a răspuns că el își reluase scaunul prin autoritatea a șaptezeci și cinci de Episcopi care se împărtășiseră cu dânsul. În replică, Leontie spuse că cei ce-l depuseseră erau în număr mai mare. Ioan susținea că canonul de care se serveau contra lui fusese făcut de către arieni în Sinodul pe care-l ținuseră în Antiohia contra lui Atanasie, pentru a nimici consubstanțialitatea Fiului lui Dumnezeu. Episcopii nu luară în considerare apărarea sa și-l condamnă fără să țină cont că și Atanasie tot prin

aceiași mijloc fusese condamnat. Această condamnare a fost rostită cu puțin mai înainte de sărbătoarea Paștelui, iar Împăratul trimise să spună lui Ioan că el nu poate merge la biserică, pentru că Episcopul fusese condamnat de două sinoade. Din momentul acela, Ioan se abținu să meargă la biserică și cei care urmau partidul său celebrară sărbătoarea Paștelui în baia lui Constanțiu. O mulțime de Episcopi, de preoți și de alți clerici ce se aflară acolo cu poporul și care își făcură pe urmă adunările în diferite locuri au fost supranumiți ioaniți. Ioan a stăt două luni fără să se arate, până ce a fost dus în exil, din porunca Împăratului. În ziua în care plecă, unii din amicii săi au dat foc bisericii și un vânt puternic de la răsărit duse focul până la Senat. Incendiul a avut loc în a zecea zi a lunii iunie, sub al șaselea consulat al lui Onoriu și întâiul al lui Aristenet. Cred de datorie să trec sub tăcere relele pe care Optat, guvernatorul Constantinopolului, de religie păgână, și, în această calitate, inamic al creștinilor, i-a făcut pe amicii lui Ioan să le sufere din cauza acestui incendiu.

CAPITOLUL XIX.

Hirotonia lui Arsachi. Boala lui Cirin.

Arsachi, frate cu Nectarie, care condusesese foarte bine Biserica din Constantinopol înaintea lui Ioan, a fost sfințit câteva zile după aceea, deși avea mai mult de optzeci de ani. Pe când conducea poporul cu o deosebită blândețe, Cirin, Episcopul de Calcedon, cel căruia Marutas, Episcopul de Mesopotamia îi zdrobise piciorul din nebăgare de seamă, se simțea atât de rău din cauza cangrenei care se întindea, încât a trebuit să-i taie piciorul de mai multe ori. Această cangrenă îi cuprinse tot corpul, încât a fost atins și celălalt picior. Am crezut de datorie să amintesc această împrejurare, din cauză că unii atribuiău această boală insultelor ce le adusesese lui Ioan, Episcopul de Constantinopol, și pe care nu înceta de a-l numi aspru și neînduplecat. O grindină extraordinară căzu în ultima zi a lunii septembrie, sub același Consulat. Unii o priviră ca o pedeapsă a nedreptății săvârșită prin depunerea lui Ioan, iar părerea lor păru confirmată prin moartea grabnică și precipitată a Împărătesei, ce se întâmplă după patru zile.

Alții susțineau că Ioan meritase să fie depus pentru violențele pe care e exercitase în Asia și în Syria contra novațienilor și contra celor care celebrăză sărbătoarea Paștelui în a paisprezecea zi a lunii, luându-le bise-

ricile, când a fost să hirotonească pe Eraclide și-l sfinți Episcop de Efes. Dumnezeu, Care cunoaște lucrurile cele mai ascunse și Care e supremul judecător al adevărului, știe dacă depunerea lui Ioan fusese dreaptă; dacă boala lui Cirin fusese o pedeapsă a bârfirii sale, dacă grindina sau moartea Împărătesei se întâmplară pentru pedepsirea celor ce se hotărâseră contra Episcopului, nu e în puterea mea să judec. E destul că am raportat cele ce s-au spus și am auzit.

CAPITOLUL XX

Hirotonia lui Atticus.

Arsachi nu se bucură mult timp de demnitatea sa, căci muri în a 11-a zi a lunii noiembrie, sub Consulatul următor, care era al doilea al lui Stilicon și primul al lui Antim. Intrigile celor care aspirau la locul său, făcură ca acesta să rămână vacant mai mult de un an. Dar, în fine, Atticus, bărbat de o deosebită pietate, a fost ales pentru a-l ocupa, sub al șaselea consulat al lui Arcadie și primul al lui Probus. El era dintr-o familie din Sevestia, cetate din Armenia. Se dedase din tinerețe la exercițiile vieții monastice; n-avea decât o capacitate mediocră, însă avea foarte mult bun simț.

CAPITOLUL XXI.

Moartea lui Ioan, Episcopul de Constantinopol. (407 d. Hr.)

Ioan muri în exil la Comana, cetate situată la Pontul-Euxin, în a 14-a zi a lunii septembrie, sub al șaptelea consulat al lui Onoriu și al doilea al lui Teodosie. Iubirea de înfrânare îl făcu și mai iute, după cum am spus, iar severitatea virtuții sale îi dădea o prea mare libertate de a vorbi. M-am mirat adeseori cum el, având un zel așa de mare pentru asprimea disciplinei și pentru perfecțiunea vieții evanghelice, propovăduia, în cuvântările sale, să o disprețuiască, căci, deși un Sinod n-a acordat decât o singură dată pocăința pentru păcatele săvârșite după botez, el a susținut: *Când veți fi făcut de o mie ori pocăință, veniți încă să o faceți.* Acest cuvânt a fost dezaprobat de către mai mulți dintre prietenii săi și între alții și de către Sisiniu, Episcopul novațienilor, care făcu o scriere specială pentru a-l combate.

COLUL XXII.

nsurile ingenioase ale lui Sisiniu.

ed că nu va fi nepotrivit să spun ceva și despre acest Sisiniu.

era un foarte bun orator și foarte învățat în filozofie. El deprinse abil arta de a raționa și cunoștea foarte temeinic Sfânta Scriptură.

cest motiv, Eunomiu nu îndrăzni niciodată să intre în discuție cu

. Trăia foarte simplu, se îmbrăca în alb și se scălda în toate zilele de

ori în băile publice. Întrebându-l cineva de ce, fiind Episcop, se scăl-

toate zilele de două ori, el îi răspunse: *Pentru că n-aș putea să mă*

de trei ori. Mergând într-o zi să-l vadă pe Arsachi, unul din amicii

i Episcop îl întrebă de ce n-are hainele bisericești și unde a găsit el

ă un preot trebuie să fie îmbrăcat în alb. Se spune că el i-a răspuns:

omnia ta, unde ai găsit scris că un Episcop trebuie să fie îmbrăcat în

? Acela căruia îi vorbea, neputând să-i răspundă nimic, el adăugă:

i vei putea arăta că un preot trebuie să fie îmbrăcat în negru, însă,

ion mă învăț să mă îmbrac în alb când zice: „Hainele voastre să fie

Pe lângă aceasta, găsesc în Evanghelie, că Mântuitorul era

cat în alb și că a arătat ucenicilor Săi pe Moise și pe Ilie îmbrăcați

. El a fost admirat pentru aceste răspunsuri, dar și pentru altele pe

e mai dăduse.

ontie, Episcopul de Ancyra în Galatia, luă o biserică a novațienilor.

u veni să-l găsească în Constantinopol, unde se afla atunci, și-l rugă

o înapoieze. Leontie îi refuză cu asprime cererea, zicându-i: *Voi,*

ienii, care ruinați taina pocăinței și închideți oamenilor ușa milos-

dumnezeiești, nu se cuvine să aveți biserică. El îi răspunse: *Nimeni*

te mai multă pocăință ca mine. Când Leontie l-a întrebat cum o face,

ăspunse: *O fac fiindcă am venit să te văd.* Ioan, Episcopul de Cons-

opol, intrând într-o zi în discuție cu dânsul și expunându-i că această

: n-ar putea să aibă doi Episcopi, Sisiniu îi răspunse: *Ea nici n-are*

oan se mânie pentru acest răspuns, zicându-i: *Vedeți cum pretinde că*

șurul Episcop? Sisiniu replică: *Nu zic aceasta, dar zic că eu nu sunt*

op după părerea voastră, deși sunt Episcop după părerea tuturor

lalți. Ioan, mâniindu-se și mai mult pentru acest răspuns, îi zise: *Te*

ori să predici, fiindcă ești eretic. Sisiniu replică cu bucurie: *Îți voi fi*

ș îndatorat, dacă mă vei scăpa de o greutate așa de mare ca aceasta.

potolindu-se puțin, îi zise: *Nu te voi opri să predici, fiindcă găsești în*

aceasta osteneală. Aș fi prea lung dacă aș raporta toate cuvintele glumețe și toate răspunsurile ingenioase ale lui Sisiniu. Acestea sunt de ajuns pentru a arăta caracterul spiritului său. Voi spune numai că rara sa erudiție le câștigă stima și iubirea Episcopilor și a fruntașilor Senatului. El a întocmit scrieri în care a căutat cu prea mult zel eleganța discursului și a întrebunțat modul de a vorbi prea poetic și prea figurat. Acesta a și fost motivul pentru care ele i-au câștigat mai puțin renume decât cuvântările sale, pe care le rostea cu un ton și gesturi ce procurau admirație.

CAPITOLUL XXIII.

Moartea Împăratului Arcadiu. (408 d. Hr.)

Împăratul Arcadiu muri îndată după Ioan, Episcopul de Constantinopol. Acest Principe avea o fire foarte blândă. O întâmplare petrecută în timpul domniei sale, făcu să se creadă că el era foarte iubit de Dumnezeu. Se află în Constantinopol o casă mare, care fusese numită Caria, din cauza unui nuc plantat la intrarea unde Acachie suferise odinioară martiriul. Aproape de acel nuc se afla o mică biserică zidită în onoarea sa, unde Împăratul Arcadiu se duse într-o zi să se roage. Poporul alergă în mare număr pe străzi pentru a-l vedea trecând și cei ce locuiau în casa despre care vorbeam, ieșiră și ei să îl vadă. De abia ieșiră și casa se și prăbuși și toți crezură că mântuirea lor era un efect al rugăciunilor Împăratului. El muri în prima zi a lunii mai, sub consulatul lui Bassus și al lui Filip, în al doilea an din Olimpiada 297, la vârsta de 31 de ani, și lăsă pe Teodosie, fiul său, în vârstă de opt ani. El domni 13 ani cu Teodosie, părintele său, și 14 ani după moartea lui. Această carte cuprinde istoria a 12 ani și 6 luni.

În unele exemplare se găsesc și următoarele:

Murind Episcopul de Efes, Ioan a fost obligat să meargă în acea cetate pentru a hirotoni pe altul. Când sosi acolo, el găsi mari certuri din cauza alegerii, care îl determinară să aleagă pe Eraclide, unul din diaconii săi, născut în insula Cipru și să-l hirotonească. Această hirotonie mări tulburarea, pentru că mai mulți îl considerau pe Eraclide nevrednic de locul acesta. În timpul în care Ioan rămase în Efes pentru a potoli spiritele, Severian câștigă un mare renume la Constantinopol prin cuvântările sale. Ioan a fost înștiințat despre aceasta prin Serapion, amicul său intim, om de o deo-

tă pietate, căruia îi încredințase îngrijirea bisericii în timpul absenței. Ioan se reîntoarce apoi la Constantinopol și reluă conducerea popo-
i. Atunci se născu o mare neînțelegere între Serapion, diaconul, și între
erian, Episcopul. Cel dintâi se opunea lui Severian, căci pretindea că
ută cu Ioan gloria elocinței și celălalt era invidios pe Serapion pentru
era atât de bine văzut de Ioan, încât îl alesese pentru a conduce Epar-
în timpul călătoriei sale. Într-o zi, pe când Severian trecea pe drum,
pion nu se ridică să-l salute, fie că nu l-a văzut, după cum asigură pe
ă cu jurământ într-o adunare de Episcopi, fie că l-a disprețuit, după
pretindea Severian. Nu voi spune din ce cauză a stat la locul său în
să se ridice, pentru că nu știu nimic. Dumnezeu singur știe. Severian
ltat de această insultă, condamnă pe Serapion fără nicio adunare de
copi, îl depuse din tagma diaconilor și îl înlătură de la împărțășirea
ricii. Ioan a fost foarte mâhnit pentru această condamnare. Problema
l pe urmă examinată într-un Sinod, Serapion protestă, fiindcă el nu-l
ise pe Severian și de aceea nu l-a salutat și aduse și martori. Episcopii
ră apărarea sa rațională și rugară pe Severian să se mulțumească cu
sta. Pentru a-i da o satisfacție deplină, Ioan suspendă pe Serapion timp
săptămână din funcția de diacon, deși se servea de dânsul în toate
lemele și-l găsea foarte potrivit să trataze aceste probleme. Severian,
vind să se înduplece și insistând ca Serapion să fie depus și înlăturat de
mpărțășire, Ioan se sculă mânios și zise Episcopilor: *Judecați această
ere cum vă va plăcea; eu nu voiesc să fiu judecător*. Episcopii se scu-
în același timp, fără a hotărî nimic, și criticară asprimea lui Severian.
, nemaivorbind după aceea cu Severian, trimise să-i spună
ătoarele: *Nu e drept ca Biserica ta să rămână atât de lung timp
isită și lipsită de prezența Episcopului său. Reîntoarce-te ca să o con-
și nu nesocoti darurile pe care Dumnezeu ți le-a dat*. Îndată ce Seve-
a plecat (408 d. Hr.), Împărăteasa Eudoxia îl făcu să se reîntoarcă de la
edon și critică pe Ioan că l-a alungat. Când se reîntoarce Severian,
refuză să-l vadă și nu ținu seama de toate rugămințile ce i se făcură
ru aceasta, până când Împărăteasa Eudoxia se duse la el, în biserica
ților Apostoli, și, punând pe Teodosie, fiul său, la picioarele sale, îl
în numele acestui tânăr Principe să se împace cu Severian și obțină,
re, de la el această grație cu multă greutate.

Cartea a șaptea

CAPITOLUL I.

Antim, Prefect al Pretoriului, e însărcinat cu guvernarea Imperiului.

Murind Împăratul Arcadie în prima zi a lunii mai, sub consulatul lui Bassus și al lui Filip (408 d. Hr.), Onoriu, fratele său, continuă să guverneze Occidentul și Antim, Prefect al Pretoriului, Orientul, sub autoritatea lui Teodosie, care nu avea decât opt ani. El era nepotul lui Filip, care sub domnia lui Constanțiu alungase pe Pavel din Biserica din Constantinopol și pusese pe Macedoniu în locul său. El închise cetatea cu ziduri. Era considerat, pe bună dreptate, unul din cei mai prudenți și din cei mai inteligenți din veacul său. El nu făcea nimic fără să fi deliberat cu maturitate împreună cu amicii săi și, mai cu seamă, cu sofistul Troila, bărbat foarte priceput în afaceri.

CAPITOLUL II.

Moravurile lui Atticus, Episcopul din Constantinopol.

Când Împăratul Teodosie era de opt ani, Atticus era în al treilea an al episcopatului său. Pe lângă înalta știință, el avea și deosebită pietate și o rară prudență, care au făcut ca starea Bisericii să fie foarte înfloritoare în timpul său. El a fost iubit nu numai de credincioși, ci admirat și de eretici. El nu a dorit niciodată să-i persecute și, dacă le cauza câteodată frică, îi liniștea îndată prin blândețea sa. Atticus era foarte sânguitor la studiu și-și petrecea nopți întregi citind operele celor vechi. El nu se mira nicidecum de argumentele filozofilor, nici de subtilitățile sofștilor. Era foarte plăcut în convorbire, compătimea la durerea celor întristați și făcea tuturor toate după pilda Apostolului. Fiind preot, el compuse cuvântări pe care le învățase pe de rost. Mai pe urmă, el predică improvizat. Cuvântările sale nu erau totuși suficient de bune pentru a primi aplauzele poporului, nici pentru a fi întocmite în scris. Nu voi spune nimic mai mult despre spiritul

despre erudiția sa, nici despre moravurile sale, ci voi continua să ra-
ez cele ce s-au petrecut în timpul său.

TITOLUL III.

*Teodosiu, Episcopul din Sinadon îi persecută pe macedonieni. Agapit își
stăpânire scaunul.*

Teodosiu, Episcopul din Sinadon, cetate în Frigia Pacatiana, persecuta
violență pe macedonieni, alungându-i nu numai din cetate, ci și din sate.
El lucra în acest fel nici după obiceiul Bisericii Sobornicești, ce n-a avut
niciodată să persecute pe eretici, nici din zel religios, ci din cauză că era
și cu scopul de a scoate bani de la celelalte secte. El cauză macedo-
nii prin toate neajunsurile pe care și le-a putut închipui: înarmă pe clerici
și pe laici lor și-i îndemnă și pe judecătorii lumești să-i turbure. El supără pe
toți, Episcopul lor, mai mult decât pe toți ceilalți. Judecătorii Provin-
ciei neavând autoritate absolută pentru a exercita violențele după placul
său, veni el însuși la Constantinopol pentru a cere edicte de la Prefectul
Căpitanului.

În timpul absenței sale, Agapit, Episcopul macedonienilor luă o
conducere foarte înțeleaptă și foarte prudentă. Adunându-și clerul și poporul,
propuse să mărturisească doctrina consubstanțialității Fiului lui Dum-
nezeu și îndată se duse la biserică, urmat de o mulțime nenumărată, făcu-
ndu-și ascultare, se sui pe amvonul lui Teodosiu, predică că Fiul lui Dumnezeu e
de aceeași natură cu Părintele Său și se făcu stăpân pe bisericile eparhiei.
Teodosiu, care nu știa nimic din tot ce se întâmplase, se reîntoarse la Sina-
don cu un edict al Prefectului, dar fiind alungat din biserică, el se reîntoarse
la Constantinopol și se plânse lui Atticus de violența pe care a suferit-o.
Atticus, Episcop, considerând că această schimbare e folositoare religiei,
spuse pe Teodosiu pe cât putu mai bine, îl sfătui să stea în liniște și să
nu facă interesele sale spre folosul Bisericii și scrisese lui Agapit să rămână
la stăpânirea demnității episcopale fără să se teamă de nimic din partea lui
Teodosiu.

CAPITOLUL IV.

Atticus vindecă pe un evreu de paralizie dându-i Botezul.

Dacă Biserica avu un așa mare câștig în timpul lui Atticus, ea nu a fost lipsită nici de darul minunilor. Un evreu care zăcea în pat, paralizat de mulți ani, fără ca arta medicilor sau rugăciunile celorlalți ervei să-i fi adus vreo alinare, recurse la botez, ca la un remediu suveran. Atticus, Episcopul de Constantinopol, învățându-l adevărurile religiei noastre, îl aduse pe patul său la botez și îndată ce primi această taină, cu o vie credință, el ieși din apă complet sănătos. Dumnezeu a binevoit să arăte în timpul nostru această minune, prin care, mai mulți păgâni au fost atrași la credință, deși evreei nu fuseseră.

CAPITOLUL V.

Sabbatie, preot al novațienilor, se desparte de împărtășirea lor.

Mulți rămaseră tot îndărătnici în crimele lor, fără să fie mișcați de această minune. Nu numai că evreei nu dădură crezare minunii, ci încă și cei ce-i urmează în disciplină, îi imitară în necredința lor. Sabbatie, despre care am vorbit mai sus, nemulțumindu-se de onoarea sacerdoțiului și aspirând la demnitatea episcopală, se despărți în acel timp de împărtășirea novațienilor, sub pretext că celebrează sărbătoarea Paștilor după obiceiul evreilor.

Fiindcă făcea adunări particulare și fără permisiunea lui Sisiniu, Episcopul său, în locul numit Xerolof, unde se află acum târgul lui Arcadiu, el săvârși o faptă foarte primejdiosă. Citind într-o zi de adunare pasajul din Evanghelie unde se spune: *era o zi de sărbătoare ce se numește Paștile evreilor*, adăugă de la sine aceste cuvinte, ce nu fuseseră niciodată scrise sau auzite: *Vai, acelui ce va celebra Sărbătorea Paștilor în alt timp decât în acela în care nu se mănâncă dospit*. Aceste cuvinte, răspândindu-se în popor, i-au înșelat pe cei mai simpli dintre novațieni, care le-au și urmat. Însă, falsul său a fost îndată după aceea descoperit. El celebra sărbătorea Paștilor înaintea creștinilor, după opinia lui, și petrecea noaptea în rugăcini cu o mare mulțime de popor. Acea mulțime a fost deodată cuprinsă de o închipuită spaimă și crezu că Episcopul Sisiniu îi va ataca cu putere armată. Cu totul înspăimântată, mulțimea se îmbulzi într-un loc strâmt, încât șaptezeci de oameni au fost zdrobiți. Aceasta a și fost cauza pentru care

ai mulți părăsiră partidul lui Sabbatie. Totuși, unii dintre ei, cărora le spirasă părerile sale, rămaseră cu dânsul. Vom vedea îndată cum ajunse la demnitatea episcopală și, prin aceasta, își călcă jurământul prin care nunțase la această demnitate.

APITOLUL VI.

iscopii sectei Arienilor.

Doroteu, Episcopul arienilor, care, după cum am spus mai înainte, a fost transferat de către cei din secta ariană de la Antiohia la Constantinopol, a murit la vârsta de 119 ani, în ziua de 6 noiembrie, sub al șaptelea consulat al lui Onoriu și al doilea al lui Teodosie. Barbas a fost ales în locul lui. Arieni ai aveau în acel timp doi preoți foarte elocvenți, dintre care unul se numea Timotei, iar celălalt, George. Cel dintâi era superior în științele profane, iar cel de-al doilea în științele sacre. Unul avea întotdeauna în mâini scrierile lui Aristotel și ale lui Platon, iar celălalt citea necontenit pe Origen, explica Sfânta Scriptură și se servea foarte bine de limba greacă. Timotei fusese odinioară din secta psatyrienilor și George fusese convertit de Barbas. Am discutat odinioară cu Timotei și am recunoscut, din propria mea experiență, că el era întotdeauna gata să răspundă îndată la cele mai grele întrebări, care i se adresau, din Sfânta Scriptură și să explice pasajele cele mai obscure. El își întărea toate aceste răspunsuri prin autoritatea lui Origen. M-am mirat că acești doi oameni, dintre care unul se neîncetă pe Platon și celălalt citea totdeauna pe Origen, au rămas în rândul arienilor. Căci, Platon nu spune nicidecum că a doua sau a treia ză ar fi avut un început. Origen mărturisește în multe locuri din scrierile sale că Fiul e veșnic ca și Părintele Său. Însă, odată rămași în această sectă, au reformat un mare număr de abuzuri și au desființat, prin cuvântările lor, o parte însemnată din nelegiuirile și hulele lui Arie. Sisiniu, Episcopul arienilor, a murit îndată după aceea, sub același consulat. Chrisant, care vom vorbi în cursul Istoriei noastre, a fost ales, pentru a-i ur-

CAPITOLUL VII.

Chiril îi urmă lui Teofil la conducerea Bisericii din Alexandria. (412 d. Hr.)

Teofil, Episcopul din Alexandria, căzând într-un fel de letargie îndată după aceea, muri în ziua de 15 octombrie, sub al nouălea consulat al lui Onoriu și al cincilea al lui Teodosie. După moartea acestuia, trebuia ales un succesor. Unii îl propuneau pe Timotei, arhidiaconul, iar alții pe Chiril, nepotul lui Teofil. Timotei era sprijinit de către Abondantius, șeful trupelor din Egipt. Însă, Chiril, fiind pus în stăpânirea scaunului lui Teofil, unchiul său, a treia zi după moartea lui, exercită o putere mai mare decât dânsul. Căci, din acel timp, Episcopii din Alexandria se înălțară atât de mult mai presus de preoți, încât se făcură stăpâni peste toate problemele. Iată pentru ce Ciril închise bisericile pe care le aveau novațienii în cetate, le luă toate vasele și podoabele și confiscă lui Teopempt, Episcopul lor, toată averea sa.

CAPITOLUL VIII.

Religia creștină se răspândește în Persia.

Religia Creștină a făcut în acel timp mari progrese în Persia. Împărații trimiteau acolo numeroase delegații. Marutas, Episcopul Mesopotamiei, despre care am vorbit deja, fiind trimis acolo, a fost primit foarte politicos de Regele Isdigerd. Magii, care erau în mare cinste în țară, au fost geloși de onorurile pe care i le dădea acest Principe și se temeau ca nu cumva să-l convertească la religia noastră, pentru că el îl vindecase, prin rugăciunile sale, de o boală de care ei nu-l putuseră vindeca. Încercând deci să-l alunge, ei întrebuițară un vicleșug, și anume, au ascuns un om sub un loc unde se ținea un foc perpetuu și unde regele avea obiceiul să meargă să-l adore. Ei l-au pus pe acel om să strige că trebuie să alunge pe rege ca pe un nelegiuit pentru faptul că credea că preotul creștinilor e plăcut lui Dumnezeu. Regele, înspăimântat de acest oracol, se gândi să concedieze pe Marutas. Însă, acest sfânt Episcop descoperi în rugăciune vicleșugul magilor și, mergând la rege, i-o descoperi și îl asigură că și el însuși o va descoperi, dacă va binevoi să pună să se sape pământul. Regele, venind după obiceiul său la locul unde focul ardea neconținut și auzind aceeași voce, porunci să sape pământul, descoperi pe înșelător, porunci să omoare pe

lin cei zece magi și permise lui Marutas să zidească biserici. (412 d. Marutas se reîntoarce apoi la Constantinopol. Însă, făcând îndată după o a doua călătorie în Persia, magii inventară un nou vicleșug contra provocară un miros nesuferit, pentru apariția căruia îi acuzară pe ei. Regele, care nu se încredea în magi, recunoscă că acel miros rău e ct al vicleșugului lor, îi pedepsi și dădu lui Marutas mai mari ono-cest Episcop a tămăduit împreună cu Abdas, Episcopul din Persia, ost și rugăciune, pe fiul lui, de un demon de care era stăpânit. Puțin a ca regele Isdigerd să mărturisească Religia Creștină. Moartea lui a it înainte de a accepta creștinismul, iar Vararane, fiul și urmașul său, i război romanilor, după cum vom vedea în cursul Istoriei noastre.

COLUL IX.

păi din Antiohia și din Roma.

ivian, Episcopul din Antiohia, a murit în acel timp. L-a urmat Porfi-acestuia i-a urmat Alexandru. Damasius, după ce a condus Biserica timp de 18 ani, o lăsă lui Anastasie, care o conduse 3 ani. Ino-succesorul său, a fost primul Episcop din Roma care i-a persecutat ațienii ce locuiau aici și le luă mai multe biserici.

COLUL X.

Romei de către Alaric.

atea Romei ajunse în acel timp sub stăpânirea străinilor. Alaric, ali-rișanilor, care fusese înălțat la cele dintâi dregătorii ale Imperiului, ca ensă pentru serviciile ce dăduse Împăratului Teodosie contra ti-Eugeniu, nemulțumindu-se cu o asemenea situație fericită, plecă istantinopol și, deși nu luă titlul de Împărat, el se duse să facă mari mi în Illyria. Tesalienii se opuseră la trecerea sa, în împrejurimile iviului Peneu și îi uciseră aproape trei mii de o ameni. Ceilalți, să scape, trecură totul prin foc și sânge, luară Roma, o jefuiră, ele mai mărețe clădiri, împărțiră între dânșii prăzile și omorâră în cumplite pe frunzații Senatului. Pentru a-și bate joc de demnitatea lă, Alaric îmbrăcă într-o zi pe unul numit Attalus ca Împărat, îi rzi, iar a doua zi îl prezentă în haine de sclav. Îndată după aceea, la osirii unei armate romane, el o luă la fugă. Acest zvon nu era fals,

căci venea armata lui Teodosie. Însă, Alaric n-o așteptă. Se spune că, mergând spre Roma, el întâlnește un călugăr, care îl sfătuie să cruțe sângele și să nu găsească plăcere în omor și în măcel. Alaric îi dădu acest răspuns: *Eu nu merg într-acolo de la mine însumi; sunt împins nu știu de cine, care mă silește în toate zilele, zicându-mi: "mergi de ruinează Roma"*.

CAPITOLUL XI.

Episcopii din Roma.

După moartea lui Inocențiu, Zosima conduse Biserica din Roma timp de doi ani. Când muri Zosima, Bonifaciu o conduse alți trei ani. Celestin urmă lui Bonifaciu. El luă novațienilor mai multe biserici în Roma și sili pe Rusticulas, Episcopul lor, să-și facă adunările într-o casă particulară. Ei fuseseră în mare vază la Roma, până în acel timp, aveau acolo biserici mărețe și adunaseră o mulțime nenumărată de popor. Însă, ei fură atacați din zavistie, după ce Episcopii din Roma disprețuiră, ca și cei din Alexandria, să se țină în limitele modestiei sacerdotale și începură să uzurpe o autoritate absolută. Iată pentru ce nu mai lăsară libertatea adunărilor publice celor ce n-aveau cu dânșii nicio neînțelegere referitoare la credință și, deși ei laudau curăția sentimentelor lor, totuși, le luară întregul lor avut. Episcopii din Constantinopol n-au căzut niciodată în această neorânduială. Ei au iubit întotdeauna pe novațieni și le-au permis adunările, după cum am spus deja.

CAPITOLUL XII.

Chrisant e hirotonit, fără voia lui, Episcop al novațienilor. Lauda sa.

După moartea lui Sisiniu, Chrisant a fost înălțat la demnitatea episcopală. El era fiul lui Marcian, predecesorul lui Sisiniu. Încă din tinerețe, el avusese o dregătorie în casa Împăratului. Pe urmă, fusese guvernator de Italia și Vicar de Englitera, și-și câștigase un mare renume în aceste două funcții. El se întoarse la Constantinopol, la o vârstă destul de înaintată. În timpul când cerea postul de guvernator de Constantinopol, a fost făcut Episcop al novațienilor. Sisiniu declarase, aproape de moarte, că el era foarte capabil să îi urmeze și, poporul, care considera această declarație ca o lege, îl căută îndată pentru a face să fie hirotonit. Pe când el stătea ascuns pentru a evita această onoare, Sabbatie profită de ocazie și se hirotoni de

niște Episcopi străini și necunoscuți și, între alții, și de către Ermogen
excomunicase, din cauza ereziei de care erau pline cărțile sale. Însă,
și-a atins acest scop deoarece poporul, iritat de nelegiuirile și de re-
ale meșteșugiri, căută pe Chrisant și găsimdu-l în Bitinia, unde se
ise, îl înălță cu sila pe scaunul bisericii novațienilor. El avea o pru-
și o modestie deosebită. El păstră și înmulți, prin grija sa, bisericile
re novațienii le aveau în Constantinopol. El a fost cel dintâi Episcop
făcut milostenii din propria sa avere. El nu primea de la popor decât
pâini, în toate duminicile. El avea o patimă așa de mare pentru mări-
sericii sale, încât câștigă pe Ablavius, unul din cei mai elocvenți din
l său, din școala lui Troila, pentru a-l hirotoni preot. Avem cuvântări
elegante de la acest Ablavius. El a devenit, pe urmă, Episcop al
ienilor din Niceea și a predat Retorica în această cetate.

TOLUL XIII.

1 dintre creștinii și evreii din Alexandria.

vreii fură alungați, în acel timp, din Alexandria de către Chiril. Popo-
n această cetate e dispus la răzvrătire mai mult decât alte popoare și
se mișcă, nu se potolește până nu va fi vărsat mult sânge. El nu se
atunci decât pentru o cauză foarte ușoară, și anume, pentru un saln-
nc. Un saltimbanc avea obiceiul să joace sâmbăta și să adune o mare
ne de popor, pentru că evreii își făceau în acea zi petrecerile și
ările lor, în loc să se ocupe cu citirea Legii. Orest, guvernatorul
, încercase adeseori să înlătore această neorânduială. Însă, evreii,
erau întotdeauna foarte întărâtați împotriva partidului adversar,
ă, cu această ocazie, mai mult zel ca altădată, pentru apărarea saltim-
or. Pe când guvernatorul se afla la teatru, pentru a face pregătirile
are pentru celebrarea jocurilor, partizanii lui Chiril veniră acolo și,
alții, și un profesor de gramatică numit Hierax, care era întotdeauna
sânguitor pentru cuvântările sale și care făcea mai mult zgomot ca
ni altul, prin aplauzele sale. Cum îl văzură evreii, începură să strige că
venise decât pentru a face răzvrătire. Era mult timp de când guverna-
privea cu gelozie puterea ce-și atribuiău Episcopii și uneltirile ce
1 asupra jurisdicției guvernatorilor și, crezând atunci că Episcopul
avea drept scop să-l tulbure în exercițiul dregătoriei sale, el porunci

ca să-l aresteze pe Hierax și să-l chinuiască. Chiril, aflând despre aceasta, trimise să-i cheme pe fruntașii evreilor și-i amenință cu pedeapsa, în cazul în care nu vor înceta să provoace răzvrătiri împotriva creștinilor. Departe de a se teme de o asemenea amenințare, ei deveniră și mai furioși și formară o conjurație, pentru care merită să fie alungați din cetate. Ei se uniră între ei pentru a pune la un deget inel de scoarță de palmier, pentru a se recunoaște și pentru a năvăli cu putere armată asupra creștinilor. Ei trimiseră mai multe persoane să strige în miezul nopții, că focul a izbucnit în biserica din Alexandria. Creștinii au alergat să-l stingă, iar evreii se aruncară asupra lor și-i uciseră pe mulți dintre ei. În zori zilei, Chiril duse o mulțime nenumărată de popor la Sinagogă, îi alungă pe evrei din cetate și permise să li se jefuiască averile. Astfel, a fost exterminat acest popor din Alexandria, unde se stabilise din timpul lui Alexandru, rege al Macedoniei. Adammantius, profesor de medicină, fugi la Atticus, Episcopul din Constantinopol, și, convertindu-se la religia creștină, se reîntoarse la Alexandria. Orest, guvernatorul acestei cetăți a fost foarte nemulțumit de faptul că cetatea fusese lipsită de un număr așa de mare de locuitori și scrise despre aceasta Împăratului. Chiril îi scrise, de asemenea, pentru a-l informa de nerușinarea evreilor și, la rugămintea poporului, trimise câteva persoane la guvernatorul Orest, ca să-l liniștească. Când văzu că Orest refuza împăcarea, Chiril îi prezentă cartea Evangheliei pentru a-l obliga, din respect față de religie, să-și uite necazul. Însă, prin asemenea mijloace, nu obținui nimic de la el.

CAPITOLUL XIV.

Răzvrătirea provocată de către călugări contra guvernatorului de Alexandria.

Câțiva călugări din munții Nitria, care fuseseră odinioară ațâțați de către Teofil contra lui Dioscor și a celor trei frați ai săi, înfuriindu-se foarte, luară armele pentru apărarea lui Chiril. Ieșind din pustietatea lor, în număr de aproape cinci sute, ei merseră în Alexandria și, întâlnindu-l pe guvernatorul Orest, ce era purtat în jilțul său, îl numiră păgân și idolatru. Guvernatorul, crezând că aceasta e o cursă ce-i întinsese Chiril, strigă că el e creștin și că fusese botezat la Constantinopol de către Atticus. Călugării au dat puțină atenție vorbelor sale. Unul dintre ei, numit Ammonius, îl răni

lovitură de piatră la cap și-l umplu peste tot corpul de sânge. Gărzile crezând că e ucis cu pietre, fugiră în toate părțile; poporul alergă în jurul guvernatorului, înlătură pe călugări, puse mâna pe Ammonius, și-l aruncă în mâinile guvernatorului, care-l tortură cu atâta cruzime încât muri. Chiril le vorbește în același timp împăraților despre tot ce se petrecuse. Chiril le vorbește, de asemenea, și le făcu un raport cu totul deosebit. Cerând apoi ajutorul lui Ammonius, îl îngropă într-o biserică, îi dădu numele de Taumaturg și-l laudă în cuvântările sale ca pe un martir, care-și pierduse viața pentru credința în Dumnezeu. Această faptă a lui Chiril nu a fost aprobată de toți împărații, care știau că Ammonius, departe de a-și fi pierdut viața pentru Dumnezeu, nu suferise decât dreapta pedeapsă a îndrăzelii sale. De aceea, Chiril se sili să-i uite puțin câte puțin memoria. Însă, dușmănia sa contra împăraților, departe de a se potoli, se redeșteptă printr-o nouă întâmplare.

TOLUL XV.

'ea filozoafei Hipatia.

Chiril afla, în Alexandria, o femeie numită Hipatia, fiica filozofului Teon, care făcuse un progres atât de mare în științe încât întrecea pe toți filozofii timpului ei și învăța în școala lui Platon și a lui Plotin un număr foarte mare de persoane, care alergau să o asculte. Renumele câștigat datorită abilității sale, o făcea să se arate adeseori înaintea judecătorilor, fără să-și păzească pudoarea sau modestia, fapt care îi atrăgea respectul întregii lumi. Chiril, de mare era virtutea sa, se găseau, totuși, persoane care să o invinsă, pentru că avea o prietenie deosebită cu Orest, ea a fost acuzată că împiedica să se împace cu Chiril. Câteva persoane mai zeloase, care erau conducători pe un citeț, numit Petru, o așteptară într-o zi pe Chiril și o luară din jețul ei, o duseră la biserică numită Cesareon, o deslușiră și o uciseră cu lovituri de oale stricate. După aceasta, îi tăiară trupul și le arseră într-un loc numit Cinaron. O execuție așa de barbară făcuse un plin umplu de nelegiuire nu numai pe Chiril, ci și întreaga Biserică din Alexandria, pentru că nimic nu e mai îndepărtat de spiritul creștinismului decât omorul și luptele. Aceasta se întâmplă în luna martie, în anul 415, în timpul împărației lui Valentinian al III-lea, în timpul consulatului lui Onoriu și al șaselea al lui Teodosie.

CAPITOLUL XVI.

Omorul săvârșit de evrei.

Evreii săvârșiră, îndată după aceea, cruzimi îngrozitoare, pentru care au fost pedeșiți după cum meritau. Pe când se desfătau într-un loc numit Inmestar, care se află între Antiohia și Chalcis, fiind îmbătați de vin, începură să-și bată joc de Iisus Hristos și de creștini. Și, pentru a necinsti, în mod mai batjocoritor, crucea și pe cei ce cred în ea, ei luară un copil creștin, îl legară pe o cruce și începură să râdă și să se desfete. Apoi, fiind cuprinși de furie, îi dădură lovituri până ce copilul muri. Această crudă moarte provocă război între evrei și creștini. Împărații trimiseră ordin să cerceteze cine sunt vinovații și să-i pedepsească. Astfel, evreii au fost pedeșiți pentru această faptă barbară pe care o săvârșiră.

CAPITOLUL XVII.

Minune întâmplată la botezul unui evreu.

Hrisant, Episcopul novațienilor, a murit la 16 august, sub consulatul lui Monaxius și al lui Plintas. Pavel a fost ales în locul său. El predase Retorica în limba latină și, apoi renunțase la această profesie pentru a duce o viață singuratică și cu totul asemenea vieții pe care spune Evagrie că o duc călugării. El păzea postul ca și dâșii, se abținea de la anumite cărnuri și păzea tăcerea. El avea o grijă deosebită să ajute pe săraci, să cerceteze pe cei întemnițați și să roage pe judecători pentru ei. Fără a căuta să fac aici lauda lui, mă voi mulțumi să raportez o faptă vrednică de a fi cunoscută de posteritate. Un evreu, prefăcându-se că e creștin, primise de mai multe ori botezul și adunase mulți bani, prin această condamabilă înșelătorie. După ce a înșelat pe Episcopii mai multor secte și primise botezul din mâna arienilor și a macedonienilor, el se prezentă la Pavel, cu scopul de a-l înșela și pe dânsul. Acest Episcop lăudă intenția sa, îl învăță adevărurile religiei noastre și-l obligă să postească timp de mai multe zile. Evreul, necăjit de lungimea și asprimea acestui post, stăruia mult ca să fie botezat. Pavel, nevoind a-l mârni prin prea multe amânări, îi cumpără o haină albă, ordonă să pună apă în baptister și-l duse acolo. Dispărând apa printr-o minune a puterii dumnezeiești, Pavel și ceilalți, care se aflau de față, crezură că apa se scursese în canale, pe unde se scurge de obicei și, poruncind să le astupe cu mai multă grijă, turnă altă apă în baptister; însă, dispăru ca și cea

. Atunci Pavel zise evreului: *Sau ești rău dispus a primi botezul sau rimit deja*. Poporul alergă în masă pentru a vedea aceasta minune. recunoscură pe înșelătorul și descoperiră că primise deja botezul din lui Atticus.

TOLUL XVIII.

viul dintre perși și romani. Înfrângerea perșilor.

upă moartea lui Isdigerd, regele Persiei, care fusese întotdeauna destul orabil creștinilor, Vararan, fiul său, a fost ales succesor. Acesta îi ută pe creștini, după îndemnul magilor și, exercită contra lor o cru- șa de mare, încât fură nevoiți să fugă la romani. Atticus, Episcopul onstantinopol, îi primi cu multă dragoste și-l rugă pe Împăratul sie să-i protejeze. În acel timp, se întâmplară și alte lucruri care au neînțelegeri între perși și romani. Perșii nu voiau să înapoieze itului lucrătorii pe care îi împrumutaseră ca să lucreze în minele de ci să înapoieze neguțătorilor mărfurile ce le luaseră. Afară de aces- eclamau să li se înapoieze creștinii care părăsiseră țara lor. Romanii iau nicidecum să-i dea cruzimii perșilor și erau gata să facă orice. ul fiind deci declarat, Împăratul trimise o parte din trupele sale, sub erea lui Arbaduriu, care, intrând prin Armenia în Azazena, făcu rari stricăciuni. Narcez, general al perșilor, merse înaintea lui, dar a ins și pus pe fugă. El năvăli după aceea pe pământurile romanilor, latura Mesopotamiei, unde nu se aflau deloc trupe. Însă, Arba- iind înștiințat despre aceasta, se grăbi să pustiască Azazena și, in- Mesopotamia, îl împiedică să năvălească acolo. Narcez, mergând ia, cetate așezată pe hotarul ambelor națiuni, trimise vorbă lui Ar- ca să dea lupta și îl întrebă în ce zi îi place să o dea. Arbaduriu îi est răspuns: *Să știi că romanii nu se vor lupta când îți va plăcea*. ul, știind că perșii își adunaseră toate puterile lor, își puse nădejdea rezeu și trimise recruți la armata sa. Fiindcă locuitorii din Constan- se temeau de rezultatul luptei, niște îngeri se arătară unor persoane nia și le porunciră să înștiințeze în Cetate că romanii vor câștiga și că Dumnezeu le dăduse ordin să-i apere. Locuitorii fură liniștiți asta făgăduință și soldații câștigară din nou curaj. Războiul, din Armenia în Mesopotamia, romanii asediară pe perși în Nisibe,

apropiară turnurile lor de ziduri și uciseră un mare număr din cei ce le păzeau. Vararan, aflând că Azazena fusese ruinată de armele romanilor și că Nisibe era asediat, se hotărî să meargă el însuși în fruntea trupei sale și ceru ajutorul saracinilor, comandați de Alamondar, bărbat viteaz, care îi făgădui să-i aducă pe romani sub ascultarea sa și să le ia cetatea Antiohia. Însă, aceste făgăduințe așa de mari nu au fost urmate de niciun rezultat. Căci, saracinii, fiind cuprinși de o panică mare, își închipuiră că sunt urmăriți de către romani și se aruncară ei înșiși în Eufrat, deși romanii se aflau circa la o sută de mile. Murind așa de mare mulțime în acest mod, romanii, care asediau Nisibe, aflară că regele Persiei aducea contra lor elefanți și, fiind cuprinși de frică, își arseră mașinile și se reîntoarseră în țara lor. Cred de datorie să las la o parte luptele ce s-au dat mai pe urmă, renumita victorie pe care romanii o câștigară sub conducerea lui Areobind, prinderea și moartea a șapte căpitani perși ce căzură în mâinile lui Arbaturiu, înfrângerea saracinilor de către Vitien, ca nu cumva să mă prea îndepărtez de problemă.

CAPITOLUL XIX.

Puternica diligență a unui curier numit Palladius.

Deși toate aceste lucruri pe care le-am istorisit se petrecură foarte departe de Constantinopol, totuși, Împăratul a fost informat despre acestea într-un timp foarte scurt. El avea între supușii săi un om de o extraordinară putere trupească și sufletească, numit Palladius, care alerga cu poșta cu o așa repeziciune, încât, în trei zile mergea de la Constantinopol până la fruntariile Persiei și în alte trei zile se întorcea la Constantinopol. El făcu și alte călătorii din porunca Împăratului și diligența cu care le făcu, fusese atât de extraordinară, încât un om elocvent din acel timp zise că, deși hotarele Imperiului erau foarte depărtate, Palladius părea că le apropie. Regele Persiei era mirat el însuși de modul în care acest om se găsea pretutindeni în așa de scurt timp.

CAPITOLUL XX.

O nouă înfrângere a perșilor.

Împăratul avu o atitudine atât de moderată pentru victoria pe care i-o acordase Dumnezeu, încât dori să facă pace și trimise, în acest scop, pe

în Persia. Când sosi în Mesopotamia, la locul unde romanii eră un șanț mare pentru apărarea lor, el trimise înaintea lui pe m, ajutorul lui Arbaduriu, căpetenia miliției, pentru a face primele meri. Acest Maxim, fiind foarte elocvent, zise regelui Persiei că el e trimis pentru a face pacea, nu de către Împăratul care nu știa nimic de război, ci de comandanții armatei sale. Regele Persiei era suficient de înțelept să ia pace pentru că trupele sale nu mai aveau hrană. Însă, acei dintre soldații săi, care sunt supranumiți nemuritori și care erau în număr de zece mii, sfătuiră să nu încheie pacea, mai înainte de a-i ataca pe romani fără să se pregătească. Regele, aprobând părerea lor, le permise să facă ceea ce credeau de bine și să porunci să-l închidă pe trimis. Nemuritorii se împărțiră în două grupuri, cu scopul de a-i surprinde pe romani. Aceștia, nevăzând decât una singură tabere, se pregătiră de luptă. În același minut, alți romani, comandanți de Procopiu, maistrul miliției, văzând din înălțimea unei coline că arășii lor sunt în primejdie, se pogorâră pentru a-i apăra și, înconjurându-i pe perși, îi tăiară în bucăți. Ei porniră apoi către cealaltă tabără și o aseră ca și pe cea dintâi. Astfel că, aceste trupe, ce se chemară nemuritori, se dovediră supuse morții. Mai mulți crezură că această înfrângere era reaptă pedeapsă, prin care Dumnezeu își răzbuna sângele unui mare număr de persoane pioase, ce fuseseră omorâte de aceste popoare cu felul lor. Regele Persiei se prefăcu că nu știe nimic de pierderea armatei și, chemând pe Maximin înaintea lui, îi vorbi în acești termeni: *c pacea, nu de frica puterii romanilor, ci din dorința de a te îndatorii mie, zic pe tine, care te stimez ca pe unul din cei mai prudenți din țara lor.* Astfel, acest război ce fusese întreprins din cauza creștinilor care făceau persecuție în Persia, a fost terminat în al patrulea an al Olimpiadei (422 d. Hr.), sub al treisprezecelea consulat al lui Onoriu și al lui Teodosie.

OLUL XXI.

traordinară a lui Acachie, Episcopul din Amidea, față de prizonieri.

Acachie, Episcopul din Amidea, a făcut în acel timp o faptă ce înălță foarte mult strălucirea virtuții sale. Văzând cu o mare durere că șapte mii de soldați, pe care romanii îi luaseră prizonieri, când pustuiseră Azazena,

mureau de foame, adună pe clericii săi și le zise: *Dumnezeu n-are nevoie nici de tipsii, nici de oale, fiindcă El nici nu bea, nici nu mănâncă. Deci, drept este să vindeți mulțimea de vase de aur și de argint pe care Biserica le posedă prin bunătatea credincioșilor și să întrebuițați prețul lor pentru a răscumpăra și a hrăni prizonierii.* Topind, deci, toate acele vase, el plăti soldaților răscumpărarea prizonierilor (422 d. Hr.), îi hrăni câtva timp și îi trimise în țara lor, dându-le bani de cheltuială pentru călătorie. O faptă așa de mare ca aceasta pricinui mirare regelui Persiei, care trimise să îi spună că romanii îl întreceau și în mărinimie, în timp de pace, și în vitejie, în timp de război. Se zice că regele și-a dorit să-l vadă pe acest om mare și că Împăratul Teodosie i-a permis să meargă la acel Principe. După ce Dumnezeu a acordat romanilor o victorie atât de glorioasă, cei mai de seamă oratori ai veacului pronunțară panegirice în onoarea Împăratului. Împărăteasa însă, care era fiica lui Leontie, sofist atenian, compuse un poem în versuri eroice. Atticus o boteză puțin mai înainte de a o lua Împăratul de soție și îi dădu numele de Eudoxia, în loc de Atenais, cum se numea mai înainte. Acești oratori întocmiră aceste opere pentru a câștiga renume și pentru a se face cunoscuți Principelui.

CAPITOLUL XXII.

Virtuțile Împăratului Teodosie.

Deși nu caut, nici să fiu cunoscut de Principe, nici să-mi câștig reputație prin discursurile mele, totuși, nu mă voi opri să arăt virtuțile lui Teodosie, pentru că sunt convins că a le trece sub tăcere ar însemna să fac nedreptate posterității. El a fost înălțat la suverana putere fără să fi fost crescut în moliciune. Din tinerețe, el a arătat înțelepciunea unei vârste mai înaintate. A fost obișnuit de timpuriu să sufere căldura și frigul și să păzească posturile prescrise de Biserică. El a stabilit în palatul său un chip de viețuire atât de exact și de regulat ca și cel din mănăstiri. În toate diminețile recita imnuri cu surorile sale și învăța pe de rost Sfânta Scriptură. Vorbea despre aceasta adeseori cu Episcopii și pătrundea înțelesurile cele mai ascunse ale Scripturii, cum ar fi putut face și un cleric care și-ar fi întrebuițat toată viața acestor studii. El depuse o mare grijă în a aduna versiunile și interpretii, cum n-a făcut niciodată Ptolomeu. El întrecu în blândețe și în îndurare pe toți principii antichității. Iulian, oricât era de

f, nu putea să-și stăpânească mânia. Când a fost batjocorit de către orii din Antiohia, făcu pe Teodosie să sufere chinuri groaznice. Teodosie nu se lăuda ca dânsul că e învățat în filozofie. El nu-și dăduse viala să învețe zadamicile subtilități ale argumentelor lui Aristotel, ci ca un adevărat filozof; pentru că el poruncea patimilor sale și nu se ocupa de nici plăcerii, nici durerii. Niciodată nu și-a răzbunat insultele ce a primit și niciodată nu l-a văzut nimeni mânios. Întrebându-l cineva, într-o zi, de nu a condamnat niciodată la moarte pe vreunul din cei ce-l atărau, el îi răspunse: *Departa de a-i condamna la moarte, aș voi să pot să le dau viața.* Altădată el a dat acest răspuns: *E ușor să omori un om, dar să placă lui Dumnezeu e cel care îl poate reînvia.* El avea un obicei atât de puțin de îndurare, încât niciodată nimeni nu fusese executat la moarte sub conducerea sa. Cei ce au fost condamnați, au fost grațiați mai înainte de a fi duși în afară de cetate, până la locul de pedeapsă. Într-o zi, când a izbucnit o luptă de fiare sălbatice în Constantinopol, poporul a cerut să se lupte om cu om să lupte contra acestor animale. El le-a răspuns: *Oare nu știți că Dumnezeu e nimic crud sau barbar în spectacolele unde avem obiceiul să lupte om cu om?* Și prin acest cuvânt el a făcut poporul să uite desfătărea barbare. El a avut un respect deosebit pentru clerici și, mai cu seamă, pentru cei ce se ocupau de rugăciune în sfințenie. Murind Episcopul de Chebron în Constantinopol, el și-a cerut să i se dea tunica sa și cu toate că era foarte uzată, el se servea de ea până la moarte, crezând că își va însuși pietatea acestui sfânt Episcop. O puternică s-a produs în mijlocul jocurilor, iar el zise poporului, în crainic: *E mai bine să facem rugăciune decât să ne mai desfătăm cu jocurile.* El, cu întregul popor, începu imnurile și potoli vijelia prin rugăciuni, iar anul a fost foarte roditor. Când era război, recurgea după pilda lui Iosafat, la Dumnezeuul puterilor și obținea victoria prin pietatea sa. Cred de să amintesc victoria pe care Dumnezeu i-a acordat-o asupra tiranului, în ziua de 15 august, sub consulatul lui Asclepiodot și al lui Iosafat, după moartea Împăratului Onoriu, pentru că ea e foarte însemnată și conține ceva foarte asemănător cu minunea pe care Dumnezeu a făcut-o la Iosafat, când evreii au trecut prin Marea Roșie, sub conducerea lui Iosafat. Totuși, nu o voi arăta decât în puține cuvinte, fără să caut să descriu toate împrejurările, fiindcă ar cere o mare lucrare.

CAPITOLUL XXIII.

Moartea lui Ioan, care voise să uzurpe autoritatea suverană. (423 d. Hr.)

Aflând despre moartea lui Onoriu, Teodosie ținu secret cât putu și trimise trupe la Salona, cetate în Dalmația, pentru a liniști tulburările ce s-ar putea naște în Occident. După ce a dat ordinele necesare, el anunță moartea lui Onoriu, unchiul său. Între acestea, Ioan, cel dintâi dintre secretarii de stat, nemulțumindu-se cu dregătoria sa, încercă să se facă stăpân pe autoritatea suverană și trimise să roage pe Teodosie să-l asocieze la conducerea Imperiului. În loc să dea vreun răspuns trimișilor săi, el porunci să-i aresteze și să plece și Ardabariu, care cu puțin mai înainte terminase glorios războiul contra perșilor. El se duse mai întâi la Salona și de acolo se îmbarcă pe mare pentru a trece la Achillion, însă, din nenorocire, a fost aruncat de un vânt în mâinile inamicilor săi. Această nenorocire a fost cauza victoriei câștigate de romani. Prinderea căpeteniei miliției, făcu pe uzurpator să sperie că va fi asociat la Imperiu, iar pe Împărat să se teamă, ca nu cumva căpetenia miliției să sufere ceva. Aspar, fiul lui Ardabariu, nu știa ce hotărâre să ia, când se gândea că, pe de o parte, părintele său e în puterea barbarilor, iar pe de altă parte barbarii se întăresc din zi în zi. Însă, pietatea lui Teodosie învinse aceste dificultăți. Un înger se arătă lui Aspar sub forma unui păgân și îi arătă un loc pe unde putea trece, un heleșteu aproape de Ravenna, pe care niciodată nimeni nu-l trecuse. Trecând, deci, prin acel heleșteu, cu aceeași ușurință ca și cum ar fi mers pe uscat, el ajunse la Ravenna, găsi porțile deschise și prinse pe Ioan. Teodosie primi știrea prinderii și a morții sale în hipodrom, unde asista la jocurile publice și îndată zise poporului: *Să părăsim petrecerile acestor spectacole pentru a merge să aducem mulțumire lui Dumnezeu.* Toată cetatea se duse în procesiune la biserică și petrecu toată ziua în rugăciuni.

CAPITOLUL XXIV.

Valentinian e declarat Împărat. (424 d. Hr.)

După moartea lui Ioan, Teodosie se gândi să aleagă un Împărat în Occident și alese pe Valentinian, vărul său, fiul mătușii sale Placidia, care era sora lui Arcadiu și a lui Onoriu și a lui Constanțiu, ce fusese asociat de către Onoriu la Imperiu. El îi dădu titlul de Cezar și-i trimise în Occident, cu Placidia, mama sa, pentru a governa în timpul copilăriei sale. Se gândea

eargă el însuși în Occident pentru a-l declara Împărat și pentru a ține arele în ascultare. Însă, căzând bolnav în Tesalonic, el îi trimise ma prin patriciul Helion și se reîntoarse la Constantinopol.

ITOLUL XXV.

Vă adusă lui Atticus, Episcopul din Constantinopol.

Atticus conducea Biserica din Constantinopol cu o admirabilă prudență. Fiindcă ionații se adunau separat, el porunci să-l pomenească pe și pe ceilalți Episcopi, care muriseră în împărțășirea credincioșilor, în iunile publice și, prin acest mijloc, adună un mare număr de persoane erică. Generozitatea sa se răspândi până și asupra celorlalte dioceze și e trei sute de monede de aur lui Calliopie, Episcopul din Niceea, cu să scrisoare:

Atticus lui Calliopie, salutare în Domnul nostru.

Am fost înștiințat că în cetatea Voastră se află un mare număr de persoane care voie de ajutorul oamenilor de bine. Vă trimit și eu trei sute de monede de aur a le distribui după înțelepciunea voastră, celor ce sunt în nevoie. Nu mă încă veți alege pe cei care se rușinează să ceară, înaintea celor ce nu cer decât spre n lenevire. Făcând aceste milostenii să n-aveți în vedere neînțelegerile legate de și ajutați pe cei ce nu sunt de vederile noastre, dacă veți recunoaște că sunt rați de foame și de sărăcie».

lă în ce mod Atticus veni în ajutorul săracilor cei mai depărtați. El mare grijă să stârpească superstiția. Aflând că acei novațieni, care ăeră schismă din cauza celebrării sărbătorii Paștelui, aduseseră trupul obatie din insula Rhodos și că făceau noaptea rugăciuni la mormânt, el porunci să-l dezgroape și să-l ascundă într-alt loc. Acești supers-nemaigăsind mormântul, încetară adunarea. El numi, Θεραπειον, nister sau oficiu, un port ce se afla la gura Pontului-Euxin, în loc imească ca mai înainte φαρμακευς, adică otrăvitor, pentru ca nu locul unde se făceau adunările Bisericii, să fie dezonorat prin acest urât. El dădu, de asemenea, numele de Argyropole unei mahalele nstantinopol cu următorul prilej: se află în capul Bosforului, un ort numit Chrisopole, de care amintește Strabon, Nicolae din Da-i Xenofon. Acest din urmă autor spune, în prima carte a Istoriei Alcibiade, închizându-l cu ziduri (425 d. Hr.), stabili acolo un im-

pozit care era plătit de cei ce navigau pe Pontul-Euxin. Atticus, considerând că acest prim loc, despre care am vorbit, ce se află în fața Chrisopolei, are o poziție foarte plăcută, îl numi Argyropole. Când cineva i-a zis că nu trebuia să permită ca novațienii să-și facă adunările lor în cetăți, el răspunse: *Nu știți ce rele tratamente au suferit ei de la noi, sub domnia lui Constanțiu și a lui Valens și, deși ei s-au despărțit de noi, totuși n-au schimbat nimic în credință.* Mergând la Niceea pentru a sfinți acolo un Episcop, văzu pe Asclepiade, Episcopul novațienilor și-l întrebă cât timp e de când exercită această demnitate. Răspunzându-i Asclepiade că sunt cincizeci de ani, el îi zise: *Fericit ești că ai petrecut un timp atât de îndelungat într-o funcție așa de sfântă.* Altădată îi zise: *Laud pe Novat, dar nu aprob pe novațieni.* Asclepiade, mirându-se de acest cuvânt și întrebându-l care e cauza, el îi răspunse: *Laud pe Novat că n-a voit să primească la împărtășire pe cei ce jertfiseră idolilor și nici eu nu i-aș fi primit ca și dânsul; însă, n-aș putea suferi ca novațienii să lepede de la împărtășire pe laici pentru niște greșeli atât de ușoare.* Asclepiade îi răspunse: *Afară de idolatrie sunt mai multe alte păcate de moarte, după cum vorbește Sfânta Scriptură, pentru care voi lepădați pe clerici de la împărtășire și pentru care noi lepădăm și pe laici, lăsând lui Dumnezeu puterea de a le ierta.*

Atticus prezise timpul morții sale, căci, plecând de la Niceea, el spuse lui Caliopie: *De voiești, vino la Constantinopol înainte de toamnă, căci, de vei veni mai târziu, nu mă vei mai găsi.* Prezicerea sa s-a adeverit. El muri în 10 octombrie, în al 21-lea an al Episcopatului său, sub al unsprezecelea consulat al lui Teodosie și primul al lui Valentinian. Împăratul Teodosie se reîntoarse de la Tesalonic la Constantinopol, a doua zi după îngroparea acestui Episcop. Curând după aceea, se primi știrea că Valentinian fusese proclamat Împărat, în 13 octombrie.

CAPITOLUL XXVI.

Sisiniu este ales pentru a urma lui Atticus.

După moartea lui Atticus, se născu mare ceartă în Constantinopol, pentru alegerea unui alt Episcop. Unii cereau pe Filip, alții pe Proclu; însă, cei mai mulți doreau cu patimă pe Sisiniu. El era preot ca și ceilalți doi și, totuși, nu avea decât o biserică în mahalaua Elea, unde poporul se aduna în toți anii pentru a celebra sărbătoarea Înălțării Mântuitorului. Renumele

ății sale și grija ce avea pentru ajutorarea săracilor, făcea să fie dorit de i cu un zel de necrezut. El a fost, deci, hirotonit în ultima zi a lunii fe-
rie, sub al 12-lea consulat al lui Teodosie și al doilea al lui Valenti-
t. (426 d. Hr.) Filip, mâniat că a fost preferat un altul, găsi multe lucruri
precte în această alegere, pe care avu cutezanța să le publice în Istoria
îiindcă nu pot aproba ceea ce a scris contra lui Sisiniu, contra celor ce
hirotonit și mai cu seamă contra laicilor ce-l doriseră Episcop, nu le
repetă. Voi spune, totuși, ceva despre scrierile sale.

PTOLUL XXVII.

rele lui Filip.

El s-a născut la Sida, cetate în Pamfilia, de unde era și sofistul Troila,
are se credea onorat că e rudenie. Pe când nu era decât diacon, el era
en bun cu Ioan, Episcopul din Constantinopol. El adună o mulțime de
cu conținut diferit și compuse și el o mulțime de scrieri cu un stil
ic.

El combătu pe Iulian, făcu *Istoria creștinilor* și o împărți în 36 de cărți,
e care, fiecare e încă împărțită în mai multe tomuri. Se află în fruntea
tor tomuri argumente tot așa de lungi și de întinse, ca însăși tomurile.
dat acestei opere titlul de *Istoria creștinilor*, în loc să-i dea titlul de
ia bisericească. El a amestecat acolo o mulțime de chestiuni de fi-
fie și teoreme de geometrie, de aritmetică și de muzică, pentru a-și
erudiția sa. El a făcut o mulțime de descrieri de insule, de munți și de
ri, ceea ce a făcut ca Istoria sa să fie prea confuză și, deopotrivă, ne-
itoare, după opinia mea, atât învățaților cât și ignoranților. Aceștia,
ad capabili să-i cunoască frumusețile, și ceilalți, neputând să aprobe
ițiile. Personal, găsesc că amestecă și ordinea timpului, căci după ce a
tat cele ce s-au petrecut sub domnia lui Teodosie, el tratează despre
emele lui Atanasie, Episcopul de Alexandria și întrebunțează
ori acest mod de a scrie. Iată, ce aveam de zis despre Filip. Să vedem
ce s-a întâmplat sub episcopatul lui Sisiniu.

CAPITOLUL XXVIII.

Proclu e sfințit Episcop de Cizic de către Sisiniu. (427 d. Hr.)

Murind Episcopul de Cizic, Sisiniu sfinți pe Proclu pentru a-i urma. Însă, mai înainte de a sosi în acea cetate, locuitorii aleseră pe un călugăr numit Dalmatius, împotriva canonului prin care e hotărât ca nimeni să nu fie făcut Episcop, fără consimțământul Episcopului de Constantinopol. Ei pretinseră că acest privilegiu nu fusese acordat decât lui Atticus. Astfel, Proclu a fost nevoit să rămână la Constantinopol, unde deveni foarte renumit prin predicile sale. Vom mai vorbi despre dânsul și în alt loc. Cu toate acestea, Sisiniu muri în 14 decembrie, sub consulatul lui Hieriu și al lui Arbaduriu, mai înainte de a fi condus doi ani întregi Biserica. Era un bărbat foarte respectabil, prin asprimea vieții sale, prin sfințenia moravurilor și prin generozitatea sa față de săraci. Blândețea firii sale și iubirea pe care o avea pentru liniște, displăcea persoanelor active și întreprinzătoare, care îl acuzau de lenevire și de neactivitate.

CAPITOLUL XXIX.

Nestorie e luat din Biserica din Antiohia și ridicat pe scaunul Bisericii de Constantinopol.

Ambiția ce aveau clericii din Constantinopol să ajungă la conducerea acestei Biserici, l-a determinat pe Împărat să hotărască ca niciunul din ei să nu fie ales Episcop, ci să se aleagă un cleric dintr-o altă Biserică, cu toate intrigile ce făceau unii pentru Filip și alții pentru Proclu. Se hotărî deci să aducă din Antiohia pe Nestorie, născut în Germania, om elocvent și renumit predicator. El sosi după trei luni și câștigă mare renume prin asprimea vieții sale. Însă, prima sa cuvântare făcu pe persoanele inteligente să recunoască caracterul spiritului și al moravurilor sale. Căci, fiind sfințit în 10 aprilie, sub consulatul lui Felix și al lui Taurus (428 d. Hr.), el spuse Împăratului, în fața întregului popor, aceste cuvinte demne de reamarcat: *Curățați pământul de eretici și vă voi da cerul ca recompensă, faceți-le război cu mine și eu îl voi face cu voi, perșilor.* Deși ura ce o aveau mai multe persoane din popor contra ereticilor, îi făcu să aprobe acest discurs, cei mai luminați îi condamnară vanitatea și violența și se mirară, văzând un om care, mai înainte de a fi gustat, cum se zice, din apa cetății, declara că vrea să persecute pe acei ce nu erau de părerile sale. La cinci zile după

l fost sfințit, el încercă să dărâme biserica unde arienii își făceau în se-
adunările lor și-i aduse la atâta disperare, încât ei înșiși îi deteră foc.
ă ce a ars biserica, focul s-a întins și la casele vecine. Această ardere
vocă o tulburare extraordinară, pe care ar fi sporit-o dorința de răzbu-
de care erau animați arienii, dacă Dumnezeu n-ar fi avut bunătatea să
ptolească. Din acel timp, Nestorie a fost numit *incendiarul*, nu numai
retici, ci și de cei de împărtășirea sa. Însă, pentru aceasta, el nu deveni
moderat față deeretici, ci continuă să-i atace și să tulbure liniștea pu-
ă. Din gelozie, el făcu tot ce putu pentru a ațâța pe novățieni contra lui
el, Episcopul lor, a cărui sfințenie o respecta toată lumea. Însă,
ărații opriră puțin violențele sale. Cred de datorie să trec cu tăcerea
imile ce au fost exercitate contra popoarelor din Asia, din Lydia și din
a care celebrează sărbătoarea Paștilor în ziua a 14-a a lunii, și omoru-
ce au fost săvârșite, din această pricină, la Milet și la Sardia. Vom ve-
la locul său, cum a fost pedepsit pentru aceste violențe și pentru prea
ea sa libertate de a vorbi.

TITOLUL XXX.

bonii îmbrățișează Religia Creștină.

Voi aminti aici un eveniment foarte însemnat, care a avut loc în acel
). Burbonii locuiesc dincolo de Rin și duc o viață foarte liniștită. Ei
ază la tâmplărie și se hrănesc din lucrul mâinilor lor. Hunii au năvălit
ra lor și au ucis un număr mare. Cei ce rămaseră, se rugară de Dum-
u în loc să se roage de oameni și, recunoscând că Acela pe care-L
ă romanii protejează puternic pe cei ce-L servesc cu religiozitate, ei se
rără să mărturisească credința în Iisus Hristos și pentru aceasta ei se
ră la un Episcop al galilor și-i cerură botezul. Acest Episcop, învățân-
adevărurile religiei și punându-i să postească șapte zile, le dădu bo-
l și îi trimise întru ale lor. Apoi, ei îi atacă pe huni, cu o bărbătească
edere. Optar, regele acestor popoare, a murit sufocat într-o noapte din
a mulțimii cămurilor pe care o mâncase. Burbonii îi atacă în timpul
l nu mai aveau conducător și, deși nu erau decât trei mii, ei învinsără
mii. De atunci, au rămas foarte alipiți la Religia Creștină.

Barbas, Episcopul arienilor, a murit în ziua de 14 iunie, sub al 13-lea consulat al lui Teodosie și al treilea al lui Valentinian (430 d. Hr.). Sabbatie a fost ales în locul său.

CAPITOLUL XXXI.

Persecuția provocată de Nestorie contra macedonienilor.

Deși conduita lui Nestorie era contrară spiritului Bisericii, ea a fost urmată în unele locuri. Antonie, Episcopul de Germe, cetate din Helespont, persecută cu furie pe macedonieni, sub pretext că el lucra aceasta după intențiile și ordinele Patriarhului. Macedonienii, neputând suferi asprimea tratamentelor ce le făcea, căzură în așa de mare disperare, încât plătiră doi oameni care-l uciseră. Aceastăucidere dădu motiv lui Nestorie să continue violențele sale contra lor și să-l convingă pe Împărat să le ia bisericile de care se bucurau. Li se luă biserica pe care o aveau în Constantinopol, în fața vechilor zidiri, cea de la Cizic și o mulțime în orașele din Helespont. Mai mulți dintre ei își schimbă credința și mărturisiră conștanțialitatea Fiului lui Dumnezeu. Însă, bețivii nu se lipsesc niciodată de vin, cum zice proverbul, nici gâlcevitorii de motive de gâlceavă. S-a întâmplat, deci, ca Nestorie, care alunga pe alții din biserică, să fie și el însuși alungat.

CAPITOLUL XXXII.

Nestorie e îndemnat de un preot, numit Anastasie, să susțină că Fecioara nu trebuie să fie numită Maica lui Dumnezeu.

Nestorie adusese, din Antiohia, un preot numit Anastasie, pentru care avea o stimă deosebită și de care se servea în toate problemele mai importante. Acest Anastasie, predicând într-o zi în biserică, zise: *Nimeni să nu numească pe Maria, Maica lui Dumnezeu. Maria a fost o femeie și Dumnezeu nu s-ar fi născut dintr-o femeie.* Acest cuvânt scandaliză mai multe persoane din cler și din popor, care învățaseră să mărturisească divinitatea lui Iisus Hristos, după cum zice Apostolul: *De am și cunoscut pe Iisus Hristos după trup, dar de acum nu-l mai cunoaștem.* (2Cor 5, 16) Și în alt loc: *Să lăsăm cuvântul începăturii lui Hristos și să ne silim să ajungem la desăvârșire.* (Evr 6, 1) Propunerea lui Anastasie a provocat, după cum am zis, mare scandal. Nestorie, care nu găsi că e bine să se acuze de nelegiuire

preot pentru care avea o stimă deosebită, încercă să-l apere, discutând știunea în biserică, cu multă căldură, și respinse cu îndărătnicie calitatea de Maică a lui Dumnezeu. Fiecare a înțeles chestiunea după modul său și vedea, ceea ce a dus la o ceartă întocmai ca a unor lupte ce se dau în neric, fără ca cineva să fie tare sau statornic în vederile sale. Mai mulți leau că Nestorie avea de gând să introducă rătăcirea lui Pavel de Sata și a lui Fotin, și să asigure că Domnul nostru nu e decât un simplu. Această chestiune a fost discutată cu atâta căldură încât nu s-a putut țina fără să se adune un Sinod ecumenic. Cât pentru mine, care am citit le lui Nestorie, am găsit că el era un ignorant. Voi spune adevărul așa și pentru că nu din ură pentru persoana sa, am vorbit de defectele Nu voi înjosi nicidecum bunele sale calități pentru a face pe plac nicilor săi. Mi se pare că el n-a căzut deloc în rătăcirea lui Pavel de osata, nici a lui Fotin și că n-a crezut că Domnul nostru nu e decât un du om. El a fost înspăimântat de cuvântul *Maica lui Dumnezeu*, ca de otomă și această spaimă n-a provenit decât din ignoranța sa. Ușurința re se exprima, îl făcea să arate învățat, deși, în realitate, nu era. El nu deloc cărțile vechilor interpreți și numai mândria pe care i-o inspira vența sa, îl împiedica să le citească, pentru că el se credea atât de bun, îi disprețuia pe toți ceilalți. El nu știa că aceste cuvinte se găsesc în le exemplare din Epistola sobornicească a Sfântului Ioan: *Tot duhul, nu mărturisește pe Iisus Hristos că a venit în trup, nu este de la nezeu.* (1In 4, 3) Căci aceste cuvinte au fost șterse de către cei ce au divinitatea lui Iisus Hristos, după cum a fost remarcat de către vechii reți. Umanitatea e unită cu divinitatea în Mântuitorul și nu e decât o ră persoană. Cei vechi, fiind sprijiniți pe acest pasaj, nu s-au opus să nească pe Maria, Maica lui Dumnezeu. Eusebiu, supranumit Pam-scrie următoarele, în a treia carte a vieții lui Constantin: Emanuil, Dumnezeu este cu noi, a binevoit să se nască pentru dragostea ă și locul unde s-a născut a fost numit Betleem de către evrei. Pentru , împărăteasa Elena a avut pietatea de a cinsti cu bogate podoabe unde Fecioara a născut pe Mântuitorul. Origen explică modul în care ara e numită Maica lui Dumnezeu și tratează foarte pe larg proble- i în cartea a treia a comentariilor sale la Epistola Sfântului Pavel Romani. Deci, e lămurit că Nestorie nu știa nimic din operele celor și pentru aceasta el nu atacă, după cum am zis, decât cuvântul despre

Maica lui Dumnezeu, căci se arată îndeajuns în omiliile publicate, că el n-a crezut niciodată, ca Fotin și Pavel de Samosata, că Domnului nostru n-a fost decât un simplu om. El nu neagă niciodată în omiliile sale persoana Cuvântului, așa ca ereticii pe care i-am numit, și ca alții, precum maniheii și montaniștii care au îndrăznit să facă aceasta. Am constatat, atât din citirea cărților lui Nestorie, cât și din convorbirea pe care am avut-o cu cel care era adeptul ideilor lui, că acesta era adevărul său simțământ. Cu toate acestea, cutezanța cu care el a discutat această chestiune, a tulburat foarte mult pacea Bisericii.

CAPITOLUL XXXIII.

Omor săvârșit în biserică.

În acel timp, biserica a fost profanată de un groaznic sacrilegiu. Sclavii unui străin de neam bun, refugiindu-se în biserică, pentru a evita cruzimea stăpânului lor, înaintară până la altar cu sabia în mână și, în loc să cedeze rugămintilor și să se retragă, ei se încăpățănară să rămână acolo timp de mai multe zile, stând neîncetat cu sabia scoasă. În fine, după ce au ucis un cleric și au rănit pe un altul, ei s-au sinucis. Un om, care era de față, zise că această profanare nu prezicea decât nenorociri și cită, referitor la acest subiect, două versuri ale unui vechi poet:

Temple profanate sunt, după părerea înțelepților,

Cele mai sigure preziceri de mari nenorociri.

El nu se înșelă. Căci profanarea prezicea dezbinarea poporului și depunerea autorului dezbinării.

CAPITOLUL XXXIV.

Sinod întrunit la Efes contra lui Nestorie. (431 d. Hr)

Îndată după aceea, Împăratul publică un edict pentru a aduna un Sinod la Efes. Nestorie sosi acolo, urmat de o mare mulțime de popor, îndată după sărbătoarea Paștilor și află aici mai mulți Episcopi. Chiril, Episcopul de Alexandria, întârzie puțin mai mult și nu sosi decât pentru sărbătoarea Cincizecimii (431 d. Hr). Iuvenalie, Episcopul de Ierusalim, sosi cinci zile după această sărbătoare. Fiindcă Ioan, Episcopul de Antiohia, își amăna prea mult călătoria, ceilalți Episcopi începură să discute problema. Chiril deschise o discuție cu mare bogăție de vorbe, înainte de luptă, cu scopul de

a-l încurca pe Nestorie, pe care nu-l iubea. Fiindcă mai mulți mărturiseau că Iisus Hristos e Dumnezeu, Nestorie zise: *Eu n-aș putea numi Dumnezeu, pe acela care a fost un prunc de două sau de trei luni; pentru aceasta nevinovat sunt de sângele vostru și de acum înainte nu mă voi mai aduna cu voi.* De atunci, el se adună cu Episcopii care urmau vederile sale. Cei ce rămaseră în Sinod cu Chiril, citară pe Nestorie. Însă, el amână să se năfățișeze până ce sosi Ioan, Episcopul de Antiohia. Chiril și ceilalți, examinând cuvântările în care Nestorie tratase chestiunea și dovedind că ele onțin erezii și hule contra lui Iisus Hristos, îl depuseră. Episcopii din partidul lui Nestorie, adunându-se separat, depuseră de asemenea pe Chiril și pe Memnon, Episcopul de Efes. Ioan, Episcopul de Antiohia, sosind dată după aceea, a fost supărat contra lui Chiril și-l acuză că a pricinuit lburare, prin graba cu care depusese pe Nestorie. Chiril se uni cu Iuvenar: pentru a se răzbuna pe Ioan și-l depuse. Când văzu Nestorie că cearta msesse atât de departe încât era aproape de schismă, îi păru rău de tot ce petrecuse, și zise: *Numească-se Maria, dacă voiți, Maica lui Dumnezeu, mai să înceteze gâlceava.* Însă, deși el își schimbase opiniile, nimeni nu i să-l primească și a fost exilat în pustiu, unde se află și acum. Iată rezultatul Sinodului care s-a terminat în 18 iunie, sub consulatul lui Bassus și al Antiochus. Când Ioan se reîntoarse la Antiohia, el adună mai mulți scopi și depuse pe Chiril, care, de asemenea, se reîntorsese la Alexandria. Însă, unindu-se după aceea, ei se restabiliră reciproc, fiecare în scaunul său. Depunerea lui Nestorie aduse tulburarea și confuzia în Biserica Constantinopol al cărui popor era împărțit. Clericii rostiră anatema ra lui. Astfel, numim noi, sentințele ce sunt rostite contra celor ce ăsc erezii și hule și care sunt expuse în public, pentru ca să fie văzute ată lumea.

ITOLUL XXXV.

imian e ales Episcop de Constantinopol.

După alungarea lui Nestorie, începu discuția pentru alegerea unui op de Constantinopol. Filip și Proclu, despre care am vorbit deja, fiecare câteva voturi. Păreră celor ce numeau pe Proclu ar fi învins, unii din cei mai de vază nu s-ar fi opus la aceasta, zicând că sunt ca prin care erau oprite strămutările de la o Episcopie la alta. La patru

luni după ce Nestorie a fost depus și poporul s-a liniștit puțin, Maximian a fost ales în locul lui. El practica viață monahală, deși a fost înălțat la onoarea sacerdoțiului; și-a câștigat un mare renume prin generozitatea sa, zidind cu cheltuielile sale morminte pentru călugări. El vorbea rău și nu era bun administrator.

CAPITOLUL XXXVI.

Transferările de la o Episcopie la alta. (432 d. Hr.)

Voi spune aici ceva despre canonul referitor la transferările Episcopilor, de care se serviră cei ce împiedecară pe Proclu să fie transferat de la Biserica din Cizic la aceea din Constantinopol. Mi se pare că ei nu vorbeau decât din gelozie contra lui Proclu, fără să știe nici canoanele, nici practica Bisericii. Eusebiu, supranumit Pamfilu, raportează în a șasea carte din Istoria sa, că Alexandru, Episcopul unei cetăți oarecare din Capadocia, mergând la Ierusalim să se roage, a fost oprit de popor pentru a urma lui Narcis, și că el rămase acolo tot restul vieții sale. Astfel, e lămurit că cei vechi nu considerau o problemă transferul unui Episcop de la o cetate la alta, când credeau necesar. Însă, pentru a arăta că cei ce se opuneau la hirotonia lui Proclu, citau nepotrivit canonul contra lui, voi reproduce aici canonul. Iată-l: *Dacă un Episcop, după ce a fost hirotonit, nu merge la biserica sa, nu din greșeala sa, ci pentru că poporul refuză să-l primească sau din altă cauză oarecare ce nu poate să-i fie imputată, să păstreze rangul și funcțiile sale, numai să nu aducă nicio tulburare în biserica unde a fost primit. El trebuie, totuși, să se supună la tot ce Sinodul Provinciei va găsi de cuviință să hotărască pentru dânsul.* Iată termenii canonului, iar dacă e nevoie să justific și mai mult că pentru binele Bisericii se fac câteodată transferările necesare, voi aminti numele mai multor Episcopi, care au fost transferați. Perigene, fiind hirotonit Episcop de Patras și locuitorii acestei cetăți refuzând să-l primească, din porunca Episcopului de Roma, a fost stabilit Episcop al Bisericii Metropolitane de Corint și a rămas acolo până la sfârșitul vieții sale. Grigorie, a fost Episcop de Sasima, cetate în Capadocia, și pe urmă de Nazianz. Meletie conduse Biserica de Sevastia, mai înainte de a conduce pe cea de Antiohia. Alexandru, Episcop de Antiohia, transferă pe Dositeu de la cetatea Seleucia la cea de Tars. Reverentius a fost transferat de la Arca la Tyr și Ioan de Gordo de la cetatea de Lydia la Pro-

sa. Palladius a fost transferat de la Helenopole la Adriana. Teofil a fost transferat de la Apamea, cetate în Asia, la Eudoxiopole, ce se chema odin ră Salembria. Polycarp fusese transferat de la o cetate din Bulgaria, ită Sexanta Pristi, la Nicopole în Tracia. Hierofil a fost transferat de la ezopole la Platinopole, Optim de la Agdamia la Antiohia și Silvan de lipopole la Troada. Iată un număr însemnat de Episcopi, care au trecut un scaun la altul. Voi adăuga aici ceva și despre acesta din urmă.

TITOLUL XXXVII.

Une săvârșită de Silvan.

Silvan a studiat în tinerețea sa retorica, la școala filozofului Troila. pentru că aspira la perfecțiunea Evangheliei și voia să adopte viața hală, el refuză să poarte mantia pe care o purtau oratorii. Atticus, opul de Constantinopol, l-a hirotonit Episcop de Filipopole. El se acolo trei ani, însă, neputând suporta frigul din acea țară, din cauza ituției sale, rugă pe Atticus să pună pe un altul în locul său. Astfel, se arse la Constantinopol, unde trăi într-o așa de mare asprime, încât ea adeseori prin mijlocul cetății cu sandale de paie. Venind locuitorii roada la Constantinopol pentru a cere un Episcop, Atticus îi zise lui 1, care venise să-l vadă: *Acum nu mai ai scuză pentru a te scuti de ia pastorală. Nu e prea frig la Troada, mergi acolo, scumpul meu și condu această cetate în calitate de Episcop.* Ducându-se acolo, i făcu o minune. Se construiseră acolo o corabie mare, care să transcoloane; însă, era așa de grea, încât orice încercări s-au făcut pentru a ica în mare, nu au putut-o mișca. Mai mulți credeau că e oprită de 1. Poporul se duse, deci, la Silvan și-l rugă să se apropie de țărml și să facă rugăciuni. El răspunse cu modestia sa obișnuită că e s și că numai un om bun ar putea obține de la Dumnezeu harul pe cereau.

1 toate acestea, mergând pe țarm după stăruitoarele lor rugăminți, el igăciuni, luă cu mâna un cablu și porunci să împingă corabia, care la ment dat chiar a fost aruncată în mare, fără greutate. Această mi-a făcut pe toți să admire puterea lui Dumnezeu. Virtutea lui Silvan urătă numai în această faptă, ci ea străluci în tot decursul vieții sale. că unii clerici luau bani de la procese, el nu mai numi niciodată

vreunul pentru a fi judecător, ci, luând hârtiile părților, el le dădu în mâinile laicilor, a căror probitate o cunoștea și îi însărcină să judece certurile. Prin acest mijloc, el își câștigă un renume foarte bun. Deși această digresiune e cam lungă, sper, totuși, că nu va fi nefolositoare. Să revenim acum la subiectul nostru.

CAPITOLUL XXXVIII.

Mai mulți evrei din insula Creta mărturisesc Religia Creștină.

Toate discuțiile încetară la Constantinopol, de îndată ce Maximian a fost hirotonit Episcop, sub Consulatul lui Bassus și al lui Antiochus. În același timp, mai mulți evrei, care locuiau în insula Creta, îmbrățișară Religia Creștină. Un înșelător a avut îndrăzneala să spună că el e Moise și că fusese trimis de Dumnezeu, pentru a scoate din insulă pe locuitorii de religia sa și pentru a-i face să treacă marea ca pe uscat, după cum israiliții trecuseră odinioară Marea Roșie. El cutreieră toată insula într-un an și convinse pe evrei să-și părăsească imobilele și moștenirile lor, să se pună sub ascultarea lui și să-l urmeze în alt pământ al făgăduinței, unde îi asigura că îi va duce. Evreii înșelați prin aceste meșteșugiri, renunțară la stăpânirea averilor și le lăsară celor ce voiră să le ia. Când sosi ziua destinată plecării, el se puse în fruntea unei mari mulțimi de bărbați, de femei și de copii și îi duse la un cap de pământ, care înaintează în mare, unde le porunci să se arunce. Dintre cei care s-au aruncat mai întâi, unii au fost zdrobiți de stânci, iar alții îngropați sub valuri și toți ceilalți ar fi pierit tot așa, dacă n-ar fi fost oprîți de la o primejdie atât de mare, de către niște pescari și neguțători, care scoaseră pe câțiva din ei și îi opriră pe ceilalți să se mai arunce în mare. Evreii condamnară imprudența cu care au crezut vorbele acestui înșelător și-l căutară pentru a-l omorî. Însă, el dispăru fără să poată fi aflat vreodată, ceea ce și făcu pe unii să creadă că era un demon, care luase figură de om pentru a-i pierde. Mai mulți renunțară la religia lor pentru a primi botezul.

CAPITOLUL XXXIX.

Biserica novațienilor ferită de un incendiu.

Pavel, Episcopul novațienilor, deveni în acel timp mai renumit ca niciodată, căci, aprinzându-se focul în Constantinopol și mistuind o parte

re însemnată, atât din edificiile publice, cât și din casele particulare, se opia de biserica novațienilor. Atunci, Pavel se aruncă la picioarele altai și se rugă lui Dumnezeu pentru scăparea bisericii și a cetății. găciunea sa a fost ascultată, căci, deși focul intră în biserică pe ușă și pe estre, totuși nu făcu nicio stricăciune și o cruță, pe când prefăcea în ușă toate clădirele de prin împrejurimi. Incendiul ținu două zile și două și se stinse, fără să fi înegrit măcar zidurile bisericii. Acest fapt se implă în ziua de 17 august, sub al paisprezecelea consulat al lui Teodosi și primul al lui Maxim. Novațienii făcură în toți anii o serbare în cean amintirea scăpării bisericii lor și ea e de atunci venerată, nu numai de stini, ci și de necredincioși.

PITOLUL XL

clu urmează lui Maximian la conducerea Bisericii de Constantinopol.

Maximian muri în ziua de 10 aprilie, sub consulatul lui Areobind și al Aspar, după ce a condus în pace timp de doi ani și cinci luni Biserica de ıstanbul. (434 d. Hr.) Acea zi era în a cincea săptămână, când se țeste imediat înaintea sărbătorii Paștilor. Împăratul Teodosie, voind să ntâmpine certurile ce s-ar fi putut isca cu prilejul unei alegeri, trimise pună Episcopilor ca să dea în stăpânire demnitatea episcopală lui Promai înainte de a îngropa trupul lui Maximian. Celestin, Episcopul de na, scrisese lui Chiril, Episcopul de Alexandria, lui Ioan, Episcopul de iohia și lui Rufus, Episcopul de Tesalonic, despre aceasta și declarase u e niciun inconvenient ca un Episcop ales, numit sau instalat, să sească o biserică pentru a lua alta. Proclu, luând deci în stăpânire bise-, făcu înmormântarea lui Maximian, predecesorul său.

PITOLUL XLI.

lele calități ale lui Proclu.

Proclu a fost citeț din tinerețea sa. El se aplecă foarte mult spre studiul oriei. Când ajunse la maturitate, se alipi de Atticus, Episcopul de Consnopol, care îl făcu secretarul său și îl hirotoni diacon. A fost hirotonit cop de către Sisiniu, după cum am spus deja. După moartea lui imian, el a fost pus pe scaunul Bisericii din Constantinopol. Era și om

de bine, precum nu a fost altul vreodată. El imită toate calitățile bune ale lui Atticus, dascălul său, însă îl întrecu în răbdare. Căci, pe când acesta se făcea din când în când temut ereticilor, Proclu se făcea iubit de toată lumea, pentru că știa că îi va câștiga mai bine prin blândețe decât prin asprime. El nu voi niciodată să persecute nicio sectă și consacră Bisericii toată blândețea sa. El se asemănă în această privință cu Teodosie, căci, după cum acest Principe nu întrebuiță niciodată puterea sa pentru a pedepsi pe cei vinovați, tot așa și Proclu nu a dorit niciodată să tulbure pe cei care aveau alte păreri despre Divinitate.

CAPITOLUL XLII.

Lauda Împăratului Teodosie. (426 d. Hr.)

Teodosie lauda foarte mult blândețea lui Proclu deoarece el se asemăna perfect adevăraților Episcopi și nu putea aproba puterea celor ce provocau persecuțiile. Nu mă voi teme să spun că el întrecea pe toți preoții în blândețe și voi zice, cu îndrăzneală, că el merită să fie numit cel mai blând dintre toți oamenii, după cum a fost numit Moise, în cartea *Numerii*. Pentru această blândețe extraordinară, Dumnezeu l-a ajutat să-l prindă pe Ioan, acel uzurpator nedrept al autorității suverane, fără să fi fost nevoit să întreprindă vreo luptă pentru a-l prinde și, ca recompensă pentru această blândețe, Dumnezeu i-a permis să învingă națiunile străine. Căci, este foarte adevărat că Dumnezeu i-a dat în timpul nostru aceleași haruri, pe care le dăruise celor mai mari sfinți. Nu lingușirea m-a făcut să vorbesc astfel, iar adevărul despre ceea ce vorbesc va fi întărit prin cele ce vor urma.

CAPITOLUL XLIII.

Nenorociri întâmplate barbarilor care favorizaseră partidul tiranului.

Aflând Împăratul că străinii de la care tiranul ceruse ajutorul, se pregăteau, după moartea sa, să treacă pe pământurile noastre, se rugă lui Dumnezeu, după obiceiul său, și îndată obținu ceea ce dorea. Rohas, șeful barbarilor a fost lovit de trăsnet. O boala molipsitoare răpi cea mai mare parte din soldații ce urmaseră steagurile lui. Un foc ceresc mistui pe cei pe care boala îi cruțase. Astfel, aceste popoare au fost cuprinse de groază și de spaimă și se înfricoșară, nu atât de vitejia romanilor, cât de puterea lui

Dumnezeu, Care îi proteja. Proclu făcu într-o cuvântare referire la profezia lui Ezechiil despre ferea miraculoasă a Imperiului și această referire fost primită cu multe aplauze de auditori. Iată cuvintele proorociei: *Fiul ului proorocește asupra lui Gog, Magog, Meșec și Tubal. Acestea zice Domnul: Îl voi judeca pe el cu moarte și cu sânge și cu ploaie înecătoare u pietre de grindină și foc și piatră pucioasă. Voi ploua peste el și peste cei ce sunt cu el și peste neamuri multe, care sunt cu el. Și vor cuște că Eu sunt Domnul* (Iez. 38, 2, 22-23). Această referire, după cum zis, a fost foarte bine primită și Proclu și-a câștigat un renume bun. Înțararea lui Teodosie în toate împrejurările a fost recompensată printr-un e număr de favoruri, pe care le primi de la Dumnezeu, între altele, și aza despre care voi vorbi.

OTOLUL XLIV.

șitoria Împăratului Valentinian și a Eudoxiei, fiica lui Teodosie.

El avuse de la împărăteasa Eudoxia, femeia sa, o fiică numită Eua, pe care Valentinian, vărul său, căruia îi dăduse Imperiul de Occiduo ceru în căsătorie. Teodosie i-a promis-o și ei se învoiră să se înască la hotarele ambelor Imperii, pentru a face ceremonia nunții și ră în acest scop cetatea Tesalonic. Însă, Valentinian scrisc lui Teodosi nu se ostenească să meargă acolo, căci va veni el la Constantinopol. Într-adevăr, el se duse acolo, după ce a lăsat trupe pentru a păzi hoș. Se căsătorii cu Eudoxia, sub Consulatul lui Isidor și al lui Senator d. Hr.) și se reîntoarse cu ea în Occident.

TOLUL XLV.

șirea trupului lui Ioan, Episcopul din Constantinopol.

Proclu întruni, în acel timp, la biserică pe cei ce se despărțiseră de ea ară, din cauza depunerii lui Ioan. Obținând permisiunea Împăratului, ransporta trupul său de la Comana, unde era îngropat de treizeci și le ani, el îl aduse la Constantinopol, cu pompă solemnă și-l depuse în a Sfinților Apostoli, în ziua de 17 ianuarie, sub al șaisprezecelea lat al lui Teodosie. Cei ce se despărțiseră, din cauza sa, de împărășiceilalți credincioși, reintrară îndată în Biserică. (438 d. Hr.) M-am meori că invidia care l-a persecutat pe Origen, a cruțat pe Ioan și că,

unul a fost excomunicat, după două sute de ani de la moartea sa și altul restabilit în împărțășire, după treizeci și cinci de ani de la moartea sa. Aceasta provine, fără îndoială, de la deosebirea calităților lui Teofil și ale lui Proclu, de care, cei ce cunosc puțin geniul și înclinarea oamenilor, nu vor fi niciodată surprinși.

CAPITOLUL XLVI.

Moartea lui Pavel, Episcopul novațienilor. Hirotonia lui Marcian.

Pavel, Episcopul novațienilor, muri îndată după aducerea trupului lui Ioan, în ziua de 11 iulie, sub același consulat. La moartea sa, el adună toate sectele și renumele pietății sale le făcu să alerge în număr mare la îngroparea sa și să cânte psalmi împreună, până ce trupul său a fost depus în mormânt. Nu voi spune că în timpul bolii sale, el n-a schimbat întru nimic asprimea vieții sale monastice, nici n-a întrerupt vreodată rugăciunile sale, ca nu cumva, oprindu-mă la aceste împrejurări, ele să întunece o faptă mai strălucită, din care vor putea trage un mare folos cei ce își vor da osteneala să citească scrierea mea. Când se simți aproape de sfârșit, el îi adună pe preoții Bisericilor ce erau sub conducerea sa și le zise: *Alegeți un Episcop până când sunt încă viu, ca nu cumva pacea Bisericii să fie tulburată după moartea mea.* Preoții i-au răspuns că nu e cuviincios să le lase libertatea alegerii pentru că e greu să înțeleagă, și că e mai bine ca el însuși să numească un succesori. El le zise: *Promiteți, deci, în scris că veți primi pe cel pe care îl voi alege.* Preoții, scriind și semnând promisiunea, el scrise numele preotului Marcian, care învățase de la dânsul exercițiile vieții monahale și care era atunci absent. Apoi, el semnă înscrisul, puse să-l semneze cei mai de vază preoți și-l dădu lui Marcu, Episcopul novațienilor din Scythia și zise: *Dacă Dumnezeu îmi va lăsa viața, îmi vei înapoia acest înscris; dar dacă mă va chema la El, îl vei deschide și vei afla acolo numele celui ales pentru a-mi fi succesori.* El muri curând după aceea, iar înscrisul a fost deschis la trei zile după moartea sa. Toți se pronunțară că Marcian e foarte vrednic să fie Episcop și trimiseră să-l caute. El a fost găsit la Tiberiopole, cetate în Frigia și, fiind adus cu dibăcie, el a fost sfințit în 11 august și instalat în scaunul Bisericii.

TITOLUL XLVII.

Împărăteasa Eudoxia se duce la Ierusalim.

Împăratul Teodosie mulțumi lui Dumnezeu pentru binefacerile primite de la El. O trimise pe împărăteasa Eudoxia, soția sa, la Ierusalim, unde trebuia să meargă atunci când fiica sa se va mărita. Ea făcu o mulțime de daruri, atât bisericilor din Ierusalim, cât și celorlalte biserici din Orient.

TITOLUL XLVIII.

Proclu este hirotonit Episcop al Cesariei în Capadocia.

Proclu făcu, sub al șaptesprezecelea Consulat al lui Teodosie (439 d. e.), o faptă pe care Antichitatea n-a văzut-o vreodată. Locuitorii din Cesarea, din Capadocia, veniseră la Constantinopol pentru a cere un Episcop pentru orașul lui Firmus, care murise. Pe când Proclu era foarte neliniștit și se gândea pe cine să aleagă, senatorii îl vizitară. Între ei se afla și Talasie, soția împăratului. Împăratul îi dăduse guvernământul Illyriei și era gata să-i dea pe cel din Orient. Însă Proclu alegându-l, îl făcu Episcop de Cesarea.

Proclu făcu o lucrare foarte mare, la care era atunci starea Bisericii. Fiind gata să termin lucrarea, doborâ din tot sufletul ca Biserica și statul să se bucure de o pace profundă și să se ridice din nou să scrie să nu aibă materialul necesar. Eu însumi nu aș fi putut să scriu aceste șapte cărți, dacă nu aș fi scris aceste șapte cărți, rugămintea voastră, dacă cei ce au provocat discuții și diferențe, ar fi să stea în liniște. Această a șaptea carte cuprinde cele ce s-au petrecut de 32 de ani. Toate cele șapte cărți cuprind cele ce s-au petrecut timp de 40 de ani, căci încep în primul an din Olimpiada două sute șaptezeci și șase, în care Constantin a fost proclamat Împărat și se sfârșesc în al doilea an din Olimpiada trei sute cincizeci, an în care Teodosie era consul pentru al șaptesprezecelea oară.

CUPRINS

Introducere.	5
SOCRATE	5
Cartea întâi	15
CAPITOLUL I.	15
<i>Planul Autorului.</i>	15
CAPITOLUL II.	15
<i>Cum a îmbrățișat Împăratul Constantin religia creștină</i>	15
CAPITOLUL III.	17
<i>Despre persecuția lui Licinius contra creștinilor, în timpul în care Constantin îi favoriza din toate puterile sale.</i>	17
CAPITOLUL IV.	17
<i>Război între Constantin și Licinius din cauza creștinilor. (324 d. Hr.)</i>	17
CAPITOLUL V	18
<i>Cearta dintre Arie și Alexandru, Episcopul de Alexandria.</i>	18
CAPITOLUL VI.	18
<i>Progresul certei. Alexandru depune pe Arie și pe aderenții săi.</i>	18
CAPITOLUL VII.	22
<i>Împăratul Constantin trimite pe Osiu la Alexandria, pentru a-l sfătui pe Arie să reintre în împărtășirea Bisericii.</i>	22
CAPITOLUL VIII.	24
<i>Despre Sinodul care s-a ținut în Niceea, în Bithynia și despre hotărârea ce s-a luat acolo.</i>	24
CAPITOLUL IX.	31
<i>Despre ceea ce s-a hotărât în Sinod și despre depunerea lui Arie și a aderenților săi.</i>	31
CAPITOLUL X.	38
<i>Aetiu, Episcopul novațienilor, e chemat la Sinod de către Împărat</i>	38

APITOLUL XI.....	39
<i>Pafnutie.....</i>	39
APITOLUL XII.....	40
<i>Viridon, Episcopul de Cipru.....</i>	40
APITOLUL XIII.....	41
<i>Anthichian Monahul.....</i>	41
APITOLUL XIV.....	42
<i>Assebiu, Episcop de Nicomidia și Teognis Episcop de Niceea își sunt retractarea și sunt apoi restabiliți în scaunele lor.....</i>	42
APITOLUL XV.....	43
<i>Anasie e făcut Episcop de Alexandria.....</i>	43
APITOLUL XVI.....	44
<i>Imperatorul dispune să se zidească cetatea Bizanț (328 d. Hr.) și îi dădu numele său.....</i>	44
APITOLUL XVII.....	44
<i>Constantina, mama Împăratului, găsește Crucea Mântuitorului în Ierusalim și dispune să se zidească acolo o biserică.....</i>	44
APITOLUL XVIII.....	46
<i>Imperatorul Constantin nimicește superstițiile păgânismului și dispune să se zidească mai multe biserici.....</i>	46
APITOLUL XIX.....	47
<i>Constantin, e propovăduită în Indii.....</i>	47
APITOLUL XX.....	48
<i>Constantin și ei se convertesc la credință.....</i>	48
APITOLUL XXI.....	50
<i>Constantin Pustnicul.....</i>	50
APITOLUL XXII.....	51
<i>Constantin, conducătorul maniheilor.....</i>	51
APITOLUL XXIII.....	52
<i>Constantin și Teognis combat definiția credinței întocmită în Sinodul de la Niceea și întind curse lui Atanasie.....</i>	52
APITOLUL XXV.....	55
<i>Constantin are un preot care pregătește restabilirea lui Arie în Alexandria... Constantin XXVI.....</i>	55
	56

<i>Arie își prezintă retractarea și se preface că se supune definiției Sinodului.</i>	56
CAPITOLUL XXVII.	56
<i>Atanasie refuză să-l primească pe Arie. El e calomniat pe lângă Împărat. (332 d.Hr.)</i>	56
CAPITOLUL XXVIII.	58
<i>Împăratul convocă un Sinod la Tyr pentru a judeca acușările aduse contra lui Atanasie.</i>	58
CAPITOLUL XXIX.	59
<i>Episcopul Arsenie.</i>	59
CAPITOLUL XXX.	60
<i>Fuga acuzatorilor lui Atanasie.</i>	60
CAPITOLUL XXXI.	60
<i>Atanasie cere dreptate de la Împărat.</i>	60
CAPITOLUL XXXII.	61
<i>Depunerea lui Atanasie.</i>	61
CAPITOLUL XXXIII.	61
<i>Episcopii se duc de la Tyr la Ierusalim și acolo primesc pe Arie în împărtășirea lor.</i>	61
CAPITOLUL XXXIV.	61
SCRISOAREA ÎMPĂRATULUI CONSTANTIN.	61
<i>Constantin, învingător, Prea mare, August: Episcopilor adunați în Cetatea Tyr.</i>	61
CAPITOLUL XXXV.	62
<i>Atanasie e exilat în Galia din cauza unei noi acușări. (336 d.Hr.)</i>	62
CAPITOLUL XXXVI.	63
<i>Marcel, Episcopul de Ancyra și Asterius, Sofistul.</i>	63
CAPITOLUL XXXVII.	64
<i>Tulburări provocate de către Arie în Constantinopol.</i>	64
CAPITOLUL XXXVIII.	64
<i>Moartea lui Arie.</i>	64
CAPITOLUL XXXIX.	66
<i>Moartea Împăratului Constantin.</i>	66
CAPITOLUL XL.	66

<i>ormântarea Împăratului Constantin.</i>	66
a a doua	67
PITOLUL I.	67
<i>țivele pentru care Socrate a făcut de două ori primele două cărți</i> <i>Istoria sa.</i>	67
PITOLUL II.	68
<i>ebiu, Episcopul de Nicomidia, susține părerea lui Arie.</i>	68
PITOLUL III.	69
ISOAREA TÂNĂRULUI CONSTANTIN	69
<i>stantin, Cesar: Poporului Bisericii Sobornicești din Alexandria.</i>	69
PITOLUL IV.	69
<i>chie urmă lui Eusebiu în conducerea Bisericii de Cesareea.</i> ...	69
PITOLUL VI.	70
<i>urare în Constantinopol din cauza alegerii unui Episcop.</i>	70
PITOLUL VII.	70
<i>stanțiu alungă pe Pavel de pe Scaunul Bisericii de</i> <i>stantinopol și puse în locul său pe Eusebiu, Episcopul de</i> <i>omidia.</i>	70
PITOLUL VIII.	71
<i>ebiu ține un Sinod în Antiohia, unde propune o nouă formulă de</i> <i>lință. (341 d.Hr.)</i>	71
PITOLUL IX.	71
<i>ebiu de Emesa.</i>	71
PITOLUL X.	72
<i>copii întruniți în Antiohia, aleg pe Grigorie spre a fi Episcop de</i> <i>andria și schimbă termenii credinței Sinodului din Niceea.</i>	72
PITOLUL XI.	74
<i>gorie intră cu putere armată în Alexandria. Atanasie e constrâns</i> <i>lece de acolo.</i>	74
PITOLUL XII.	75
<i>el e restabilit de către popor pe scaunul Bisericii de</i> <i>stantinopol. Macedoniu e ales de către Arieni.</i>	75

CAPITOLUL XIII.....	75
<i>Ermogen, maestrul poliției, e ucis de poporul din Constantinopol. Pavel este alungat de acolo de către Împăratul Constanțiu. (342 d.Hr.) .....</i>	
CAPITOLUL XIV.....	76
<i>Grigorie e alungat din Biserica de Alexandria de către arieni și George e pus în locul său. ....</i>	
CAPITOLUL XV.....	76
<i>Atanasie, Pavel și alți câțiva Episcopi sunt restabiliți în scaunele lor prin intervenția lui Iuliu, Episcopul Romei. (342 d.Hr.).....</i>	
CAPITOLUL XVI.....	78
<i>Împăratul Constanțiu trimite pe Pavel în exil și pune pe Macedoniu pe scaunul Bisericii de Constantinopol. ....</i>	
CAPITOLUL XVII.....	79
<i>Atanasie fuge la Roma de frica amenințărilor Împăratului. ....</i>	
CAPITOLUL XVIII.....	80
<i>Trei Episcopi trimiși din Orient spre a da seama de depunerea lui Atanasie și a lui Pavel întocmesc o nouă formulă de credință. ....</i>	
CAPITOLUL XIX.....	81
<i>Altă expunere de credință.....</i>	
CAPITOLUL XX.....	84
<i>Sinodul din Sardica. (347 d.Hr.).....</i>	
CAPITOLUL XXI.....	85
<i>Apărarea lui Eusebiu, supranumit Pamfilu. ....</i>	
CAPITOLUL XXII.....	87
<i>Împăratul Occidentului îl roagă pe Împăratul Orientului să restabilească pe Pavel și pe Atanasie în scaunele lor și-l amenință cu război, în caz că va continua să refuze aceasta. ....</i>	
CAPITOLUL XXIII.....	88
<i>Constanțiu recheamă pe Atanasie și-l trimite la Alexandria.....</i>	
CAPITOLUL XXIV.....	93
<i>Atanasie e primit la Ierusalim și face să se primească credința Sinodului din Niceea. ....</i>	
CAPITOLUL XXV.....	94

te Scolasticul

gnențiu și Vetranion. (350 d.Hr.).....	94
PITOLUL XXVI.....	94
el și Atanasie sunt din nou alungați din scaunele lor.....	94
PITOLUL XXVII.....	95
edoniu fiind restabilit pe Scaunul Bisericii de Constantinopol, eprinde o crudă persecuție contra celor ce nu erau de vederile	95
PITOLUL XXVIII.....	96
'ențe săvârșite în Alexandria.....	96
PITOLUL XXIX.....	97
unerea lui Fotin, Episcop de Sirmium.....	97
PITOLUL XXX.....	98
unerea de credință făcută în Sinodul din Sirmium.....	98
PITOLUL XXXI.....	102
z, Episcopul de Cordova e constrâns de violența maltratărilor să neze formula de credință hotărâtă în Sinodul din Sirmium....	102
PITOLUL XXXII.....	102
urtea tragică a lui Magnențiu.....	102
PITOLUL XXXIII.....	103
neînsemnat război contra evreilor.....	103
PITOLUL XXXIV.....	103
ăratul Constanțiu poruncește să-l omoare pe Gallus. (354 d.Hr.)	103
PITOLUL XXXV.....	104
u publică o nouă erezie.....	104
PITOLUL XXXVI.....	105
odul din Milan.....	105
PITOLUL XXXVII.....	105
odul din Rimini. O nouă formulă de credință. (359 d. Hr.).....	105
PITOLUL XXXVIII.....	112
zimirile lui Macedoniu.....	112
PITOLUL XXXIX.....	115
odul ținut în Seleucia.....	115
PITOLUL XL.....	117

<i>Altă formulă de credință întocmită de Acachie</i>	117
CAPITOLUL XLI.....	120
<i>Partizanii lui Acachie confirmă credința Sinodului din Rimini și fac oarecare adăugiri</i>	120
CAPITOLUL XLII.....	122
<i>Macedoniu e depus. Eudoxiu e înălțat în locul său pe scaunul Bisericii de Constantinopol</i>	122
CAPITOLUL XLIII.....	123
<i>Depunerea lui Eustațiu. Rătăcirile lui. Strămutarea lui Eudoxiu. Târnosirea bisericii Sfânta Sofia</i>	123
CAPITOLUL XLIV.....	124
<i>Meletie e făcut Episcop din Antiohia. Schismă în această Biserică</i>	124
CAPITOLUL XLV.....	125
<i>Erezia lui Macedoniu</i>	125
CAPITOLUL XLVI.....	126
<i>Erezia apolinariștilor</i>	126
CAPITOLUL XLVII.....	127
<i>Moartea Împăratului Constanțiu</i>	127
Cartea a treia	129
CAPITOLUL ÎNȚĂI.....	129
<i>Nașterea lui Iulian. Educația sa. Ajungerea sa în fruntea Imperiului. Apostazia sa. (361 d. Hr.)</i>	129
CAPITOLUL II.....	133
<i>Răscoală provocată în Alexandria</i>	133
CAPITOLUL III.....	134
<i>Împăratul mustră poporul din Alexandria pentru omorârea lui George</i>	134
CAPITOLUL IV.....	135
<i>Atanasie e restabilit în scaunul său</i>	135
CAPITOLUL V.....	135
<i>Reîntorcerea lui Lucifer și a lui Eusebiu</i>	135
CAPITOLUL VI.....	136

ate Scolasticul

<i>ulin e sfințit Episcop de Antiohia.</i>	136
PITOLUL VII.	136
<i>odul din Alexandria.</i>	136
PITOLUL VIII.	138
<i>ologie alcătuită de Atanasie pentru a-și justifica retragerea.</i> ..	138
PITOLUL IX.	140
<i>zbinare între creștinii din Antiohia. Nemulțumirea lui Lucifer.</i> <i>ritatea lui Eusebiu.</i>	140
PITOLUL X.	141
<i>rie, Episcopul de Poitiers predică în Occident doctrina</i> <i>substanțialității Fiului lui Dumnezeu. Rătăcirea macedonienilor.</i>	141
PITOLUL XI.	142
<i>an cere bani de la creștini.</i>	142
PITOLUL XII.	142
<i>an îi oprește pe creștini să învâțe științele profane.</i>	142
PITOLUL XIII.	143
<i>an se silește a converti pe creștini.</i>	143
PITOLUL XIV.	144
<i>anasie fuge din Alexandria.</i>	144
PITOLUL XV.	144
<i>rtiri în Frigia.</i>	144
PITOLUL XVI.	145
<i>linarii alcătuiesc cărți.</i>	145
PITOLUL XVII.	147
<i>an se pregătește de război contra perșilor. El scrie contra</i> <i>itorilor Antiohiei.</i>	147
PITOLUL XVIII.	148
<i>an consultă un Oracol, care nu-i poate răspunde nimic.</i>	148
PITOLUL XIX.	148
<i>ecuție provocată contra creștinilor. Minunata statornicie a lui</i> <i>lor.</i>	148
PITOLUL XX.	149

<i>Iulian permite evreilor să-și restabilească templul din Ierusalim. Ei sunt împiedicați de la aceasta prin trei minuni.</i>	149
CAPITOLUL XXI	150
<i>Năvălirea lui Iulian în Persia. Moartea sa.</i>	150
CAPITOLUL XXII.	151
<i>Iovian e proclamat Împărat. (363 d. Hr.)</i>	151
CAPITOLUL XXIII.	151
<i>Combaterea celor ce a spus Libanius despre Iulian.</i>	151
CAPITOLUL XXIV.....	156
<i>Episcopii se silesc, fiecare, să atragă pe Iovian la vederile lor...</i>	156
CAPITOLUL XXV.....	156
<i>Aderenții lui Acachie îmbrățișează doctrina consubstanțialității Cuvântului.</i>	156
CAPITOLUL XXVI.....	158
<i>Moartea Împăratului Iovian.</i>	158
Cartea a patra	159
CAPITOLUL I.....	159
<i>Valentinian e proclamat Împărat. El și l-a asociat pe Valens, fratele său, la conducerea Imperiului. (364 d. Hr.)</i>	159
CAPITOLUL II.....	160
<i>Valens permite macedonienilor să țină un Sinod și persecută pe cei ce țineau doctrina consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu.</i>	160
CAPITOLUL III.....	160
<i>Revolta lui Procopiu. Cutremur de pământ. Inundație.</i>	160
CAPITOLUL IV.	161
<i>Macedonienii confirmă la Lampsac doctrina Sinodului din Antiohia, condamnă doctrina Sinodului din Rimini și aprobă depunerea lui Acachie și a lui Eudoxiu.</i>	161
CAPITOLUL V.....	161
<i>Valens prinde pe Procopiu și-l omoară împreună cu căpeteniile trupelor sale.</i>	161
CAPITOLUL VI.	162

ate Scolasticul

<i>ilens întrebuițează violența asupra mai multora pentru a-i face îmbrățișeze doctrina lui Arie.</i>	162
APITOLUL VII.	162
<i>inomiu e instalat pe scaunul Bisericii de Cizic în locul lui Eleusiu.</i>	162
APITOLUL VIII.	163
<i>racol aflat în ruinele zidurilor din Calcedon.</i>	163
APITOLUL IX.	164
<i>alens persecută pe novațieni.</i>	164
APITOLUL X.	165
<i>ui Valentinian i se naște un fiu.</i>	165
APITOLUL XI.	165
<i>grindină de o mărime extraordinară. Cutremur de pământ.</i>	165
APITOLUL XII.	166
<i>acedonienii scriu lui Liberiu, Episcopul de Roma, și semnează consubstanțialitatea Cuvântului.</i>	166
APITOLUL XIII.	169
<i>onomiu se desparte de Eudoxiu. Atanasie e silit să se ascundă. El e restabilit.</i>	169
APITOLUL XIV.	170
<i>emofil e ales de către arieni pentru a urma lui Eudoxiu, iar vagrie de către ortodocși</i>	170
APITOLUL XV.	170
<i>vagrie și Eustațiu sunt trimiși în exil. Arieni îi persecută pe ortodocși</i>	170
APITOLUL XVI.	171
<i>reofi arși din porunca lui Valens. Foamete în Frygia.</i>	171
APITOLUL XVII.	171
<i>mpăratul Valens persecută pe apărătorii consubstanțialității Fiului lui Dumnezeu.</i>	171
APITOLUL XVIII.	172
<i>ăria credinței unei femei din Cetatea Edessei.</i>	172
APITOLUL XIX.	172

<i>Valens îi omoară pe mai mulți, din mânie pentru o prezicere oarecare.</i>	172
CAPITOLUL XX.....	173
<i>Moartea lui Atanasie, Episcopul de Alexandria. (371 d. Hr.)</i>	173
CAPITOLUL XXI.....	173
<i>Lucius ia în stăpânire bisericile din Alexandria. Petru e aruncat în temniță.</i>	173
CAPITOLUL XXII.....	173
<i>Petru se retrage la Roma. Arienii îi persecută pe pustnici.</i>	173
CAPITOLUL XXIII.....	174
<i>Numele sfinților călugări care au viețuit în pustie.</i>	174
CAPITOLUL XXIV.....	179
<i>Izgonirea sfinților călugări. Minunile lor.</i>	179
CAPITOLUL XXV.....	180
<i>Despre Didim.</i>	180
CAPITOLUL XXVI.....	181
<i>Vasile, Episcopul de Cesarea și Grigorie, Episcopul de Nazianz.</i>	181
CAPITOLUL XXVII.....	183
<i>Grigorie Taumaturgul (făcătorul de minuni).</i>	183
CAPITOLUL XXVIII.....	184
<i>Novat și Novațienii.</i>	184
CAPITOLUL XXIX.....	185
<i>Răscoala întâmplată la Roma, din pricina lui Damasius și a lui Ursin.</i>	185
CAPITOLUL XXX.....	185
<i>Ambrozie e ales Episcop de Milan.</i>	185
CAPITOLUL XXXI.....	186
<i>Moartea Împăratului Valentinian. (375 d. Hr.)</i>	186
CAPITOLUL XXXII.....	187
<i>Temistius ține o cuvântare în prezența Împăratului Valens și potolește persecuția.</i>	187
CAPITOLUL XXXIII.....	188
<i>Goții primesc Religia Creștină.</i>	188
CAPITOLUL XXXIV.....	188

rate Scolasticul

<i>Goții fug la Romani</i>	188
CAPITOLUL XXXV.....	189
<i>Valens persecută pe creștini cu mai puțină violență ca mai înainte.</i>	189
CAPITOLUL XXXVI.....	189
<i>Maracini îi îmbrățișează Religia Creștină</i>	189
CAPITOLUL XXXVII.....	190
<i>Cucius e alungat din bisericile din Alexandria și Petru e restabilit în cazul său</i>	190
CAPITOLUL XXXVIII.....	190
<i>Moartea Împăratului Valens</i>	190
Cartea a cincea	193
PREFAȚĂ	193
CAPITOLUL I.....	194
<i>Goții atacă Constantinopolul</i>	194
CAPITOLUL II.....	194
<i>Împăratul Grațian recheamă Episcopii Ortodocși și alungă pe eretici. El își asociază pe Teodosie la conducerea Imperiului. (379 d. Hr.)</i>	194
CAPITOLUL III.....	194
<i>Episcopii celor mai însemnate Biserici. (379 d. Hr.)</i>	194
CAPITOLUL IV.....	195
<i>Macedonienii cad iarăși în rătăcire</i>	195
CAPITOLUL V.....	195
<i>Răscoala întâmplată în Biserica de Antiohia din pricina lui Paulin și a lui Meletie</i>	195
CAPITOLUL VI.....	196
<i>Grigorie e transferat de la Biserica de Nazianz la cea de Constantinopol. Împăratul Teodosie primește Botezul. (380 d. Hr.)</i>	196
CAPITOLUL VII.....	196
<i>Grigorie demisionează din Episcopia de Constantinopol. Împăratul poruncește lui Demofil, Episcopul arienilor, sau să consimtă la</i>	

<i>consubstanțialitatea Cuvântului sau să plece din cetate. (380 d. Hr.)</i>	196
CAPITOLUL VIII.....	197
<i>Sinodul de Constantinopol. Hirotonia lui Nectarie. (381 d. Hr.)</i>	197
CAPITOLUL IX.....	198
<i>Strămutarea trupului lui Pavel, Episcopul de Constantinopol.</i>	
<i>Moartea lui Meletie.</i>	198
CAPITOLUL X.....	199
<i>Împăratul întrunește Episcopi de toate orientările. Novațienii au permisiune să-și facă adunările lor în Constantinopol. (383 d. Hr.)</i>	
.....	199
CAPITOLUL XI.....	201
<i>Împăratul Grațian e ucis de către tiranul Maxim. Iustina încetează să îl persecute pe Ambrozie.</i>	201
CAPITOLUL XII.....	202
<i>Lupta între Teodosie și Maxim. (384 d. Hr.)</i>	202
CAPITOLUL XIII.....	203
<i>Tulburarea provocată de arieni în Constantinopol.</i>	203
CAPITOLUL XIV.....	203
<i>Biruința lui Teodosie. Moartea lui Maxim. (388 d. Hr.)</i>	203
CAPITOLUL XV.....	204
<i>Flavian se face singur stăpân pe bisericile din Antiohia. (388 d. Hr.)</i>	
.....	204
CAPITOLUL XVI.....	204
<i>Temple dărâmate în Alexandria. Lupta între creștini și păgâni. (388 d. Hr.)</i>	204
CAPITOLUL XVII.....	205
<i>Scriere hieroglifică găsită în templul lui Serapis.</i>	205
CAPITOLUL XVIII.....	206
<i>Abuzuri reformate la Roma de Împăratul Teodosie.</i>	206
CAPITOLUL XIX.....	207
<i>Duhovnicii scoși din Biserică.</i>	207
CAPITOLUL XX.....	208
<i>Dezbinare între arieni și eretici.</i>	208

ate Scolasticul

APITOLUL XXI.....	208
<i>înțelegeri între novațieni.</i>	208
APITOLUL XXII.	210
<i>veri ale autorului asupra diferitelor obiceiuri ale unor Biserici, ate de celebrarea sărbătorii Paștilor; ceremoniile botezului, zirea postului și câteva puncte referitoare la disciplină.</i>	210
APITOLUL XXIII.....	216
<i>înțelegeri între arienii din Constantinopol.</i>	216
APITOLUL XXIV.....	217
<i>înțelegeri între eunomiieni.</i>	217
APITOLUL XXV.....	217
<i>geniu omoară pe tânărul Valentinian și uzurpă puterea suverană. e învins de Teodosie și omorât la picioarele sale.</i>	217
APITOLUL XXVI.....	218
<i>partea Împăratului Teodosie.</i>	218
ea a șasea	221
REFATAȚĂ.....	221
APITOLUL I.	222
<i>fin prefect al Pretoriului e ucis la picioarele lui Arcadie. (395 d. .)</i>	222
APITOLUL II.....	222
<i>partea lui Nectarie. Hirotonia lui Ioan. (397 d. Hr.)</i>	222
APITOLUL III.....	223
<i>șterea și creșterea lui Ioan, Episcopul de Constantinopol.</i>	223
APITOLUL IV.	224
<i>an devine nesuferit clericilor săi.</i>	224
APITOLUL V.....	225
<i>an, Episcopul de Constantinopol, supără o mulțime de persoane neam bun.</i>	225
APITOLUL VI.	226
<i>rianas încearcă să uzurpe autoritatea suverană. El provoacă lburări în Constantinopol și e ucis.</i>	226
APITOLUL VII.....	228

<i>Ceartă între Teofil, Episcopul de Alexandria, și între Călugări.</i>	
<i>Condamnarea scrierilor lui Origen.</i>	228
CAPITOLUL VIII.....	230
<i>Ioan, Episcopul de Constantinopol, sporește numărul rugăciunilor ce se făceau în timpul nopții.</i>	230
CAPITOLUL IX.....	231
<i>Teofil, Episcopul de Alexandria, uneltește să-l depună pe Ioan, Episcopul de Constantinopol.</i>	231
CAPITOLUL X.....	232
<i>Epifanie, Episcopul de Cipru întrunește Episcopi pentru a condamna scrierile lui Origen.</i>	232
CAPITOLUL XI.....	233
<i>Severian și Antioch au neînțelegeri cu Ioan, Episcopul de Constantinopol.</i>	233
CAPITOLUL XII.....	234
<i>Epifanie face hirotonii în Constantinopol fără permisiunea lui Ioan.</i>	234
CAPITOLUL XIII.....	235
<i>Apărare făcută lui Origen.</i>	235
CAPITOLUL XIV.....	235
<i>Ioan, Episcopul de Constantinopol, atenționează pe Epifanie de uneltirile pe care acesta le făcea în Eparhia sa; Epifanie se întoarce la Biserica sa.</i>	235
CAPITOLUL XV.....	236
<i>Ioan e alungat din Biserica sa.</i>	236
CAPITOLUL XVI.....	237
<i>Răzvrătirea poporului. Reîntoarcerea lui Ioan, Episcopul de Constantinopol.</i>	237
CAPITOLUL XVII.....	238
<i>Răzvrătire între locuitorii din Constantinopol și între cei din Alexandria. Retragerea lui Teofil și a Episcopilor din partidul său.</i>	238
CAPITOLUL XVIII.....	239

<i>Statuia Împărătesei Eudoxia. Exilul lui Ioan, Episcopul de Constantinopol.</i>	239
CAPITOLUL XIX.....	240
<i>Întotdeauna lui Arsachi. Boala lui Cirin.</i>	240
CAPITOLUL XX.....	241
<i>Întotdeauna lui Atticus.</i>	241
CAPITOLUL XXI.....	241
<i>Moartea lui Ioan, Episcopul de Constantinopol. (407 d. Hr.)</i>	241
CAPITOLUL XXII.....	242
<i>Întotdeauna ingenuoase ale lui Sisiniu.</i>	242
CAPITOLUL XXIII.....	243
<i>Moartea Împăratului Arcadiu. (408 d. Hr.)</i>	243
Cartea a șaptea	245
CAPITOLUL I.....	245
<i>Intim, Prefect al Pretoriului, e însărcinat cu guvernarea Imperiului.</i>	245
CAPITOLUL II.....	245
<i>Moravurile lui Atticus, Episcopul din Constantinopol.</i>	245
CAPITOLUL III.....	246
<i>Teodosiu, Episcopul din Sinadon îi persecută pe macedonieni.</i>	246
<i>Teodosiu își ia în stăpânire scaunul.</i>	246
CAPITOLUL IV.....	247
<i>Atticus vindecă pe un evreu de paralizie dându-i Botezul.</i>	247
CAPITOLUL V.....	247
<i>Abbatie, preot al novațienilor, se desparte de împărtășirea lor.</i>	247
CAPITOLUL VI.....	248
<i>Episcopii sectei Arieniilor.</i>	248
CAPITOLUL VII.....	249
<i>Chiril îi urmă lui Teofil la conducerea Bisericii din Alexandria. (412 d. Hr.)</i>	249
CAPITOLUL VIII.....	249
<i>Religia creștină se răspândește în Persia.</i>	249
CAPITOLUL IX.....	250

<i>Episcopii din Antiohia și din Roma.</i>	250
CAPITOLUL X.....	250
<i>Luarea Romei de către Alaric.</i>	250
CAPITOLUL XI.....	251
<i>Episcopii din Roma.</i>	251
CAPITOLUL XII.....	251
<i>Chrisant e hirotonit, fără voia lui, Episcop al novațienilor. Lauda sa.</i>	251
CAPITOLUL XIII.....	252
<i>Lupta dintre creștinii și evreii din Alexandria.</i>	252
CAPITOLUL XIV.....	253
<i>Răzvrătirea provocată de către călugări contra guvernatorului de Alexandria.</i>	253
CAPITOLUL XV.....	254
<i>Moartea filozoafei Hipatia.</i>	254
CAPITOLUL XVI.....	255
<i>Omorul săvârșit de evrei.</i>	255
CAPITOLUL XVII.....	255
<i>Minune întâmplată la botezul unui evreu.</i>	255
CAPITOLUL XVIII.....	256
<i>Războiul dintre perși și romani. Înfrângerea perșilor.</i>	256
CAPITOLUL XIX.....	257
<i>Puternica diligență a unui curier numit Palladius.</i>	257
CAPITOLUL XX.....	257
<i>O nouă înfrângere a perșilor.</i>	257
CAPITOLUL XXI.....	258
<i>Mila extraordinară a lui Acachie, Episcopul din Amidea, față de prizonierii perși.</i>	258
CAPITOLUL XXII.....	259
<i>Virtuțile Împăratului Teodosie.</i>	259
CAPITOLUL XXIII.....	261
<i>Moartea lui Ioan, care voise să uzurpe autoritatea suverană. (423 d. Hr.)</i>	261
CAPITOLUL XXIV.....	261

ate Scolasticul

<i>Constantin I cel Mare este declarat Împărat. (424 d. Hr.)</i>	261
CAPITOLUL XXV	262
<i>Constantin I cel Mare aduce la Constantinopol Episcopul din Antiohia</i>	262
CAPITOLUL XXVI	263
<i>Constantin I cel Mare decide asupra alegerii lui Atticus</i>	263
CAPITOLUL XXVII	264
<i>Constantin I cel Mare trimite la Constantinopol Episcopul din Filipopol</i>	264
CAPITOLUL XXVIII	265
<i>Constantin I cel Mare trimite la Constantinopol Episcopul de Cizic de către Sisiniu. (427 d. Hr.)</i>	265
CAPITOLUL XXIX	265
<i>Constantin I cel Mare este luat din Biserica din Antiohia și ridicat pe scaunul</i> <i>episcopiei de Constantinopol.</i>	265
CAPITOLUL XXX	266
<i>Constantin I cel Mare trimite la Constantinopol Episcopul din Antiohia</i>	266
CAPITOLUL XXXI	267
<i>Constantin I cel Mare trimite la Constantinopol Episcopul de Cizic</i>	267
CAPITOLUL XXXII	267
<i>Constantin I cel Mare este îndemnat de un preot, numit Anastasie, să susțină că</i> <i>Episcopul de Cizic nu trebuie să fie numit Maica lui Dumnezeu.</i>	267
CAPITOLUL XXXIII	269
<i>Constantin I cel Mare este săvârșit în biserică.</i>	269
CAPITOLUL XXXIV	269
<i>Constantin I cel Mare trimite la Efes Episcopul de Cizic. (431 d. Hr.)</i>	269
CAPITOLUL XXXV	270
<i>Constantin I cel Mare trimite la Constantinopol Episcopul de Cizic</i>	270
CAPITOLUL XXXVI	271
<i>Constantin I cel Mare trimite la Constantinopol Episcopul de Cizic</i>	271
CAPITOLUL XXXVII	272
<i>Constantin I cel Mare trimite la Constantinopol Episcopul de Cizic</i>	272
CAPITOLUL XXXVIII	273
<i>Constantin I cel Mare trimite la Constantinopol Episcopul de Cizic</i>	273
CAPITOLUL XXXIX	273
<i>Constantin I cel Mare trimite la Constantinopol Episcopul de Cizic</i>	273
CAPITOLUL XL	274

<i>Proclu urmează lui Maximian la conducerea Bisericii de Constantinopol.</i>	274
CAPITOLUL XLI.	274
<i>Bunele calități ale lui Proclu.</i>	274
CAPITOLUL XLII.	275
<i>Lauda Împăratului Teodosie. (426 d. Hr.)</i>	275
CAPITOLUL XLIII.	275
<i>Nenorociri întâmplare barbarilor care favorizaseră partidul tiranului.</i>	275
CAPITOLUL XLIV.	276
<i>Căsătoria Împăratului Valentinian și a Eudoxiei, fiica lui Teodosie.</i>	276
CAPITOLUL XLV.	276
<i>Aducerea trupului lui Ioan, Episcopul din Constantinopol.</i>	276
CAPITOLUL XLVI.	277
<i>Moartea lui Pavel, Episcopul novațienilor. Hirotonia lui Marcian.</i>	277
CAPITOLUL XLVII.	278
<i>Împărăteasa Eudoxia se duce la Ierusalim.</i>	278
CAPITOLUL XLVIII.	278
<i>Talasia e hirotonit Episcop al Cesariei în Capadocia.</i>	278

Cărțile noastre le puteți cumpăra și de pe internet la adresele

www.ecclesiast.ro
edituraecclesiast@gmail.com

sau prin poștă contactându-ne la nr. de telefon

0040749247397

0040726328248

De asemenea așteptăm cooperări directe cu librării precum și comenzi din partea distribuitorilor zonali de carte

